

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SMYRNA AGORASI'NDA BULUNAN RANKE
BEZEKLİ FRİZLER

İbrahim Hakan AYDIN

Danışman
Doç. Dr. Akın ERSOY

İZMİR-2019

Tez Onay Sayfası

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi/Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi olarak sunduğum **“Smyrna Agorası’nda Bulunan Ranke Bezekli Frizler”** adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

İbrahim Hakan AYDIN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Smyrna Agorası'nda Bulunan Ranke Bezekli Frizler

İbrahim Hakan AYDIN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Ana Bilim Dalı

Arkeoloji Programı

Antik Dönem kentleri içerisinde, en önemlilerinden bir tanesi Smyrna'ydı. Smyrna Antik Kenti, bulunduğu konum itibariyle kuruluşundan (Hellenistik Dönem Başları) bu yana sürekli iskan görmüş ve gözde bir kent olmuştur. 1932-1941 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarından sonra uzunca bir süre çalışma yapılmamıştır. 1996 yılında başlayan çalışmalar yine uzun sürmemiştir. En son 2007 yılında başlayan çalışmalar günümüzde halen devam etmektedir. Yapılan çalışmalarda Agora etrafında bulunan, Hamam, Mozaikli Salon, Bouleuterion, Agora Avlu alanını çevreleyen Stoalar ve Bazilika yapıları açığa çıkarılmıştır. Teze konu olan parçalar bu yapılara ait olmalıdır.

Kıvrıkdal (Ranke) Bezeme, Klasik Dönem'den itibaren sıklıkla kullanılan bir bezeme çeşididir. Ancak, Roma Dönemi'ne kadar frizlerde görülmez. Klasik Dönem'de ve Hellenistik Dönem'de daha çok sütun başlıkları ve plasterler gibi yerlerde görülür. Roma Dönemi'nden itibaren ise frizlerde sıklıkla karşımıza çıkar. Çalışması yapılan 30 parçanın tamamı Roma Dönemi'ne ait olduğu için, önceki dönemlerin üzerinde fazla durulmamıştır.

Kıvrıkdal Bezemesi, ana dal, yan dal, merkezi motif, doldurma motifleri gibi unsurlardan oluşur. Çok büyük dönemsel farklar olmayan Kıvrıkdal Bezemesi'nin tarihlenmesi yapılırken bu unsurların aldığı stilistik özellikler dikkate alınmaktadır.

Çalışmanın sonucunda görülmüştür ki, çalışmaya konu olan parçalar M.S. 2.-3. yüzyıllar arasında tarihlenmektedir. Ait oldukları yapılar kesin

olarak belirlenememekle birlikte, ortaya çıkarıldıkları noktadaki yapılara atfedilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Smyrna, Kıvrıkdal, Friz, Bezeme

ABSTRACT

Master Thesis

Friezes With Scroll Pattern Ornament From The Agora of Smyrna

İbrahim Hakan AYDIN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Archaeology

Archaeology

The ancient city of Smyrna was one of the most prominent cities of the ancient world. Due to its favorable geographical condition, the city has continually been inhabited since the Hellenistic Period. After the excavations conducted between 1932 and 1942, the ancient city remained unexcavated for a long time. Furthermore, the excavation period initiated in 1996 did not last long enough. Finally, from 2007 onwards, excavations at the ancient city have not been interrupted, and the city and its surroundings are currently being excavated. During the aforementioned excavation periods, a bath, bouleterion, stoas and basilica located at the Agora of Smyrna have been unearthed. The scroll patterns analyzed in this work must have belonged to these buildings.

The scroll pattern is an element of ornament, widely used from the Classical Period onwards. However, it's not seen on friezes until the Roman Period. From the Roman Period onwards, the pattern frequently ornamented friezes. Since the 30 scroll patterns analyzed date back to the Roman Imperial period, earlier periods are not discussed in this study.

The scroll pattern ornament consists of various elements including the main branch, central motif and filling motives.

The scroll pattern do not witness major periodical differentiations; on the other hand, while dating the ornament the mentioned elements and their characteristic features are consulted.

The result of the study shows that the scroll patterns analyzed can be dated back to the second and third centuries AD. Although original places of

the patterns cannot be detected precisely, they may have belonged to the buildings located where they were unearthed.

Keywords: Smyrna, Scroll Pattern, Frieze, Ornament

SMYRNA AGORASI'NDA BULUNAN BİTKİSEL BEZEMELİ FRİZLER

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
EKLER LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SMYRNA ANTİK KENTİ ve İÇİNDEKİ YAPILAR

1.1. KENTİN KURULUŞ ÖYKÜSÜ ve TARİHİ	3
1.2. SMYRNA AGORASI'NDAKİ YAPILAR	6
1.2.1. Avlu / Meydan	6
1.2.2. Bazilika	7
1.2.3. Batı Stoa / Batı Portiko	8
1.2.4. Doğu Stoa / Doğu Portiko	10
1.2.5. Roma Hamamı	10
1.2.6. Bouleuterion / Kent Meclisi	11
1.2.7. Mozaikli Yapı	13

İKİNCİ BÖLÜM

KIVRIKDAL (RANKE) BEZEMESİ

2.1. KIVRIKDAL BEZEMESİNİN ÖGELERİ	16
2.1.1. Merkezi Motif	16

2.1.1.1. Akanthus	16
2.1.1.2. Palmet	17
2.1.1.3. Çörten	17
2.1.1.4. Figür	18
2.1.2. Ana Dal	18
2.1.3. Yan Dallar	18
2.2. KIVRIKDAL BEZEMESİNİN STİL GELİŞİMİ	19
2.2.1. Hellenistik Dönem Öncesi Stil Gelişimi	20
2.2.2. Hellenistik Dönem Stil Gelişimi	21
2.2.3. Roma Dönemi Stil Gelişimi	24
2.2.3.1. Augustus (MÖ.27-MS.14) Dönemi Stil Gelişimi	24
2.2.3.2. Claudiuslar (MS. 14-69) Dönemi Stil Gelişimi	27
2.2.3.3. Flaviuslar (MS. 69-98) Dönemi Stil Gelişimi	30
2.2.3.4. Traian-Hadrian (MS 98-138) Dönemi Stil Gelişimi	33
2.2.3.5. Antoninler (MS. 138-192) Dönemi Stil Gelişimi	36
2.2.3.6. Severuslar (MS. 193-235) Dönemi Stil Gelişimi	40
2.2.3.7. Geç Roma Dönemi	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SMYRNA AGORASINDA BULUNAN FRİZLERİN GELİŞİMİ TARİHLENDİRİLMESİ

3.1. HADRIANUS DÖNEMİNE TARİHLENDİRİLEN FRİZLER	45
3.2. ANTONİNLER DÖNEMİNE TARİHLENDİRİLEN FRİZLER	47
3.3. SEVERUSLAR DÖNEMİNE TARİHLENDİRİLEN FRİZLER	50
SONUÇ	52
KAYNAKÇA	57
EKLER	

KISALTMALAR

Aja.	: American Journal of Archaeology
Akmed.	: Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi
Bkz.	: Bakınız
Cm.	: Santimetre
Fig.	: Figür
Foto.	: Fotoğraf
Istmitt.	: Istanbuler Mitteilungen
Kat. No.	: Katalog No
KST.	: Kazı Sonuçları Toplantısı
Lev.	: Levha
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
No.	: Numara
Res.	: Resim
S.	: Sayfa
S.s.	: Sayfadan sayfaya
Şek.	: Şekil
Rnk.	: Ranke
Vb.	: ve buna benzer
Vd.	: ve diğerleri
Tab.	: Tablo
Tad.	: Türk Arkeoloji Dergisi
Taf.	: Tafel
Tuba-ar.	: Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
Y.y.	: Yüzyıl

EKLER LİSTESİ

EK 1 : Katalog

ek s.1

EK 2 : Şekiller

ek s.32

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 : Smyrna Antik Kenti Kent Planı	ek s.32
Şekil 2 : Smyrna Agorası Vaziyet Planı	ek s.32
Şekil 3 : Avlu'da Bulunan Mermer Döşeme	ek s.33
Şekil 4 : Avlu'da Bulunan Su Tahliye Kanalı	ek s.33
Şekil 5 : Bazilika Planı	ek s.33
Şekil 6 : Batı Stoa Planı	ek s.33
Şekil 7 : Agora Roma Hamamı	ek s.33
Şekil 8 : Bouleuterion	ek s.34
Şekil 9 : Mozaikli Salon ve Çevresi	ek s.34
Şekil 10 : Kıvrıkdal Bezemesinin Ana Öğeleri	ek s.34
Şekil 11 : Akanthus Motifi	ek s.35
Şekil 12 : Palmet Motifi	ek s.35
Şekil 13 : Çörten	ek s.35
Şekil 14 : Figür	ek s.35
Şekil 15 : Yalın Yan Dal Stili	ek s.36
Şekil 16 : Kısmen Yalın Yan Dal Stili	ek s.36
Şekil 17 : Yaprak Sarılı Yan Dal Stili	ek s.36
Şekil 18 : Terrakota Sima Kuşağı	ek s.36
Şekil 19 : Priene Athena Polias Tapınağı Çörten	ek s.37
Şekil 20 : Samothrake, Arsinoeion Sima	ek s.37
Şekil 21 : Pergamon Zeus Sunağı'ndan Friz	ek s.37
Şekil 22 : Letoon'dan Friz	ek s.38
Şekil 23 : Magnesia Artemis Tapınağı Ante Başlığı	ek s.38
Şekil 24 : Pompei'den Girlandlı Mezar	ek s.38
Şekil 25 : Torcello Museo Provinciale'den Friz	ek s.39
Şekil 26 : Sagalassos Kuzeybatı Heroon Friz	ek s.39
Şekil 27 : Stratonikeia Augustus İmparatorlar Tapınağı Friz	ek s.39
Şekil 28 : Ara Pacis Cephe	ek s.40
Şekil 29 : Ephesos Mazaesus Mithridates Kapısı Arşitrav	ek s.40
Şekil 30 : Ankyra Augustus Tapınağı Friz	ek s.41

Şekil 31 : Roma Mezar Anıtı	ek s.41
Şekil 32 : Pergamon Friz Parçası	ek s.41
Şekil 33 : Pergamon Kutsal Alanı'ndan Kıvrıkdal Bezemeli Blok	ek s. 42
Şekil 34 : Pisidia Antiocheiası Augustus Kutsal Alanı Friz	ek s. 42
Şekil 35 : Damaskus Agorası Doğu Propylonu Friz	ek s. 43
Şekil 36 : Roma Borgia Zafer Takı	ek s. 43
Şekil 37 : Falerii Yuvarlak Mezar	ek s. 43
Şekil 38 : Miletos Nymphaion Friz	ek s. 44
Şekil 39 : Miletos Nymphaion	ek s. 44
Şekil 40 : Ephesos Tiyatrosu Sahne Binası Friz	ek s. 44
Şekil 41 : Aphrodisias Stadion Friz Parçası	ek s. 45
Şekil 42 : Ephesos'dan Blok	ek s. 45
Şekil 43 : Ephesos Pollio Nymphaion Friz	ek s. 45
Şekil 44 : Palmyra Kıvrıkdal Bezemeli Blok	ek s. 46
Şekil 45 : Labraunda Zeus Tapınağı Friz	ek s. 46
Şekil 46 : Ephesos Celsus Kütüphanesi Alt Kat Friz	ek s. 46
Şekil 47 : Nicomedia Nymphaion Friz	ek s. 47
Şekil 48 : Ephesos Hadrian Tapınağı Friz	ek s. 47
Şekil 49 : Ephesos Hadrian Tapınağı Giriş Orta Alınlık	ek s. 47
Şekil 50 : Miletos Güney Agora Kuzey Kapı Friz (Pergamon Museum)	ek s. 48
Şekil 51 : Perge F3 Nymphaion Friz	ek s. 48
Şekil 52 : Pergamon Dionysos Tapınağı Friz	ek s. 48
Şekil 53 : Perge Agora Friz	ek s. 49
Şekil 54 : Side Tiyatro Sahne Binası Friz	ek s. 49
Şekil 55 : Sagalassos Tiyatro Sahne Binası Friz	ek s. 49
Şekil 56 : Aspendos Tiyatrosu Sahne Binası Üst Kat Friz	ek s. 50
Şekil 57 : Laodikeia Tapınak A Yapısı Friz	ek s. 50
Şekil 58 : Miletos Faustina Hamamı Palaestra Friz	ek s. 50
Şekil 59 : Kremna Antoninus Pius Tapınağı'ndan Friz Parçası	ek s. 51
Şekil 60 : Limyra Tiyatro Sahne Binası Friz	ek s. 51
Şekil 61 : Knidos Liman Caddesi Heroon Friz	ek s. 51
Şekil 62 : Aspendos Nymphaion Friz	ek s. 52

Şekil 63 : Perge Tiyatro Sahne Binası Birinci Kat Friz	ek s. 52
Şekil 64 : Nysa Tiyatrosu Sahne Binası Friz	ek s. 52
Şekil 65 : Hierapolis Apollon Tapınağı Friz	ek s. 53
Şekil 66 : Hierapolis Tiyatrosu Sahne Binası İkinci Evre Friz	ek s. 53
Şekil 67 : Sagalassos Yukarı Agora Nymphaion Friz	ek s. 53
Şekil 68 : Perge Roma Kapısı Friz	ek s. 54
Şekil 69 : Perge Dikdörtgen Avlu'dan Friz	ek s. 54
Şekil 70 : Ankyra Caracalla Hamamı Friz	ek s. 54
Şekil 71 : Stratonikeia'dan Friz	ek s. 55
Şekil 72 : Perge Tiyatrosu Sahne Binası Üçüncü Kat	ek s. 55
Şekil 73 : Sagalassos Tiyatrosu Friz	ek s. 55
Şekil 74 : Diocaesarea Nymphaion Friz	ek s. 56
Şekil 75 : Perge'den Blok	ek s. 56
Şekil 76 : Smyrna Agorası'nda ki Ranke Bezekli Frizlerin Dağılımı	ek s. 57

GİRİŞ

Antik Dönem Anadolu'su'nun en önemli kentlerinden olan İzmir, Neolitik-Kalkolitik çağlardan itibaren farklı konumlarda yerleşim görmüştür¹. Antik Çağ'daki son yerine taşınmadan önce Bayraklı Höyüğü'nde yaşayan İzmir halkının, çeşitli sebeplerden ötürü yeni bir yerleşim yerine taşınmaları gerekti. Bunun sonucunda kent, Hellenistik Dönem başında; coğrafi konumu, kaynaklarının fazla olması, savunmanın daha etkili yapılabilmesi gibi avantajlarından ötürü, Pagos ve eteklerine taşınmıştır².

Yeni Smyrna'nın, kurulduğu günden itibaren yerleşim görmüş olması sebebiyle her dönemde bir tahribat söz konusu olmuştur. Ancak burada yapılan kazı çalışmaları ve antik kaynakların bize aktardıkları, kent tarihi hakkında bilgi edinmemize olanak tanımıştır.

Smyrna Agorası ve çevresinde yapılan ilk çalışmalar 1930'lu yıllara dayanmaktadır. 1932 yılında başlayan kazı çalışmaları, İzmir Müzesi Müdürü Selahattin Kantar tarafından yürütülmüştür. 2007 yılında ise Dokuz Eylül Üniversitesi adına Doç. Dr. Akın Ersoy tarafından başlanan kazı ve restorasyon çalışmaları, günümüzde halen devam etmektedir.

Antik Dönemde yaşanan büyük depremler ve bazı başka gereksinimler, Smyrna kentinde kurulduktan sonra da birkaç kere imar faaliyeti yapılmasına sebep olmuştur. Bu durum; tez konusunun da içinde yer aldığı mimari bezeme stillerinin, inşa faaliyetinin dönem özelliklerine göre değişiklik göstermesine sebep olmuştur³. Bunlardan biri; M.S. 124 yılında Bazilika'ya eklendiği bilinen iki galerinin inşa faaliyetidir⁴. Aristeides M.S. 149 yılında bir deprem yaşandığını ve Smyrna kentinin bu depremde hasara uğradığını aktarmaktadır⁵. Değişime sebep olan bir

¹ Akın Ersoy “Antik Smyrna/İzmir Kazı Araştırmaları ve Restorasyon Çalışmaları” Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları I. Çalıştay Bildirileri, 2015, Ege Yayınları, s.1.

² Ersoy 2015 “Antik Smyrna/İzmir Kazı Araştırmaları ve Restorasyon Çalışmaları” s.1-3.

³ Çalışmada araştırılan eserlerin tamamı M.S. 124'ten sonrasında tarihlendiği için, daha önceki inşa faaliyetlerine değinilmemiştir.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Burak Yolaçan, **Smyrna Agorası Bazilikası**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013

⁵ Murat Kılıç, **Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Smyrna'nın Kamu Yapıları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2011, s. 39-40.

sonraki olay ise M.S. 177/178 yılında yaşanan büyük depremdir⁶. Yaşanan deprem o kadar şiddetliydi ki kentteki bütün yapıların yerle bir olduğu ve yeniden ayağa kaldırmak gerektiği aktarılır⁷. Bütün bu bahsi geçen depremler, etkiledikleri yapıların yeniden yapılmasını ya da tahrip olan kısımlarının yenilenmesini gerektirmiş olmalıdır. Dolayısıyla bu tarihlerde yapılan yenilikler, yapıldıkları dönemin stil özelliklerini göstermekteydiler.

Tez kapsamında, Smyrna Agorası'nda yapılan kazılar sonucu ortaya çıkarılmış kıvrıkdal bezemeli frizleri stil özellikleri bakımından incelemek, tanımlamalarını ve tarihlendirmelerini yapmak, ait oldukları yapıların yapı evrelerini belirlemek amaçlanmıştır. Alanda bulunan frizlerden okunabilir olanları seçilmiş ve 30 adet friz parçası incelenmiştir.

Çalışma 3 ana başlık altında yapılmıştır. 1. bölümde Smyrna kentinin kuruluşu, tarihçesi ve yapılarına değinilmiştir. 2. bölümde Kıvrıkdal (Ranke) bezemesi tanımlanmış, kullanıldığı yapılara değinilmiş ve dönemsel genel stil özellikleri anlatılmıştır. 3. bölümde ise çalışmanın ana konusu olan Agora ve çevresinde ele geçmiş kıvrıkdal bezemeli frizler anlatılmış, tarihllemeleri yapılmış ve ait oldukları yapılar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Katalog bölümünde eserlere verilen katalog numaraları tez konusuyla ve işleniş sırasıyla bağlantılı olarak verilmiştir. Kazı numaraları veya kazı katalog numaralarıyla ilişkileri yoktur.

⁶ Akın Ersoy, “**Büyük İskender Sonrasında Antik Smyrna**” İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2015,(Antik Smyrna) s.27.

⁷ Ersoy, Antik Smyrna, s.28.

BİRİNCİ BÖLÜM

SMYRNA ANTİK KENTİ VE İÇİNDEKİ YAPILAR

1.1 KENTİN KURULUŞ ÖYKÜSÜ VE TARİHİ

Hellenistik Dönem'in ilk yarısında, günümüzde Kadifekale olarak adlandırılan, antik kaynaklarda *Pagos* ismiyle geçen Akropol tepesinin eteklerine taşınan Smyrna⁸, **(Şekil.1)** M.Ö. 3. bin yıldan itibaren Bayraklı'da varlığını sürdürmekteydi. M.S. 2. yüzyıl civarında yaşamış, gezgin ve coğrafyacı Pausanias "*Periegesis tes Hellados*" (Yunanistan'ın Tasviri) isimli eserinde, Smyrna kentinin yeniden kuruluşunu Büyük İskender'e dayandırmıştır⁹. Pausanias'ın aktardığı öykü şu şekildedir;

*"Philippos oğlu İskender şimdiki kenti uykusunda gördüğü bir düş yüzünden kurdu. Söylendiğine göre İskender Pagos eteklerinde avlanmaktayken Nemesisler Tapınağı'na gelmiş; tapınağın önünde bir kaynak ve kaynağın suyunda büyümiş bir çınar ağacı varmış. Çınar ağacının altında uykuya daldığı sırada Nemesisler ona görünerek burada bir kent kurmasını ve Smyrna halkını buraya getirmesini söylerler. Smyrnalıları Klaros'a elçiler göndererek tanrının (Apollon) bu durum hakkında fikrini sorarlar. Tanrı onlara şu kehanette bulunur: Kutsal Meles'in ötesinde oturacak olanlar eskisine göre üç – dört kat mutlu olacaklardır. Bunun üzerine Smyrnalıları seve seve bu yere taşınmışlardır"*¹⁰.

Antik dönem kentlerinin, kökenlerini bir efsaneye ya da kahramana dayandırma gelenekleri vardı. Anlatılan bu efsane, Smyrna kentinin kökenini Büyük İskender gibi tarihi bir şahsiyete bağlama isteği olmalıydı. Ayrıca Smyrna Agorası'nda yapılan çalışmalardan elde edilen veriler, kentin M.Ö. 4. yüzyılın sonları itibarıyla iskân edilmeye başlandığını doğrulamaktadır¹¹. Aynı zamanda, yapılan kazılar çerçevesinde, Kadifekale'nin güney sur hattında Hellenistik Dönem'e ait sur kalıntılarına rastlanmıştır¹². Açığa çıkarılan seramik malzeme,

⁸ Akın Ersoy, "**Büyük İskender Sonrasında Antik Smyrna**" İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2015,(Antik Smyrna) s. 121.

⁹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 13.

¹⁰ Pausanias, **The Description of Greece, VII 5**, (Volume 2), çev: Thomas Taylor, Harvard College Library, Londra, 1824, s. 158. Türkçesi A. Ersoy'dan alınmıştır. Ersoy, Antik Smyrna, s.13-14.

¹¹ Akın Ersoy, "2007 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı", **KST 30/2**, Ankara, 2008, s.36.

¹² Hakan Göncü, **Smyrna Akropolü (Kadifekale) Yapı Evreleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013, ss. 24-25.

Smyrna kentinin kuruluş efsanesini doğrulamaktadır. Buradaki malzeme, M.Ö. 4. yüzyıl sonlarına tarihlenmektedir¹³.

M.Ö. 1. yüzyılda yaşamış olan coğrafyacı Strabon¹⁴, yeni kentin kuruluşuna Antigonos tarafından başlandığını sonrasında da Lysimakhos tarafından devam edildiğini aktarmaktadır¹⁵. “*Smyrna, Lydialılar tarafından yerle bir edildikten sonra halkı 400 yıl kadar köylerde yaşamaya devam ettiler. Bunlar, önce Antigonos daha sonra da Lysimakhos tarafından bir kente toplu olarak yerleştirildiler*”¹⁶.

Smyrna kenti, Hellenistik Dönem ve devamında Roma Dönemi’nde, konumu ve içinde barındırdığı imkânları sayesinde kısa sürede gelişmiş ve bölgedeki en önemli kentlerden biri olmuştur. Strabon¹⁷ bu kenti tanımlarken, “şimdiki kentlerin en güzelidir” ifadesini kullanmaktadır¹⁸.

Kente bakıldığında, Hellenistik Dönem’e ait izlerin günümüzde yok denecek kadar az olduğu anlaşılmaktadır. Buna sebep olarak; yüzyıllar boyunca defalarca yaşanan depremler, yangınlar ve benzer felaketler gösterilebilir. Bu olaylar, kentte sürekli iyileştirme ve tadilat yapma gereksinimi doğurmaktaydı, dolayısıyla kentin değişimine sebep olmaktadır. Kentin kurulduğu günden itibaren aynı alan üzerinde iskân görmesi ve hatta günümüzdeki İzmir kentinin bile antik Smyrna üzerinde süregitmesi asıl kent hakkındaki bilgileri edinmemizi güçleştirmektedir. Bu nedenle Antik Smyrna kenti hakkındaki birçok önemli bilgiyi, antik kaynaklardan ve coğrafik bulgulardan edinmekteyiz¹⁹. Aynı zamanda bu bilgiler, yapılan kazı çalışmalarına da ışık tutmaktadır.

Kentte yıllar boyu depremler görülmüştür ancak bunlardan en yıkıcı olanı M.S. 177-178 civarında yaşanmıştır²⁰. Antik kaynaklardan edinilen bilgilere göre, kentin büyük bir kısmı zarar görmüş, tapınaklar, tiyatro ve agora gibi büyük yapıları

¹³ Ersoy, Antik Smyrna, 122.

¹⁴ Strabon, **Geographika – Antik Anadolu Coğrafyası, XIV I 37**, çev: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1993, s. 165, (Geographika); Ersin Doğer, **İzmir’in Smyrna’sı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.93

¹⁵ Akın Ersoy, **Hellenistik ve Roma Döneminde Smyrna (İzmir) Kazı ve Araştırmalar**, (Ed. M.Frasca, A.Ersoy, P. Aydemir) Ege Yayınları, 2016, (Kazı ve Araştırmalar) s. 3.

¹⁶ Strabon, (Geographika) **XIV, I, 37**, s. 165.

¹⁷ Strabon, (Geographika) **XIV, I, 37**, s. 165.

¹⁸ Ersoy, Antik Smyrna, s. 15.

¹⁹ Cecil John Cadoux “**İlkçağ’da İzmir**”, çev: Bilge Umar, İstanbul, 2003. s.227.

²⁰ Ersoy, Antik Smyrna, s. 30.

yıkılmış ve nüfusun büyük bir kısmı ölmüştür. Smyrna’da yaşayan Aristeides’in bu felaketle ilgili durumu anlatan yazısı şu şekildedir.

“Kaynaklar, tiyatrolar, caddeler ve sokaklar hepsi kapalı ve gökyüzüne açık! Güzel ve görkemli pazar alanları, yollar ve her meydanda kutsal törenler. Limanlar sevgili şehirlerine kavuşmak için hasret içinde. Gymnasionların tarif edilemez güzelliği! Tapınakların ve sahip oldukları alanların zaraleti! Yeryüzünde nereye gömüldünüz. Deniz kıyısının anıtları! Bütün o rüyalar”²¹.

“Gördüğünüz liman, gözlerini kapadı, pazar alanı güzelliğini yitirdi, sokakların ihtişamı kayboldu, gymnasionlar onları kullanan erkek çocukları ve adamlarla birlikte yok oldu, bazı tapınaklar yıkıldı ve bazıları yerin altına gömüldü”²².

Ayrıca Aristeides, bu felaketten sonra, dönemin imparatoru olan Marcus Aurelius’a kentin durumunu anlatan bir mektup yazmış ve yardım istemiştir²³. “Smyrna Hakkında İmparator’a Mektup” ismiyle bilinen bu mektubu alan imparator, kente ödenek çıkarmış ve vergilerini 10 yıl sonrasına ertelemiştir²⁴. Bu yardımdan sonra yapılan imar çalışmaları ve onarımlar, Smyrna Agorası’na son şeklini kazandırmıştır²⁵.

Kentte M.S. 4. yüzyılda Hristiyanlık hızla yayılmaya başlamıştır. Aynı tarihlerde Roma İmparatorluğu ikiye bölünmüştür ve Smyrna kenti Doğu Roma olarak da bilinen Bizans İmparatorluğu sınırlarında kalmıştır. Kent, M.S. 7. yüzyıla gelindiğinde Arap ve Sasani akınlarından payına düşeni almıştır ve iç karışıklıklar görülmeye başlanmıştır. Bu tarihten sonra 14. yüzyılda Türk egemenliğine girmiş olan kent, 15. yüzyılda Osmanlı Devleti himayesi altına girmiştir²⁶.

²¹ P.Aelius, Aristeides, “Orations” XVIII-6, **The Complete Works**, Volume 2, çev: A. Charles Behr, E.J.Brill, Leiden, 1981 (Orations), s. 8. Türkçesi S. Alatepeli’den alınmıştır. Bkz. Sarp Alatepeli, **Antik Kaynaklar ve Kalıntılar Işığında Coğrafi Bilgi Sistemine Dayalı Smyrna Kenti Arkeolojik Haritasının Hazırlanması**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s.10

²² P.Aelius, Aristeides, “Orations” XIX-3, **The Complete Works**, Volume 2, çev: A. Charles Behr, E.J.Brill, Leiden, 1981 (Orations), s. 10. Türkçesi S. Alatepeli’den alınmıştır. Bkz. Sarp Alatepeli, **Antik Kaynaklar ve Kalıntılar Işığında Coğrafi Bilgi Sistemine Dayalı Smyrna Kenti Arkeolojik Haritasının Hazırlanması**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s.10

²³ Murat Tozan, “Aristeides ve Galenos’un Eserlerinde Smyrna”, **Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları 1. Çalıştay Bildirileri Kitabı**, Ed. Akın Ersoy-Gözde Şakar, İzmir, 2015, s. 278

²⁴ Ersoy, Antik Smyrna, s.30.

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz; Akın Ersoy- Mehmet Önder, **Antik Smyrna Seçilmiş Eserler ve Sikkeler (2007-2009)**, İzmir, 2011, ss.15-17.

²⁶ Ersoy, Antik Smyrna, ss. 30-54.

1.2. SMYRNA AGORASINDAKİ YAPILAR

Antik kentler inşa edilirken ya da düzenlenirken belirli bir düzene uyulmaktaydı. Alanda yapılacak mimari için insulalar belirlenmekteydi ve bu insulaları dik kesen caddeler ve sokaklar bulunmaktaydı. Smyrna'nın Agorası da bu düzene bağlı kalarak kent merkezinde ızgara plana uygun bir şekilde inşa edilmiştir ve dörtgen bir alanı kapsamaktadır²⁷ (**Şekil.2**).

Agora çevresinde varlığı bilinen yapılar; Kent Meclisi, Mozaikli Yapı, Roma Hamamı, cadde ve sokak izleridir. Agora ve çevresindeki yapıların, M.S. 7. yüzyıla gelene kadar genel hatlarını koruduğu bilinmektedir²⁸.

1.2.1. Avlu / Meydan

Agora avlularında, anıtlar, heykeller, sunaklar ve exedralar yer alabilmekteydi. Smyrna Agorası avlusunda, günlük yaşamın neredeyse tamamına ait objeler ortaya çıkarılmıştır²⁹. Bunlar düşünüldüğünde, Agora avlu alanlarının insanlar tarafından sıkça ziyaret edildiği ve günlük yaşamın önemli bir parçası olduğu bilinmektedir.

Günümüzde Agora avlu alanının 129 x 83m.'lik bir bölümü ortaya çıkarılmıştır. Avlunun etrafını çeviren; Doğu Portiko, Batı Portiko ve Bazilika'ya 3 basamaklı merdivenle çıkılmaktaydı. Avlunun ortasında ve merdivenlerin önünde yapılan sondaj çalışmaları sırasında Roma Dönemi'nde mermer taban döşemesine rastlanmıştır³⁰ (**Şekil.3**). Mermer döşemenin korunmadığı bir açmada su tahliye kanalı tespit edilmiştir ki (**Şekil.4**) bu kanalların, yüksek yerlerden gelen sel sularını ve avluda biriken yağmur sularını tahliye etmek amacıyla yapılmış oldukları değerlendirilmiştir³¹.

²⁷ Ersoy, Antik Smyrna, s. 81.

²⁸ Ersoy, Antik Smyrna, s. 83.

²⁹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 85.

³⁰ MS. 2. Yüzyılda Agora avlusunun zemini tamamen mermer döşeli olmalıydı. Bkz; Akın Ersoy, "2007 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı", **KST 30/2**, Ankara, 2008, s.34.

³¹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 84

M.S. 7. yüzyıl sonlarına kadar genel hatlarını korumuş olan Agora, bu tarihten sonra kullanım dışı kalmıştır. Ayrıca bu tarihten sonra avlunun mezarlık alanına dönüştüğü kabul edilmektedir³².

1.2.2. Bazilika

Bazilika yapısı, Smyrna Agorası'nın avlu alanının kuzey kenarını sınırlamaktadır (**Şekil.5**). Hellenistik Döneme ait olan ve iki katlı, iki galerili Kuzey Stoa'nın üzerine inşa edilmiş olan Bazilika yapısı, yaklaşık 161 x 30 m. boyutlarındadır ve dikdörtgen planlı bir mimari düzene sahiptir. Erken Roma Dönemi boyunca yenilenen ve onarılan Bazilika, bodrum katın da dahil olduğu 3 kattan oluşmaktaydı. Bazilika'nın bodrum katı dört galeriden oluşmakta, zemin katı ve üst katı ise ortada bir geniş galeri ve yanlarda iki dar galeriden ibaretti³³. Bazilika'da bulunan sütun başlıkları hakkında; Korinth sütun başlıkları ve Kompozit sütun başlıklarının, farklı kombinasyonlarla bir arada kullanıldıkları önerilmektedir³⁴.

Bazilika'nın en alt katı, Agora Avlu alanından bakıldığında bir bodrum kat durumundadır. Ancak diğer yönden Kuzey Cadde tarafından bakıldığında, arazinin eğimli olması sebebiyle zemin kat durumundadır³⁵. Bazilikanın 4 galerili bodrum katının güney yönündeki 1. ve 2. galerileri 2.60 aralıklarla, 57'şer adet kemer ile taşınmaktadır³⁶. Bu kemerler kireç taşından kesme taş bloklardan yapılmıştır³⁷.

Yapının 3. galerisinde, kemer sayısı 1 ve 2. galerilere göre yarıya indirilmiş ve kemer aralıkları artırılıp 5.20 metreye çıkarılmışken üst örtüsü de tonoz sisteme dönüştürülmüştür³⁸. 3. galeriye ilerleyen süreçte, galeri boyunca moloz taşlarla oluşturulmuş 72 adet küçük mekan eklenmiştir³⁹.

³² Ersoy, Antik Smyrna, ss. 81-87.

³³ Ersoy, Antik Smyrna, s. 100.

³⁴ Burak Yolaçan, **Smyrna Agorası Bazilikası**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013, (Bazilika), ss. 97-100.

³⁵ Yolaçan, Bazilika, s.36.

³⁶ Yolaçan, Bazilika, s. 35.

³⁷ Ersoy, Antik Smyrna, s. 101.

³⁸ Yolaçan, Bazilika, s. 36.

³⁹ Akın Ersoy ve diğerleri, "Smyrna Agora Bazilikası 3. Galeri 13 ve 16 Numaralı Mekanlarda Ele Geçen Bir Grup Obje Çerçevesinde Bir Değerlendirme" **İsmail Fazhoğlu Anı Kitabı**, Trakya Üniversitesi Yayınevi, Edirne, 2012, ss. 105-107

Bazilikanın 4. galerisi, diğer 3 galeriye göre yaklaşık 1.5 metre alt kotta yer almaktadır ve bu kot farkı 3. ve 4. galeriler arasında ki birer basamaklı kapı ile giderilmiştir⁴⁰. Galerinin doğu ve batı sonlarında 5'er adet mekan bulunmaktadır ve bu mekanların bitişiğinde Kuzey Cadde'den Bazilika'ya girişi sağlayan iki giriş kapısı bulunmaktadır⁴¹. İki kapı arasında, galerilerin merkezinde, mermer döşemeli ve duvarları mermer levhalarla kaplanmış bir salon yer almaktadır.

Bazilika zemin katın en dikkat çeken özelliği, 1. ve 2. galerilerde yukarıda sözü edilen bölme duvarlarının ve kemer ayaklarının üzerinde, günlük hayattan kesitler sunan grafitoların yer almasıdır⁴².

Agora avlu alanından zemin kata girişi sağlayan bir kapı yer aldığı gibi, bütün güney cephe boyunca avludan 3 basamakla Bazilikaya ulaşmak mümkündür. Batı sonunda mahkeme işleri için ayrılmış bir bölüme sahip olan bazilika zemin katın tabanı mermer plakalar ile döşeliydi⁴³.

1.2.3. Batı Stoa / Batı Portiko

Agora avlu alanının batı kenarı boyunca kuzey-güney doğrultusunda uzanan Batı Portikoyu, kuzeyde Bazilika sınırlandırmaktadır (**Şekil.6**)⁴⁴. Doğuda ise Faustina Kapısı olarak adlandırılan anıtsal kemerli kapı sınırlar. Dikdörtgen planlı bir mimari düzene sahip olan ve bodrum katıyla birlikte 3 katlı olan Batı Portiko, yaklaşık 76x19 metre boyutlarındadır⁴⁵.

Portiko'nun, üzerine inşa edildiği Hellenistik Batı Stoa olasılıkla iki galerili bir yapıydı ve batı bitişiğinden bir sokak geçmekteydi⁴⁶. Bu sokak üzerinden Hellenistik Bouleuterion'a geçiş bulunmaktaydı ve Roma Dönemi'nde bu sokak bir galeriye dönüştürülmüş, böylece 3 galerili Portiko elde edilmişti⁴⁷.

⁴⁰ Yolaçan, Bazilika, s. 37.

⁴¹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 102.

⁴² Ersoy, Antik Smyrna, s.101. Grafitolar ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Akın Ersoy ve Diğerleri, **Graffiti From The Basilica in The Agora of Smyrna**, Institute For The Study Of The Ancient World New York University Press, 2016

⁴³ Ersoy, Antik Smyrna, s. 100.

⁴⁴ Ayrıntılı Bilgi İçin Bknz. Yusuf Perçin Erturan, **Smyrna Agorası, Batı Stoa Restitüsyon Önerisi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2010, (Batı Stoa).

⁴⁵ Ersoy, Antik Smyrna, s. 95.

⁴⁶ Ersoy, Antik Smyrna, s. 95.

⁴⁷ Ersoy, Antik Smyrna, s. 96.

Hellenistik Dönem Stoa'sının zemin kat doğu duvarı, aynı zamanda Agora Avlu alanı için bir teras duvarı görevi görmekteydi ve duvar üzerinde stoa içerisine ışık ve hava geçişi için pencereler bulunmaktaydı. Bahsi geçen duvarın Roma Dönemi'nde 3 galerili bir Portikoya dönüştürülürken de aynı şekilde korunduğu bilinmektedir⁴⁸.

Stoa'nın zemin katına, Agora Avlu alanından 3 basamakla çıkılmaktaydı ve zemin kattan bodrum kata, Bazilika ve Batı Stoa'nın birleştiği köşedeki bir merdivenle inildiği tespit edilmiştir⁴⁹. Avluya bakan sütun aralarında 2.5 m. mesafe bırakılmış, birinci-ikinci galeriler ve ikinci-üçüncü galeriler arasındaki sütunlarda ise, avluya bakan sütunlara bakarak birer sütun atlanmış ve bu mesafe 5 m. ye çıkarılmıştır⁵⁰. Sütunlar üzerinde Korinth sütun başlıkları kullanıldığı değerlendirilmektedir⁵¹.

Bodrum katın bir bölümü Geç Antikçağ'da işliklere dönüştürülürken büyük bir bölümü sarnıç haline getirilmiştir. Burada toplanan suyun, Agora'nın kuzeyinde kalan mahallelerin su ihtiyacını karşılamada kullanılmış olduğu değerlendirilmektedir. Bodrum katın ne kadar süre sarnıç yapısı olarak kullanılmaya devam ettiği ve bu dönemde üst katların ayakta olup olmadığı henüz bilinmemektedir⁵².

1.2.4. Doğu Stoa / Doğu Portiko

Doğu Portiko'nun olması gereken yerde bugün bir sokak uzanmakta, sokağın Agoraya bakan kenarında ise yakın dönemde yapılmış bir istinat duvarı bulunmaktadır.

Son dönemlerde yapılan kazılarda; Doğu Portiko'nun kuzey ucunda küçük bir kısmı, krepise ait izler ve bazı mimari elemanlar ortaya çıkarılmıştır⁵³. Doğu Portikoya da avludan 3 basamakla çıkılmaktaydı. Naumann ve Kantar Stoa'nın 2

⁴⁸ Ersoy, Antik Smyrna, s. 95.

⁴⁹ Erturan, Batı Stoa, s. 34.

⁵⁰ Erturan, Batı Stoa, ss. 32-36.

⁵¹ Dijvar Talun, **Smyrna Agorasında Bulunan Bir Grup Korinth Başlığı**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2016, s. 9.

⁵² Ersoy, Antik Smyrna, s. 97

⁵³ Taşlıalan ve diğerleri, Anatolia Antiqua, s. 299

nefli olduğunu ileri sürmüşlerse de⁵⁴, daha sonra fikirlerini değiştirip 3 nefli olarak belirtmişlerdir⁵⁵. Ancak genel kanı, Doğu Portiko'nun 2 nefli olduğu yönündedir. Bugün görülebilen kısmının M.S. 2. yüzyılda inşa edildiği ve genel özelliklerinin Batı Portiko'nun benzeri olduğu düşünülmektedir. Batı Portiko'dan farklı olarak, Doğu Portiko'nun bodrum katının olmadığı söylenmekte ve buna sebep olarak da arazinin eğimi gösterilmektedir⁵⁶.

1.2.5. Roma Hamamı

Smyrna Agorası'nın kuzeybatısında bulunan ve Agoraya komşu olan hamam yapısı, burada yapılan yıkımların ardından görülen, bugün Caldarium olduğunu bildiğimiz apsisli bir duvarı araştırma isteği sonucu yapılan kazı çalışmalarıyla keşfedilmiştir⁵⁷ (**Şekil.7**).

Bu noktada bulunan Saray Sineması ve etrafındaki yapıların yıkılmasının ardından ortaya çıkan iki büyük kemerin, ilerleyen kazı çalışmaları sonrasında hamam yapısına ait taşıyıcı oldukları anlaşılmıştır⁵⁸. Hamam yapısının limana ve Agora'ya yakın inşa edilmiş olması sebebiyle kentin en yoğun kullanılan hamamı olduğu değerlendirilmiş olup, Aristeides'in de kentte çok sayıda hamam olduğundan bahsettiği bilinmektedir⁵⁹.

İlk yıllarda yapılan çalışmalarla, yapıya ait Caldarium ile Tepidarium bölümleri açığa çıkarılabilmıştır ve Caldarium'un Hypocaust sisteminin iki Praefurnium ile beslendiği anlaşılmıştır⁶⁰. Tespit edilen mekanın, duvarlarının ve tabanının mermer plakalarla döşeli olduğu anlaşılmıştır⁶¹. Caldarium'un kuzey duvarı üzerinde bir açıklık yer almaktadır ve bu açıklığın, Tepiderium olduğu değerlendirilen alana geçiş sağladığı anlaşılmaktadır⁶².

⁵⁴ Naumann, Rudolf ve Kantar, Selahattin. "İzmir'de Roma Devrine Ait İyon Agorasında Yapılan Hafriyat Hakkında İkinci İhbar Rapor", **Belleten**, Cilt:VII, Sayı:26, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1943, s. 221.

⁵⁵ Yolaçan, Bazilika, s. 29.

⁵⁶ Yolaçan, Bazilika, s. 80.

⁵⁷ Ersoy ve Diğerleri, 33. KST, s.186.

⁵⁸ Ersoy, Kazı ve Araştırmalar, s. 17.

⁵⁹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 116.

⁶⁰ Ersoy, Antik Smyrna, s. 116.

⁶¹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 116.

⁶² Ersoy, Antik Smyrna, s. 116

Hamam, ikisi tespit edilmiş tonozlu galeriler üzerine inşa edilmiştir ve bu özelliğin arazideki eğimi gidermek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir, ancak bu galerilerin sadece bu amaç için mi yapıldıkları yoksa başka amaçlara mı hizmet ettikleri bilinmemektedir⁶³.

Batı Portiko'nun batı duvarı arkasında yer alan su kanalının, Hamam'ın su ihtiyacını karşıladığı sanılmaktadır⁶⁴.

2016 yılında yapılan kazı çalışmalarında; Hamam yapısının doğu kenarı boyunca uzanan, kuzey-güney doğrultulu, kuzey duvarı apsisli olan ve tabanı mermer plakalarla döşendiği anlaşılan bir salona ulaşılmıştır⁶⁵. Bu salonun hamam yapısı içinde nasıl bir işleve sahip olduğu ileriki yıllarda yapılacak olan kazılarla anlaşılabilecektir.

1.2.6. Bouleuterion / Kent Meclisi

Hellenistik Dönemde kullanılan Bouleuterion'un, Batı Stoa seviyesinde ve Batı Stoa'dan geçişi olan bir yapı olduğundan bahsedilmiştir. Ancak bu Bouleuteriona ait bilgiler maalesef pek fazla değildir.

Yapı; Kuzey Cadde, Bouleuterion Caddesi ve Mozaikli Yapı sınırlarının arasında inşa edilmiştir (**Şekil.8**). Bugün burada görülebilen izler aynı yerde iki farklı Bouleuterion yapısı olduğunu göstermektedir. Burada yapılan ilk kazılar sırasında açığa çıkarılan Bouleuterion Geç Roma Dönemi'ne tarihlenmekte ve yarım daire şeklinde bir orkestra ve onun kuzeyinde oturma sıralarına sahiptir⁶⁶. Bouleuterion'un düz bir alan üzerinde inşa edilmiş olmasından dolayı, oturma basamaklarının yükseltilmesi amacıyla yaklaşık 1.20 m. yüksekliğe sahip bir podyum ile orkestra çevrelenmiştir⁶⁷. Podyumun hemen arkasında dairesel planlı ve yarım tonoz örtülü bir galeri inşa edilmiş, galerinin arkasında da yine dairesel olarak sıralanmış, üst örtüsü tonozlu 11 adet ışınal planlı bir mekan inşa edilmiştir.

⁶³ Ersoy, Kazı ve Araştırmalar, s. 17.

⁶⁴ Ersoy, Kazı ve Araştırmalar, s. 17.

⁶⁵ Ersoy ve Diğerleri, 39/2. KST, ss. 429-432.

⁶⁶ Ersoy ve Diğerleri, "2009 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı", **KST 32/2**, Ankara, 2010, s. 134.

⁶⁷ Ersoy, Antik Smyrna, s. 108

Böylece oturma basamaklarının üzerine oturacağı, giderek yükselen bir altyapı oluşturulmuştur⁶⁸.

Orkestra kısmı, Opus Sectile döşemeye sahiptir ve bazı parçaları günümüzde hala görülebilmektedir⁶⁹. Görülebilen kısımlarla nasıl bir döşemeye sahip olduğu anlaşılabilir⁷⁰. Oturma sıralarının ise sadece 1 oturma bloğu ve bu oturma bloğuna çıkan 3 basamaktan oluşan merdiven izi günümüze ulaşabilmiştir⁷¹.

Bouleuterion'un, M.S. 178 depreminden sonra yapıldığı, ancak M.S. 4. yüzyılda herhangi bir sebeple onarım gördüğü ve böylece son halini aldığı bilinmekte, 7. yüzyılda ise tamamen kullanım dışı kaldığı aktarılmaktadır⁷².

2016 yılında; yukarıda bahsi geçen 11 ışınal duvarın temellerinde, mevcut Bouleuterion'a ait olmayan bazı parçaların araştırılması sebebiyle çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarla bu alanda başka bir Bouleuterion olduğu anlaşılmış ve yapının orkestrasına ulaşılmıştır. Erken Roma Dönemi Bouleuterionu ismiyle tanımlanan bu yapıya ait orkestranın süpürgeliğinin küçük bir bölümü in-situ olarak açığa çıkarılmıştır. Geç Roma Bouleuterionu inşa edilirken Erken Roma Bouleuterionu'na ait malzemelerin kullanılması ve Erken Roma Bouleuterionu'nun yapı izleri üzerine inşa edilmesi sebebiyle, Erken Roma Bouleuterionu hakkında fazla bir bilgi edinilememiştir⁷³.

1.2.7. Mozaikli Yapı

Batı Stoa'nın batısında bulunan Mozaikli Yapı, Kantar ve Nauman'ın yaptığı ilk dönem kazıları esnasında kısmen tespit edilmiştir⁷⁴. 2010-2016 yılları arasında ise çalışmalar kazı başkanı Akın Ersoy Tarafından yürütülmüş ve Mozaikli Yapı alanı tamamen ortaya çıkarılmıştır (**Şekil.9**).

⁶⁸ Ersoy, Antik Smyrna, s. 108.

⁶⁹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 110.

⁷⁰ Orkestra Opus Sectile Döşemesi için bkz: Barış Salman-Hakan Göncü, "Smyrna Bouleuterionu Orkestrası Opus Sectile Döşemesi", **Arkeoloji ve Sanat Dergisi** 140, Mayıs-Ağustos 2012, ss. 123-132.

⁷¹ Ersoy, Antik Smyrna, s. 110.

⁷² Ersoy, Antik Smyrna, s. 110.

⁷³ Ersoy ve Diğerleri, **KST** 39/2, ss. 427-428.

⁷⁴ Rudolf Nauman-Selahattin Kantar, "İzmir'de Roma Devrine Ait İyon Agorasında Yapılan Hafriyat Hakkında İkinci İhbari Rapor, **Belleten**, Cilt: VII, Sayı:26, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1943, s. 221.

Yapının kuzeyinde Bouleuterion bulunmaktadır ve aralarında ki geçiş 3 kapı ile sağlanmaktadır⁷⁵. Yapı; ortada 14.76 metre, iki kenarda 8.67 metre genişliğine sahip 3 galeriden oluşmakta ve galeriler iki sütun sırası ile birbirinden ayrılmaktadır⁷⁶. Toplam boyutu yaklaşık 61x35 m. olan yapının ışıklandırmasında kapıların yetersiz kalacağı ve bu sebeple sütun sıralarının üzerinde bir ışıklandırma katı yapılmış olacağı sanılmaktadır⁷⁷. Dört tarafı da duvarlarla çevrili olan yapının; kuzey ve doğu cephe duvarları, kesme taşlar ve kireç harçlı moloz taşlarla yapılmıştır. Batı ve güney cephe duvarları ise kireç harçlı moloz taşlarla yapılmış, kesme taş bloklarla kaplanmış olduğu anlaşılmaktadır⁷⁸.

Yapının M.S. 177/178 depreminden sonra inşa edildiği ancak, bir yangın sonrasında M.S. 4. yüzyılda onarım gördüğü ve böylece iki evreden oluştuğu söylenebilir⁷⁹. Bu durum taban mozaiklerine bakıldığında çok net anlaşılmaktadır.

Mozaikli Yapı'nın bulunduğu alan, kuzeye ve batıya doğru eğimliydi ve bu eğimi gidermek amacıyla Batı Portiko zemin katı ve Agora Avlu alanı göz önünde bulundurularak yapının yükseltilmesi gerekmektedir. Bu amaçla; yapının batı sınırına paralel olarak bir temel duvarı inşa edilmiş ve bu duvar ile Batı Portiko'nun batı duvarı arası doldurulmuştur. Böylece yapının zemini 14.20 metreye yükseltilerek, hem Agora avlu seviyesine hem de Batı Portiko'nun zemin kat seviyesine ulaştırılmıştır⁸⁰.

Mozaikli Yapı, neredeyse bütün Agora ve çevresindeki yapılar gibi, M.S. 7. yüzyılda kullanım dışı kalmıştır⁸¹.

⁷⁵ Akın Ersoy, Duygu Yolaçan, "Smyrna Agorası Mozaikli Yapı Mozaik Döşemi Konservasyon Çalışmaları", **Journal of Mosaic Research** 5, Uludağ Üniversitesi Yayınevi, Bursa, 2012, ss. 71-80.

⁷⁶ Ersoy, Antik Smyrna, s. 111.

⁷⁷ Ersoy, Antik Smyrna, s. 111.

⁷⁸ Ersoy, Antik Smyrna, s. 111.

⁷⁹ Akın Ersoy, Sarp Alatepeli, "Smyrna Agorası Mozaikli Yapı Mozaikleri", **Journal of Mosaic Research** 4, Uludağ Üniversitesi Yayınevi, Bursa, 2011, ss. 17-26.

⁸⁰ Ersoy, Antik Smyrna, s. 114.

⁸¹ Ersoy, Antik Smyrna, ss. 81-116.

İKİNCİ BÖLÜM

KIVRIKDAL (RANKE) BEZEMESİ

Kıvrıkdal, ortada bir merkezi motif ya da figürden çıkıp, iki yana doğru dalgalanarak uzanan ana dallardan oluşur. Ana daldan çıkarak aksi yönde dairesel çerçeve oluşturan yan dallar, diğer kıvrıkdal öğelerindendir. Genelde ana dalları ve yan dalları kılıf yaprak demetleri sarar. Yan dalların uçları bitkisel ya da figürlü rozetlerle son bulur⁸² (**Şekil.10**).

Kıvrıkdal bezemesi benzerlerine, Klasik Dönemde ve Hellenistik Dönemde terrakotalarda, sütun başlıklarında, sima kuşaklarında ve akroterler gibi yerlerde rastlanmaktadır⁸³. Friz kuşakları üzerinde kullanılması ise, M.Ö. 1. yüzyıldan sonra gerçekleşmiştir ve bu yüzyıldan sonra Roma karakteristiği olarak yerleşmiştir⁸⁴.

Kıvrıkdalara, Roma Dönemi'nde en fazla kamu yapılarının friz kuşaklarında rastlanmaktadır ancak, tapınak sella duvarlarında, plasterlerde, kapı pervazlarında, ante başlıklarında, sütun altlıklarında, alınlıklarda ve cephe yüzeylerinde de karşımıza çıkar⁸⁵. Frizlerde Flaviuslar Dönemi'nden itibaren ağırlık kazanan kıvrıkdal bezemesi sonraki dönemlerde vazgeçilmez kompozisyonlardan biri haline gelmiştir⁸⁶.

Farklılıklar olmakla birlikte, Roma İmparatorluk Dönemi'nde karşılaşılan kıvrıkdal bezemesini, kompozisyon açısından iki gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi, kıvrımlı dalların rozetli çiçeklerle son bulan sürgün yapraklarla birlikte kendi içine dönüp, friz kuşağı boyunca yatay devam eden stildir. Bu stil Hellenistik Dönem geleneğini takip etmektedir. Bir diğeri ise; frizin alt sınırından çıkarak, friz yüzeyini tamamen örten Akanthus yapraklarından, sürgünlerden,

⁸² Birol Can, **Roma Çağı Anadolu Mimarisinde Kıvrıkdal (Ranke) Bezemeleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2005, (Ranke), s.20.

⁸³ Lutgarde Vandeput, **The Architectural Decoration in Roman Asia Minor, Sagalassos: a Case Study**, Leuven, 1997, s.155.

⁸⁴ Can, Ranke, s.20.

⁸⁵ Birol Can, "Erken Roma Dönemi Kıvrıkdal (Ranke) Bezemelerinde Hellenistik Etkiler", **Anadolu Arkeolojisine Katkıları: 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar**, (Ed. Turan Takaoğlu), İstanbul, 2006, s.313.

⁸⁶ Nural Gündüzalp, **Anadolu Yapılarında Akhantuslu Sarmal Dal Süslemeleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 1984, s.2.

dallardan ve çiçeklerden oluşan stildir. Bu ikinci gruba, Erken İmparatorluk yapılarında ilk kez rastlanmaktadır⁸⁷.

Antik Dönem’de önemli kamu yapıları gösterişli ve anıtsal görünmeliydiler. Buna bağlı olarak cephelerinde çok çeşitli süslemelere, bitkisel bezemelere, figürlere ve birçok bezeme türüne rastlanmaktaydı. Kıvrıkdal bezemesi de yıllar içinde bu anıtsal yapıların süslemelerinde kendine yer bulmuştur ve Roma Dönemi yapılarında sıkça işlenen bir bezek olmuştur.

Kıvrıkdalların yakın benzerleri Roma Dönemi öncesinde sima kuşaklarında ve yapıların farklı konumlarında yer almaktaydı. Fakat bunlar, Roma Kıvrıkdalının kökeni değil, erken benzerleri olarak değerlendirilmektedir⁸⁸.

2.1 KIVRIKDAL BEZEMESİNİN ÖGELERİ

2.1.1. Merkezi Motif

Friz kuşağının çoğunlukla tam ortasına yerleştirilen motif, bir yandan da kıvrıkdal bezemesinin merkezini oluşturmaktadır⁸⁹. Kıvrıkdal bezemesinin merkezi motifinde yer alan örgeler; Akanthus, Çörten, Palmet ve bazen de figürden oluşmaktadır.

2.1.1.1. Akanthus

Kıvrıkdal bezemelerinde merkezi motif olarak çoğunlukla Akanthus kullanılmaktadır (**Şekil.11**).

Akanthus; Acanthacea familyasına ait bir bitki türüdür. Bu bezeme türü Antik Dönem’e damgasını vurmuş ve özellikle Roma Dönemi’nde sıkça kullanılmıştır⁹⁰. Tarihlemede önemli bir kıstas olan Akanthus yaprak formları,

⁸⁷ A. Oğuz Alp, **Pisidia Bölgesi Roma Dönemi Bezemeli Mimari Elemanları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s.108.

⁸⁸ Can, Ranke, s. 30., dipnot. 88

⁸⁹ Can, Ranke, s.21.

⁹⁰ Yıldız Demiriz, “Acanthus; Türkiye’nin Arkeoloji ve Sanat Tarihi Terminolojisine Yanlış Adla Girmiş Bir Bitki Motifi”, **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi** 3, İstanbul, 1984, s.19.

dönemlere göre çeşitli şekillerde üsluplaşmıştır⁹¹. Akanthuslar kimi zaman birleşik, kimi zaman da birbirinden bağımsız yükselirler. Erken dönemlerde birbirlerine yakın işlenmekte olan Akanthuslar, Roma Dönemi'nde giderek hacim kazanmış, kabartma derinliği artmış ve birbirlerinden ayrı ayrı işlenmeye başlanmışlardır⁹².

2.1.1.2. Palmet

Akanthus motifinden sonra, kıvrık dal bezemesinin merkezinde en çok kullanılan motiftir (**Şekil.12**).

İlk örneklerine M.Ö. 2. binin ilk yarısında rastlanan Palmet bezemesinin, friz kuşağında ilk kez Asur sanatında, M.Ö. 13. yüzyılın ikinci yarısında görüldüğü bilinmektedir⁹³. Zamanla gelişen Palmet bezemesi M.Ö. 7. yüzyılda, oryantalizan hareketler sonrasında İonia dünyasında da kullanılmaya başlanmıştır ve bu tarih itibarıyla kesintisiz kullanım görmüştür⁹⁴.

Palmet motifi kullanım alanlarına göre pek çok tipe ayrılmaktadır ancak kıvrık dallarda görülen tip, genelde kapalı Palmet şeklinde betimlenmektedir.

2.1.1.3. Çörten

Öncülleri kilden yapılmış olan çörtenlerin mermer örneklerine M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında rastlanmaya başlamıştır⁹⁵ (**Şekil.13**). Çörtenler zamanla hem işlevsel yönüyle hem de görsel yönüyle çok sevilen ve sık sık rastladığımız bir yapı elemanı haline gelmiştir. Genelde sima oluklarında, daha çok işlevsel yönüyle kullanılmaktadır. Kıvrık dal kuşaklarında da merkeze konumlandırılır ve iki yanından iki ana dal çıkarak yanlara doğru kuşağı devam ettirir. Böylece çörtenler hem estetik açıdan hem de işlevsel açıdan kullanılmış olur⁹⁶.

⁹¹ Zeynep Koçel Erdem, **Anadolu Hadrian Dönemi Mimari Bezemeleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995, s. 98.

⁹² Can, Ranke, s. 22.

⁹³ Mehmet Karaosmanoğlu, **Anadolu Mimari Bezemeleri: Roma Çağı Yumurta Dizisi**, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum, 1996, s. 15.

⁹⁴ Karaosmanoğlu, s. 15.

⁹⁵ Meral Korkmaz, **İonia Bögesi Aslanları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2003, s. 107.

⁹⁶ Korkmaz, ss. 107-123

2.1.1.4. Figür

Kıvrıkdal kuşağının merkezinde, sık görülmemekle birlikte çeşitli figürlere de yer verilmektedir (**Şekil.14**). Bu bazen insan figürü bazen hayvan figürü olabilmektedir. En sık görülen motifler arasında Medusa ve Eros figürleri dikkat çeker. Merkeze konumlandırılan figürün genelde iki kolu iki yana açıktır ve ana dallar bu kollardan çıkar vaziyette tasvir edilir. Tezin ilerleyen kısımlarında, merkezi motifte figür örneklerinden birkaçına değinilecektir.

2.1.2. Ana Dal

Ana dallar, merkezi motiften çıkarak friz kuşağının iki yanına doğru kıvrılarak uzanırlar. Ana dalların yönü, merkezi motifin şekline göre farklılık göstermektedir. Merkezde figüre ya da Akanthus bezemesine yer verilmişse, ana dallar figürden ya da Akanthuslar'dan çıkarlar ve kuşağın uçlarına doğru kıvrılarak uzanırlar. Merkezde ters veya düz palmete yer verilmişse, friz kuşağının iki yanından çıkan ana dallar merkezdeki motifte sonlanırlar. Bazı nadir örneklerde ise iki yan uçtan çıkan ana dallar, birbirleriyle ortada çapraz birleşirler⁹⁷.

Hellenistik Dönem örneklerinde de görüldüğü gibi Roma Dönemi'nin başlarında ana dallar yivli ve boynuz biçimli yapıdaydılar. M.S. 1. yy. ilk yarısında boynuzsu yapının azalmaya ve yivlerin kaybolmaya başladığı görülür. M.S. 2. yy. başlarında ana dallar, kılıf-yaprak demetlerinin altında kalarak kaybolmaya başlar. M.S. 2. yy sonlarından sonra kılıf-yaprak demetleri, ana dalları tamamen örter ve görünmez hale getirir⁹⁸.

2.1.3. Yan Dallar

Yan dallar ana daldan çıkarak ters yönde uzarlar ve ana dalın altında ve üstünde oluşan boşluklarda kıvrım oluştururlar. Yan dallar uçlarındaki farklı tip rozetlerle sonlanırlar.

⁹⁷ Can, Ranke, s. 22.

⁹⁸ Cevat Erder, **Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayını, Ankara, 1967, s. 79.

Hellenistik Dönemde yan dal yapısı sade ve boydan boya kanatlı bir şekilde tasvir edilir. Bu durum erken Roma Dönemi itibariyle değişiklik göstermeye başlar. Roma İmparatorluk Dönemi süresince yan dallar yivsiz işlenmiştir. Batı Anadolu’da yivli yan dalın en son örneği Ephesos Celsus Kütüphanesi’ndeki plasterde görülmektedir.

Roma Dönemi’nde yan dallar, üç farklı tipoloji gösterirler. Bunlardan ilki Miletos kentinde örneği görülen (**Şekil.15**) tamamıyla yalın işlenen yan dal stilidir. Bu tip, M.S. 1. yy. ortalarından itibaren görülür ve Roma Dönemi’nin sonuna kadar devam eder. İkinci tip ise, yan dalların yaprak kılıflarıyla kısmen örtüldüğü tiptir ve Augustus Dönemi’yle başlayarak M.S. 2. yy. sonuna kadar önemini korumuştur (**Şekil.16**). Son olarak, Antoninler Dönemi’nde oluşan, tamamıyla yaprak kılıflarıyla örtülü şekilde tasvir edilen yan dal tipi bulunmaktadır ve Batı Anadolu kentlerinde en sık bu tip görülmektedir (**Şekil.17**).

Ayrıca; rozetler, kılıf-yaprak demetleri, dolgu motifleri ve köşe motifleri de kıvrık dalın önemli öğelerindendir. Tezin ilerleyen bölümlerinde bunlardan sıkça bahsedilecektir.

2.2. KIVRIKDAL BEZEMESİNİN STİL GELİŞİMİ

Batı Anadolu mimarisinde, ahşap ya da terrakotta ağırlıklı yapılar, M.Ö. 6. yy. itibariyle rolünü taş yapılara bırakmaya başlamıştır⁹⁹. Taş malzemelerin kullanılması ile birlikte, yapılar daha gösterişli hale gelmiştir. Buna bağlı olarak yapılardaki bezeme türleri de gittikçe çeşitlenmiştir ve gelişmiştir. Bu gelişim, dönemin sanatsal özellikleriyle, teknolojinin gelişimiyle ve ekonomik durumuyla orantılı olarak ilerlemiştir. Mermerin de kullanılmaya başlanması, mimaride çok ileri düzeyde yapıların gösterişli bir şekilde inşa edilmesini sağlamıştır. Yapıların ait oldukları dönemin özelliklerini yansıtmaları, tarihlemeye ve tanımlamada önemli rol oynamıştır. Çeşitli mimari özelliklerin ve bezeme türlerinin benzerlik göstermesi, yapısı ya da tarihi belli olmayan parçaların ait olduğu yapının ve tarihinin belirlenmesini sağlamaktadır. Kıvrık dal bezemesinin de benzer bezemelerin özellikleriyle karşılaştırılarak tarihlendirmesi yapılabilmektedir.

⁹⁹ Gisela Richter, **Yunan Sanatı**, çev. Beral Madra, Cem Yayınevi, İstanbul, 1984, s. 12.

2.2.1. Hellenistik Dönem Öncesi Stil Gelişimi

M.Ö. 2. binyılda Mısır mezarlarına ait duvar resimlerinin bezemelerinde, lotus ve tomurcuk motiflerini bağlayan spiraller kullanılmıştır¹⁰⁰. M.Ö. 6. yy. ortalarına kadar, bu spiraller birçok uygarlıkta, farklı dönemlerde görülmeye devam etmiştir ancak, standart bir tarz oluşmamıştır. M.Ö. 6. yy. son çeyreğine gelindiğinde, kıvrıkdal bezemesi siyah figür tekniğinin örneklerinde görülmektedir ve başlı başına bir tür olarak ortaya çıkmıştır¹⁰¹. Bu durum M.Ö. 5. yy. içlerinde kırmızı figür tekniğiyle yapılmış eserlerde de devam etmiştir¹⁰². Burada görülen durum, özgün kıvrıkdal bezemesinin en yakın benzerleridir. Bahsi geçen mezar resimlerinin ya da seramik bezemelerinin, benzerleri mimaride de kullanılmıştır. Bu durumun ışığında özgün kıvrıkdal bezemesinin de birdenbire ortaya çıkmadığı, zaman içinde bu bezemelerden gelişerek özgün haline geldiği anlaşılmaktadır¹⁰³.

Geç Klasik Dönem’de terrakotta malzemeyle yapılmış olan sima kuşaklarında kıvrıkdal bezemelerine rastlanmaktadır, ancak dönemin stil özelliği gereği doğallıktan uzak ve derinliği olmayan biçimde işlenmişlerdir¹⁰⁴. Döneme ait tapınaklarda (**Şekil.18**) bu durumu görmek mümkündür¹⁰⁵. Tam olarak kıvrıkdal bezemesini yansıtmasa da, bu erken örnekler kıvrıkdalın ilk adımları olarak nitelendirilebilir. Kıvrıkdal bezemesinin öncülünü oluşturacak daha kabul edilebilir bir kanıt söz konusu değildir. Kıvrıkdal bezemesi geç dönemlere gelinceye kadar değişikliklere uğramış ve karakteristik yapısını kazanmıştır.

¹⁰⁰ Alois Riegl, **Grundlegungen zu Einer Geschichte der Ornamentik**, Germany, 1893, s. 70-71.

¹⁰¹ J. Boardman, **Siyah Figürlü Atina Vazoları**, çev. Gürkan Ergin, Homer Kitabevi, İstanbul, 2013, s.112

¹⁰² J. Boardman, **Kırmızı Figürlü Atina Vazoları**, çev. Gürkan Ergin, Homer Kitabevi, İstanbul, 2013, s.92

¹⁰³ Can, Ranke, s.34.

¹⁰⁴ R. A. Tomlinson, **Yunan Mimarlığı**, çev. Rıfat Akbulut, Homer Kitabevi, İstanbul 2012, ss. 18-27.

¹⁰⁵ Can, Ranke, s.34

2.2.2. Hellenistik Dönem Stil Gelişimi

Hellenistik Dönem’de; arşitrav üzerindeki kuşaklarda olmasa da, alınlık, duvar resimleri, sima kuşakları ve akroter gibi yapılarda, kıvrık dallara benzer bezemeler görülmektedir¹⁰⁶.

M.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla canlı yapı ve doğallık yitirilmiş, buna bağlı olarak kapalı Palmet’in yaprak uçları birbirine dokunur şekilde işlenmiştir¹⁰⁷. Bu durum, Priene Athena Polias Tapınağı’nın birinci evresine ait simasında görülmektedir¹⁰⁸ (**Şekil.19**). Kuşaktaki bezemeler özensiz ve yüzeysel yapılarıyla doğallıktan uzak görünmektedirler. Aynı yapı, yüzyılın sonlarına tarihlenen yapılarda da görülebilmektedir¹⁰⁹. Bahsi geçen yarım Palmet, ilerleyen dönemlerde kıvrık dalların uçlarını sınırlayan bezek olarak görülecektir.

Sima kuşaklarında ki kıvrık dallarda, M.Ö. 3. yüzyıl başlarında bir sadeleşme görülür¹¹⁰. Bu durumu Samothrake Arsinoeion simasındaki kıvrık dallarda görmek mümkündür¹¹¹ (**Şekil.20**). Merkezi Akanthus demetinden çıkan ana dallar uzamakta, ana dallardan düzenli aralıklarla çıkan yan dallar kıvrılarak kabartma zeminini örtmektedir. Bezeme elemanları, sadeliğe bağlı olarak kuşak üzerinde etkisiz kalmıştır. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, kabartma derinliğinin arttığı, kılıf-yaprak demetlerinin vurgulandığı ve ışık-gölge oyunlarının yapıldığı görülmektedir. Ayrıca dolgu öğelerinin, kıvrık dallar arasındaki çeşitliliği artmıştır¹¹².

M.Ö. 2. yüzyıla gelindiğinde, döneme mimari bezemeleriyle öncülük eden Pergamon Zeus Sunağı’na (M.Ö. 180-170) bakmak gerekmektedir¹¹³ (**Şekil.21**). Yapıya ait friz kuşağı üzerinde işlenen kıvrık dallar, hem özenli işçilikleri hem de

¹⁰⁶ Theodor Kraus, **Die Ranken der Ara Pacis: ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der augusteischen Ornamentik** Berlin, 1953, ss. 3-5.

¹⁰⁷ Nurettin Koçhan, **Hellenistik Çağ Anadolu Mimarisinde Lotus-Palmet ve Yumurta Bezekleri**, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum, 1995, s. 26.

¹⁰⁸ Can, Ranke, s. 37.

¹⁰⁹ Paul Jacobsthal, **Greek Pins and Their Connexions with Europe and Asia**, **Oxford Monographs on Classical Archaeology 3. Cilt**, Clarendon Yayın, 1956, s. 69, Fig. 285

¹¹⁰ Can, Ranke, s. 37.

¹¹¹ Erder, s. 58., Lev. XIX.c.

¹¹² Can, Ranke, s. 38.

¹¹³ Koçhan, s. 146

doğal ve canlı yapılarıyla dönemin doruk noktasını oluşturmuşlardır¹¹⁴. Bu canlılık Miletos kenti yapılarının sima kuşaklarında pek görülmemektir ve bunun sebebi olarak Pergamon kentinin birçok dalda olduğu gibi sanatta da diğer kentlerden bir adım önde olmasıyla açıklanmaktadır¹¹⁵. Örneğin; Miletos Bouleuterionu'nun simasındaki kıvrıkdal bezemesi, Pergamon Zeus Sunağı'ndan hemen sonraki tarihe ait olmasına karşın, tamamen farklı tarzda yapılmıştır¹¹⁶. Kıvrıkdal bezemesi, özensiz, yalın ve kabartma derinliği olmayan bir halde işlenmiştir. Belli başlı özgün yapılar dışında, Hellenistik Dönem'de kayda değer bir tipolojik değişim söz konusu değildir. Bu durum Miletos Bouleuterionu'na ait sima kuşağında görülen kıvrıkdal bezemesinden de anlaşılmaktadır.

M.Ö. 2. yüzyıl ortalarında, kabartma derinliğinde bir artış söz konusudur ve buna bağlı olarak bezemeler daha canlı ve etkileyici bir görünüm kazanmıştır. Bunu, Letoon Leto Tapınağı'na ait sima kuşağında görmek mümkündür¹¹⁷ (**Şekil.22**). Kuşaktaki ana dalların üzerine işlenmiş yivler burgu biçimindedir. Kılıf-yaprak demetleri ise ince ve derin damarlı işlenmiştir. Boşluklardaki çiçekleri ana dallara iliştiren saplar, henüz zeminden kopmamış, ancak derinlik hissi verilmesi amacıyla ana dalların arkasına doğru uzatılmışlardır. Bu saplar, ilerleyen yıllarda dallara dolandırılacak ve daha doğal bir görünüm elde etmeleri sağlanacaktır.

Kıvrıkdal frizinin sima dışında uygulandığı yapılardan biri M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen Magnesia Artemis Tapınağıdır¹¹⁸ (**Şekil.23**). Friz kuşağındaki kıvrık dallarda, zeminden ayrılmış bezemeler bütün kabartma alanına yayılmış ve göz yorucu bir zenginlik oluşmuştur. Bitkisel ve doğal görüntü yerini bezeksel ve sert görüntüye bırakmıştır. Ana dalların boynuz biçimine geçiş evresi tamamlanmış ve dolgu motifleri büyüterek bütün boş alanlara dağılmıştır. Yapının Ante başlığı üzerinde de kıvrıkdal bezemesi görülmektedir. Buradaki derinlik, hem kabartma zeminiyle bezemeler arasında hem de yaprak damarlarında görülmektedir. Kıvrıkdal bezemesi boyunca doldurma motifi olarak çan çiçekleri kullanılmıştır.

¹¹⁴ Can, Ranke, s. 38.

¹¹⁵ Can, Ranke, s. 38.

¹¹⁶ Karaosmanoğlu, 1997, ss. 47-49

¹¹⁷ Frank Rumscheid, **Untersuchungen zur Kleinasiatichen Bauornamentik des Hellenismus**, P. Von Zabern, Darmstadt, 1994, Kat. 126

¹¹⁸ Mustafa, Şahin, **Anadolulu Bir Mimar Hermogenes**, Ege Yayınları, İstanbul, 2002, s.19.

Çan çiçeği bezemesi, Hellenistik Dönem içerisinde kullanılan karakteristik motiflerdendir¹¹⁹.

Geç Hellenistik Dönem’de kıvrık dal kuşağı gelişim süreci olarak; Letoon Leto Tapınağı’nda gördüğümüz, burgu biçiminde yivli ana dalların ve boşluklara yerleştirilmiş dolgu motiflerinin, Magnesia Artemis Tapınağı’nda gelişerek devam etmesi gösterilebilir.¹²⁰

Hellenistik Dönem’in son yıllarında (M.Ö. 2. yüzyıl sonu- M.Ö. 1. yüzyıl ilk yarısı) kıvrık dal bezemesi pek görülmemektedir. Bu süreçte; Anadolu’da zayıf olan kıvrık dal bezemesi, İtalya’da, karakteristik haliyle ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Pompei’deki kıvrık dal frizli mezar yapısına¹²¹ (**Şekil.24**) bakmak yerinde olacaktır. Kıvrık dal kuşağının merkezi konumundaki Acanthus yaprağının altından çıkan ana dallar, iki yana doğru uzayarak bütün yüzeye yayılır. Ana daldan çıkan sapların uçlarında çiçek-rozetler bulunmaktadır. M.Ö. 2. yüzyıl sonunda görülmeye başlayan doğallıktan uzak yapı bu örnekte de belirgindir. Ana dalların ince gövde yapısında olmasına rağmen yivli işlenmiş olması, dallara sert bir görüntü kazandırmıştır. Örnekte derinlik henüz oluşmamıştır ancak; kıvrık dal formu, genel tipoloji anlamında büyük oranda oluşmuştur¹²².

M.Ö. 1. yüzyılın başlarında, İtalya’da ki kentlerin birçoğuna ait yapılarda kıvrık dal kuşağı oluşturulurken, bazı hayvan figürleri kullanılmıştır¹²³. Hayvan figürleri, dönemin doğallıktan uzak yapısını az da olsa yumuşatmaktadır. Erken Augustus Dönemi’nde de hayvan figürlerine rastlanmaktadır. Bu tarz figürleri Anadolu’da da bazı yapılarda görebiliriz.

Hellenistik Dönem’de, simalarda görülen Roma Dönemi kıvrık dallarının erken benzerleri, birbirleriyle sadece stilistik olarak ilişkilendirilmektedir. Hellenistik Dönem simalarında ve Roma Dönemi frizlerinde görülen kıvrık dal bezemeleri arasındaki ilişki, kompozit başlıklar ve korinth başlıklar arasındaki

¹¹⁹ Wilhelm Alzinger, *Augusteische Architektur in Ephesos*, **Öjh Sonderschriften Band XVI**, Selbstverl, 1974, s. 110.

¹²⁰ Can, Ranke, s. 41.

¹²¹ Günther Schörner, **Römische Rankenfrieze**, Deutsches Archäologisches Institut, 1995, s. 12. Kat. 153.

¹²² Can, Ranke, s. 43.

¹²³ Schörner, 1995, kat. 2.

ilişkiyle paraleldir¹²⁴. Kompozit başlıklar, bazı ayrıntılarıyla korinth başlıklara benzemesine rağmen, Roma buluşu olarak nitelendirilmektedir¹²⁵.

2.2.3. Roma Dönemi Stil Gelişimi

2.2.3.1. Augustus (M.Ö.27-MS.14) Dönemi Stil Gelişimi

Kronolojik sıralamada Augustus Dönemi, Claudiuslar Dönemi içerisinde değerlendirilmektedir¹²⁶; ancak Augustus Dönemi'nin kendi içerisinde yoğun özgün stilistik özellikleri olmasından ve çalışmada yararlanılan kaynakların birçoğunda da bu şekilde anlatılmış olmasından ötürü ayrı bir grup olarak ele alınmıştır.

Hellenistik Dönem'de hizmet vermiş sanat okulları, Roma Dönemi stiline gelişmesinde etkili olmuştur ve buna bağlı olarak; Roma Dönemi'nde görülen bezeme yapısı Hellenistik Dönem'in izlerini taşımaktadır¹²⁷. Augustus Dönemi'nin erken örnekleri, Hellenistik Dönem bezemelerini hatırlatan zarif biçimde işlenmiştir ve yeni özgün stiller Augustus Dönemi'nin geç tarihlerinde görülmeye başlamıştır¹²⁸.

Erken Augustus Dönemi'ne örnek olarak, Torcello Museo Provinciale'de yer alan arşitrav bloğu gösterilebilir¹²⁹(Şekil.25). Kıvrıklal frizde, dalların silik kaldığı yaprak ağırlıklı bir yapı görülmektedir. Boynuzsuz ana dallar yivli işlenmiş, bu dallardan çıkan yan dallara yaprak-rozetler eklenmiştir. Burada görülen çiçek-rozet ve yaprak-rozetlere İmparatorluk Dönemi boyunca rastlanacaktır. Friz kuşağının merkezinde, doğallıktan uzak bir Akanthus işlenmiştir. Frizdeki bezemeler; zeminden fazlasıyla soyutlanarak derinlik hissi verilmeye çalışılmıştır, ancak yapılan bu girişim, frizin kuru ve doğallıktan uzak bir görünüm almasına sebep olmuştur. Daha önceki dönem örneklerinde görülen sade yapıya sahip yan dallar bu örnekte yivli olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda kılıf-yaprak demeti benzeri kaplamaların yan dallarda oluşmaya başlaması, Hellenistik Dönem Anadolu

¹²⁴ Can, Ranke, s. 44.

¹²⁵ Cevat Başaran, **Anadolu Kompozit Başlıkları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s.9.

¹²⁶ Oktay Akşit, **Roma İmparatorluk Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1985, s. 28.

¹²⁷ Erder, 1967, s.79.

¹²⁸ Can, Ranke, s. 46.

¹²⁹ Schörner 1995, s. 37. Kat. 295.

yapılarında kısmen izlenmekteydi. Bu durum gelişerek, yaprakların tüm dalları sardığı örnekler şeklinde kendini gösterecektir.

Sagalassos kentindeki kuzeybatı Heroon frizi;¹³⁰ (**Şekil.26**) Hellenistik Dönem etkili Erken Augustus Dönem eserlerinden bir diğeridir¹³¹. Bu örneği, M.Ö. 2. yüzyıl 3. çeyreğe tarihlendirenler¹³² olsa da, çiçek-rozetlerinin ve üzüm salkımlarının etrafında daireler oluşturarak kıvrılan dallar¹³³, dişli ve gözenekli işlenen kılıf-yaprak demetleri Erken Augustus Dönemi'ne işaret etmektedir¹³⁴. Frizdeki boynuzsu ana dallar yivli işlenmiştir, ancak Hellenistik Dönem sertliğinden ziyade daha plastik, yumuşak bir yapıdadır. Birbirlerinin içinden çıkan ana dalların uçlarındaki kılıf-yaprak demetlerinde görülen derin damarlar, Torcello örneğindeki Akanthus'un yaprak formuna benzer niteliktedir. Ana dallar üzerindeki kılıf-yapraklardan çıkan kıvrımlı yan dalları, bu örnekte de yapraklar kaplamaktadır. Yan dalların uçlarında ise asma yaprağı ve iri işlenmiş üzüm salkımı bulunmaktadır. Köşelerdeki boşluklar, uçları tomurcuklu ve çiçekli saplarla kapatılmıştır.

Stratonikeia Antik kentinde bulunan Augustus-İmparatorlar Tapınağı¹³⁵, (**Şekil.27**) Erken Augustus Dönemi'ne tarihlenmektedir¹³⁶. Tapınağın kıvrık dallı frizinde Hellenistik Dönem'in özellikleri kısmen görülmektedir. Bunlardan bazıları; motiflerin yalın işlenmesi ve dalların ortada geniş alanlar oluşturması gibi özellikleridir. Boynuzsu ve yivli ana dallar, kılıf yaprak demetleriyle sonlanır. Merkezi Akanthus yapraklarında ve kılıf-yaprak demetlerinde görülen derin damarlar ve dil biçimli kenarlar, erken örnekleri anımsatmaktadır, ancak sivri ve sert görünümde değildirler. Yan dalların bir bölümü yaprak kılıflarıyla sarılmıştır ve uçlarında yaprak-rozetler bulunmaktadır. Bununla alan doldurulmaya çalışmış olsa da yeterli olmamıştır. Bu dönem örneklerinde dallar arasında kuş figürlerine de sıkça rastlanılır.

¹³⁰ Marc Waelkens, "Report on the 2002 Excavation and Restoration Campaign at Sagalassos", **KST** 25/1, Ankara, 2003, ss. 222-223. Fig.15.

¹³¹ Simon Young, İ.S. 2. Yüzyılda Pamphylia Lahitleri ve Mimari Süsleme: Mermer Dış Alımı – Biçim Dış Satımı, **Adalya VI**, Suna-İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı, İstanbul, 2003, ss.171-180.

¹³² Vandeput, 1997a, s.21; Fleischer, 1979, s. 281.

¹³³ Ahmet Adil Tırpan, **Stratonikeia / Augustus İmparatorlar Tapınağı**, Konya, 1998, s. 62.

¹³⁴ Rumscheid, 1994, s. 292.

¹³⁵ Tırpan, 1998, Fig. 7.

¹³⁶ Yusuf Boysal, "Stratonikeia Kazısı 1986 Yılı Çalışmaları", **KST** 9/2, Ankara, 1987, ss.237-238.

Bahsi geçen örneklerdeki kadar klasik kıvrıkdal formunda olmasa da, cephelerini kaplayan bitkisel bezemelerle (**Şekil.28**) dönemin kıvrıkdal özelliklerini yansıtmaları açısından önemli bir örnek olan Ara Pacis¹³⁷ M.Ö. 13-9 yılları civarına tarihlenmektedir¹³⁸. Merkezi Akanthus demetinden çıkan ve tüm yüzeye yayılan dallar bu dönemin zarif yapısını sunarlar. Ana dalların bir kısmı geniş yapraklarla sarılmıştır, bir kısmı ise kılıf-yaprak demetlerine bağlanır. Ana dallardan çıkan yan dallar, yaprak demetleriyle sarılmıştır. Hellenistik Dönem'den beri yan dalların yapraklarla sarıldığı bilinmektedir, ancak Augustus Dönemi'nden sonra giderek yayılacak ve kimi zaman yaprak kılıfları dalları tamamen saracaktır¹³⁹. Yan dalların ve ince sapların uçlarındaki çiçek-rozetler, dallarda da olduğu gibi ince damarlara sahiptirler. Kabartma derinliğinin az tutulmuş olması, cansız bir görüntüye sebep olacaktır. Bunu engellemek amacıyla, narin ve zarif yaprak işçilikleri uygulanmıştır.

Kıvrıkdal bezemesinin, bu dönemde Anadolu'daki örneklerinin çok az olduğundan çalışma içerisinde bahsedilmiştir. Bu nadir örneklerden biri de Ephesos Mazaeus-Mithridates Kapısındaki Arşitrav'da bulunan kıvrıkdal bezemesidir¹⁴⁰ (**Şekil.29**). Kıvrıkdal bezemesinin merkezinde kadın büstü işlenmiştir. Roma Dönemi'nde Anadolu'da ilk defa karşılaşılan bu durum, aynı tarih civarında İtalya'da da uygulanmaktaydı¹⁴¹. Ana dallar, merkezi konumdaki kadın figürünün omuzlarından çıkarak iki yana kıvrılmaktadır. Kılıf-yaprak demetlerinden çıkan yan dallar yalın işlenmiştir ve ana dallarda olduğu gibi boynuzsu ve yivlidir. Çıplak yandal yapısı Hellenistik Dönem etkisidir. Aralara yerleştirilmiş figürler, Augustus Dönemi'nin karakteristik özelliğidir. Hellenistik Dönem'de doğallığın ön planda tutulmasına karşın, Mithridates Kapısı kıvrık dalları; sert ve doğallıktan uzak uygulanmıştır¹⁴².

Augustus Dönemine ait mimari özelliklerin en iyi izlenebileceği örneklerden bir tanesi de Ankyra Augustus Tapınağıdır¹⁴³. Augustus Roma Tapınağı'na (**Şek.30**)

¹³⁷ Marion Mathea-Förtsch, **Römische Rankenpfeiler und-Pilaster**, P. Von Zabern, Almanya, 1999, s. 40.Kat. 127.

¹³⁸ Can, Ranke, s. 49.

¹³⁹ Can, Ranke, s. 49.

¹⁴⁰ Can, Ranke, s. 49.

¹⁴¹ Schörner, 1995, Taf. 13.4.

¹⁴² Alzinger, 1974, ss. 110-112.

¹⁴³ Karaosmanoğlu, 1996, s.28.

ait iki farklı kıvrıkdal kuşağı bulunmaktadır. Bunlardan biri tapınak Sella duvarı üzerinde bulunan kuşaktaki kıvrıkdallardır. Burada ki örnekte kıvrıkdal formunun yerleşmeye başladığı ve başlı başına özgün bir form haline geldiği görülmektedir. Bunun yanında, ana dalların tamamen yivli işlenmesi, bir Hellenistik Dönem etkisi olarak hala görülmektedir. Tapındaki kıvrıkdal bezemelerinin elemanları, önceki örneklere göre daha derin işlenmeye başlamış, zeminden daha fazla ayrılmışlardır. Yan dallar, küçük yapraklarla sarılmaya başlamıştır. Doldurma motifleri daha özenli işlenerek ön plana çıkarılmış, ikincil öge görünümünden çıkmaya başlamıştır.

Kıvrıkdal bezemelerinde Erken Augustus Dönemi'nde, sade motifler ve friz üzerinde oluşan boş alanlar göze çarpmaktaydı. Ankyra Augustus Tapınağı'nda ise bu durum her iki kuşakta da kaybolmuştur. Birbirlerine sık işlenen ana dalların ve yan dalların aralarında ki boşlukları doldurmak için iri ve zeminden yükseltilmiş çiçek-rozetler kullanılmıştır¹⁴⁴.

Augustus Dönemi'nde, kıvrıkdal frizlerinde net bir gelişim görülmemekte, dolayısıyla Hellenistik Dönem izlerini Augustus Dönemi frizlerinde sık sık görmekteyiz. Bunun yanında Augustus Dönemi'ne özgü formlarıda özetleyecek olursak: Ana dallarda bulunan kılıf yapraklar; keskin özelliklerinden ziyade, yumuşak bir forma dönüşmüş ve girinti-çıkıntı yapan diller şeklinde işlenmiştir. Yan dallar; boşlukları doldurmak için kullanılan sıradan çizgiler olmanın dışında, kendine has tarz kazanmaya başlayan, gösterişli bir hal alarak ön plana çıkmışlardır. Yan dalların uçların işlenen çiçek-rozet ve yaprak-rozetler hacim kazanarak görseelliği ön plana çıkarmışlardır. Zeminde boşluk bırakmamak amacıyla yapıldığı sanılan, bezeklerin zemine gelişigüzel serpiştirilmeleri de bu dönem özelliklerindendir.

¹⁴⁴ Tırpan, 1998, ss.62-65.

2.2.3.2. Claudiuslar (M.S. 14-69) Dönemi Stil Gelişimi

Dönemin başlarında kıvrıkdal bezemesinde çok belirgin bir farklılık söz konusu değildir. Ancak kıvrıkdal bezemesi artık kendine has standart bir yapıya ulaşmış ve yeni biçimler denenmeye başlanmıştır¹⁴⁵. Genel anlamda Augustus Dönemi özelliklerinden yoğun izler taşır.

Roma da bir mezar anıtına ait friz bloğu parçasında¹⁴⁶ (**Şekil.31**) Augustus ve Tiberius Dönemleri'ndeki stil benzerliğini görmek mümkündür. Ana dallar boydan boya yivli işlenmişlerdir ancak yivleri daha yumuşaktır. Yan dalların kıvrılması sonucu daireler oluşmuştur. Kılıf-yaprak demetleri; ince yapılı, yayvan ve çizgisel damarlıdır. Klasik kıvrıkdal bezemesinde olması gereken bütün elemanlar kullanılmıştır. Geç Augustus Dönemi özelliği olan yan dalların yapraklarla sarılması, burada da kendini göstermektedir.

Pülz'ün, Hellenistik izler taşıdığını aktardığı ve erken imparatorluk eserleri olarak tanımladığı,¹⁴⁷ Pergamon'da ele geçen kıvrıkdal friz parçaları¹⁴⁸, (**Şekil.32**) Pergamon Museum'da bulunmaktadır. Fazlasıyla tahrip olmuş durumdadırlar, ancak ana dal izleri görülebilmektedir. Ana dallar ile yan dallar neredeyse aynı kalınlıkta işlenmişlerdir ve boydan boya yivlidirler. Çiçek-rozetler ve yaprak rozetler, geniş yuvarlak boşluklara yayılmışlardır. Hellenistik Dönem'in özelliği olarak bitkisel ve doğal bezemelerin hakim olduğu anlayış burada da söz konusudur, ancak aynı yumuşak etki görülmez. Doldurma motifleri çok az sayıda işlenmiştir.

Pergamon Athena Kutsal Alanı'nda ele geçmiş, kıvrıkdal iki adet parça bulunmaktadır ancak hangi yapıya ait oldukları bilinmemektedir. Muhtemelen aynı kıvrıkdal kuşağına ait bu parçalardan bir tanesi daha iyi korunmuş durumdadır¹⁴⁹ (**Şekil.33**). Merkezde Akanthus demeti yer alır ve Akanthus'tan çıkan ana dalların sahip olduğu yivler kaybolma aşamasındadır¹⁵⁰. Yan dallar da Augustus Dönemi'nden sonra derin kanallı yapıdan kurtulmaya başlar. Burada bulunan yan

¹⁴⁵ Can, Ranke, s. 56.

¹⁴⁶ Schörner, 1995, 49-50, kat: 216.

¹⁴⁷ S. Pülz, Untersuchungen zur Kaiserzeitlichen Bauornamentik von Didyma, **IstMitt Beih 35**, 1989a, ss. 33-35.

¹⁴⁸ Kraus, 1953, s. 64, Taf. 20.

¹⁴⁹ Rumscheid, 1994, s. 292.

¹⁵⁰ Can, Ranke, s.58.

dallar, kısmen yapraklarla kaplanmıştır. Kuşak, yaprak ve çiçek motifleriyle kaplanmış ve bu motifler ince ayrıntılarına kadar işlenmiştir. Bitkisel motiflerin, çok fazla kullanımıyla, dallar geri planda kalmış ve önemini yitirmiştir¹⁵¹.

Yukarıda bahsi geçen durum, Pisidia Antiocheiası frizlerinde de görülmektedir. Kentteki Augustus Kutsal Alanı'nda bulunan tapınağın kıvrıkdal frizinde de bitkisel motifler, dalların önüne geçmiştir¹⁵² (**Şekil.34**). Kuşaktaki örgeler ve zemin arasında bulunan bağlantı henüz kopmamıştır. Yapraklar zeminden çıkar gibi görünmektedir. Detaylar titiz bir şekilde ele alınmıştır ve bezeme bu sayede canlı bir görünüm kazanmıştır. Doldurma motifleri, Akanthuslar'ın gölgesinde kalmıştır. Bu örnek, Hellenistik etkili Augustus Dönemi özelliklerinin oluşturduğu stilin değişmeye başladığını göstermektedir. Bezekler, kabartma kuşağından çözülmeye başlamıştır ve bu durum vurgulanmaya çalışılmıştır.

M.S. 1. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenen, Damaskus Agorası kıvrıkdalları¹⁵³ (**Şekil.35**) yapının doğu Propylon'u üzerine aittir. Merkezi bir Akanthus demetinden çıkan ana dalların artık yivli işlenmediği görülmektedir. Kılıf-yaprak demetleri, ana dalları büyük oranda sarmaktadır. Ters yönde kıvrılan yan dallar dairesel bir biçim oluşturmuştur. Kuşak zemini yaprak-rozetler tarafından kapatılmaya çalışılmış olsa da, zemin belirgindir. Bu örnekte de doldurma motifi olarak az miktarda ince saplar kullanılmış, bunun dışında doldurma motifi sayısı abartılmamıştır.

Romada ki Borgia Zafer Takı'na atfedilen kıvrıkdal friz parçası (**Şekil.36**) Geç Claudius Dönemi'ne tarihlenmektedir¹⁵⁴. Friz merkezinde üç yapraklı bir Akanthus demeti bulunmaktadır. Kuşaktaki ana dallar ve yan dallar büyük oranda yapraklarla sarılmışlardır. Kabartma derinliği iyice artmış ve yapraklar düz yüzeyli işlenmişlerdir. Kabartma derinliğinin artması, üç boyutlu görünümün daha fazla algılanmasını sağlamıştır. Kıvrıkdal frizinde ki bütün bezemeler, ayrıntılı ve özenli işlenmiştir.

¹⁵¹ Can, Ranke, s. 58.

¹⁵² Vandeput, 1997a, ss. 303-304.

¹⁵³ Kader Ingeborg, **Propylon und Bogentor / Damaszener Forschungen**, Philip Von Zabern, 1996, ss. 158-162, Taf. 48.b.

¹⁵⁴ Schörner, 1995, s. 53, Kat. 211.

Borgia Takı kıvrıkdal frizlerinde görülen dalların ve yaprakların formu, Nero Dönemi eserlerini etkileyecektir¹⁵⁵. Burada görülen özellikler Nero Dönemi'ne girildiğini gösterir. Tam anlamıyla matkap kullanımının başlaması Flaviuslar Dönemi'ne tarihlenir, ancak çok yaygın olmamakla birlikte Nero Dönemi'nde de görülebilmektedir¹⁵⁶.

Flaviuslar Baroğu olarak bilinen¹⁵⁷ stilin oluşmaya başladığı örnek olarak, İtalya Falerii kentinde bulunan bir mezar yapısına ait kıvrıkdal frizi¹⁵⁸ gösterilebilir (**Şekil.37**). Ana dal ve yan dallar birbirlerinden farklı değildirler. Dalların üzerinde işlenmiş kılıf-yaprak demetleri eşit büyüklükte ve hem altlarda hem üstlerde simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kullanılan bu simetri, M.S. 2. yüzyılın ortalarına kadar sık sık kullanılacaktır¹⁵⁹. Yaprak yüzeyleri damarsız ve düz işlenmiştir, ancak kenarlarında matkapla yapılmış parçalı bir yapı söz konusudur. Yapıya ait kıvrıkdalı bloklar, Pergamon Museum'da yer almaktadır. Yeni bir döneme geçişte ilk adım olarak nitelendirilebilir¹⁶⁰. Kabartma derinliğinin fazla olması sebebiyle bezemeler tabandan iyice ayrılmışlardır. Aralarda kalan boşluklar, doldurma motifleri kullanılarak doldurulmuşlardır. Friz genelinde matkap izleri izlenebilmektedir.

2.2.3.3. Flaviuslar (M.S. 69-98) Dönemi Stil Gelişimi

Bu döneme ilk örnek olarak, Miletos kentindeki Nymphaion Arşitravları'nda bulunan kıvrıkdal frizi¹⁶¹ gösterilebilir (**Şekil.38**). M.S. 80 civarına tarihlenen yapıda, döneme ait Anadolu'da ki ilk örneklerle karşılaşılır¹⁶². Birinci blokta ki kıvrıkdallarda; ana dal geniş kıvrımlar yapar. Kılıf-yaprak demetlerinde ve çiçek-yaprak rozetlerde işçilik ayrıntısızdır. Frizdeki bezemelerin, kuşağı alttan ve üstten zorlayacak kadar büyük işlenmesi, bu dönemden itibaren görülen bir

¹⁵⁵ Can, Ranke, s. 61.

¹⁵⁶ C. B. Rose, *Dynastic Commemoration and Imperial Portraiture in the Julio-Claudian Period*, 1997, s. 121.

¹⁵⁷ Can, Ranke, s. 63

¹⁵⁸ Mathea-Förtsch, 1999, s. 53.

¹⁵⁹ Can, Ranke, s. 62.

¹⁶⁰ Can, Ranke, s. 63.

¹⁶¹ Vandeput, 1997a, ss. 328-329.

¹⁶² Can, Ranke, s. 63.

özelliştir¹⁶³. Aynı yapıya ait ikinci bir arşitrav üzerinde bulunan kıvrık dallar (**Şekil.39**) bir öncekine göre daha ayrıntılı işlenmiştir. Örnekteki ana dalların ve yan dalların tamamına yakını yapraklarla kaplıdır. Önceki örneğin aksine burada doldurma motifleri kullanılmamıştır ve matkap oyukları bulunmaktadır. İki örneğin aynı tarihe ait olmasına rağmen farklı tipler göstermesi, iki farklı usta tarafından yapıldığını işaret etmektedir.

Dönem özelliklerinin izlenebildiği diğer bir örnek; Ephesos Tiyatrosu sahne binasına ait friz bloklarındaki kıvrık dallardır (**Şekil.40**). Domitian Dönemi'ne tarihlenen kıvrık dallarda ana dal ince yivlerden oluşur¹⁶⁴. Augustus Dönemi'nde görülen bu durumun, Flaviuslar Dönemi'nde görülmesi nadir bir durumdur. Ana dallar ve yan dallar kılıf-yaprak demetleriyle sarılmıştır ve dar ve derin damarlara sahiptir. Yaprak kenarları keskin bir biçimde verilmiştir. Bezemelerin bol kullanılması sonucu, zemin büyük oranda kapanmıştır. Derinliğin fazla olması, ışık-gölge zıtlığının etkisini artırmıştır. Matkap oyuklarının acemice kullanılması sonucu sert bir görünüm oluşmuştur. Ana dalda yivlerin yerine bazı noktalarda geniş damarların kullanılması, Domitian Dönemi'nde sıkça görülmektedir¹⁶⁵.

Domitian Dönemi özellikleri olarak verilen; derin matkap izlerinin oluşturduğu parçalanmış görüntü ve keskin hatlar, Aphrodisias da bulunan Stadion'a ait mimari bir bloktaki kıvrık dal kuşağında¹⁶⁶ izlenmektedir (**Şekil.41**). Kuşağa ait yan dallar, oluk biçimli damar yapısında işlenmiştir. Kılıf-yapraklarda matkap oyuklarının oluşturduğu parçalanma görülebilmektedir. Kılıf-yaprak demetlerinin uçları geriye doğru kıvrılmıştır. Bu özellik Claudiuslar Dönemi sonlarında görülmeye başlanmıştır, ancak¹⁶⁷ Flaviuslar Dönemi'nde sıkça kullanılacaktır. Bu örnekte görülen; yan dalların oluk biçiminde işlenmesi, uçları ters yönde kıvrılmış kılıf-yaprak demetleri ve yapraklarda görülen kıvrık dallar, Pergamon Kızılavlı'daki bezemeli bloklarda¹⁶⁸ da görülür¹⁶⁹.

¹⁶³ Karaosmanoğlu, 1996, ss.33-34.

¹⁶⁴ Musa Kadioğlu, *Die scaenae frons des Theaters von Nysa am Mäander* (Nysa Tiyatrosu Sahne Binası Cephe Mimarisi: Rekonstrüksiyon ve Tarihleme, Freiburg Albert-Ludwigs Üniversitesi, 2002, s. 464.

¹⁶⁵ Can, Ranke, s. 65.

¹⁶⁶ K. Welch, "The Stadium at Aphrodisias", *AJA* 102/3, 1998, ss. 547-569.

¹⁶⁷ Can, Ranke, s. 66.

¹⁶⁸ Blokların Kızılavluya ait olup olmadıkları bilinmemektedir.

¹⁶⁹ Başaran, 1995, ss. 40-43.

Geç Flaviuslar Dönemi kıvrık dallarının karakteristik özelliklerini görebileceğimiz birkaç örnek, Ephesos kentinde bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Kuretler Caddesi'nde bulunan kıvrık dal frizli bloktur¹⁷⁰ (**Şekil.42**). Acanthus demeti bu defa merkezde değil köşede işlenmiştir ve Acanthus demetinden çıkan ana dallar geniş daireler çizerek uzanır. Ana dalın üzeri, kılıf-yaprak demetleri tarafından, önceki örneklerle göre daha fazla sarılmaktadır. Çiçek-rozet dalları daha uzun yapılarak, tam daire çizer ve rozete bağlanır. Frizlerdeki kabartma derinliği daha fazla artmış, bezemeler zeminden çok büyük oranda soyutlanmıştır ve buna bağlı olarak bezemeler canlılık kazanmıştır. Matkap oyuklarının abartılmış olması; bezemeleri, yakaladıkları canlılığa rağmen doğallıktan uzaklaştırmıştır.

Döneme ait bir diğer Ephesos örneği Domitian Çeşmesi frizleridir¹⁷¹ (**Şekil.43**). Kuşağın merkezinde Acanthus demeti yer almaktadır. Acanthus demetinde ki orta yaprak, üst bölümünden öne doğru kıvrılmış ve böylece derinlik sağlanmıştır. Aynı zamanda üstten diğer kuşağı zorlamak yerine bu şekilde kuşak sınırları içerisinde tutulmuştur. Acanthus'tan çıkan ana dallar, yay çizerek uzanırlar ve büyük oranda kılıf-yaprak demetleriyle sarılmışlardır. Yaprak damarları dar ve derindir. Kılıf-yaprak demetlerinden çıkan yan dallar yalın verilmiştir ve uçlarına çiçek-rozetler ilâştirilmiştir. Dalların kıvrılarak oluşturduğu dairesel boşluklar, çiçek-rozetlerle doldurulmuş ve derin matkap oyuklarıyla parçalanmış bir şekildedir. Frizdeki ana dallar, yapraklarla kaplanmış durumdayken, yan dalların yalın verilmesi tezatlığı erken dönem etkisi olarak düşünülmemeli, M.S. 2. yüzyıl süresince görülecek bir formun ilk oluşumları olarak nitelendirilmelidir¹⁷².

Palmyra'da mimari bir blok üzerinde kıvrık dal kuşağı¹⁷³ görülmektedir (**Şekil.44**). Geç Flaviuslar Dönemi'ne tarihlenmektedir, ancak Traian-Hadrian Dönemi özellikleri taşır ve döneme geçiş evresi olarak nitelendirilir¹⁷⁴. Ana dallar ince işlenmiş ve kılıf-yapraklarla sarılmışlardır. Kılıf-yaprakların kenarları yine matkap oyuklarıyla parçalanmış şekildedir. Kabartma derinliğinin fazla olması, frizi

¹⁷⁰ Can, Ranke, s. 249, lev. 14.a-b.

¹⁷¹ Vandeput, 1997a, s. 119, 120, 155.

¹⁷² Can, Ranke, s. 68.

¹⁷³ K.S. Freyberger, "Die Kaiserzeitlichen Heiligtümer der Karawanenstationen im Hellenisierten Osten", **Damascener Forschungen** 6, 1998, s. 75.; Türkçesi Birol Can'dan alınmıştır. Can, Ranke, 2005, s. 69.

¹⁷⁴ Can, Ranke, s. 69.

doğallıktan uzak ve sert görünümünden kurtaramamıştır. Örnekte; üzerinde durulması gereken özellik olarak, matkabın abartılı kullanılmayışı gösterilmelidir. Bezemede döneminin özellikleri görülse de, Flaviuslar Baroğu etkisini yitirir ve Hadrian Dönemi stiline belirti de görülür.

Flaviuslar Dönemi, Roma mimarisinde ki bezeme sanatı açısından karakterin oluştuğu dönemdir. Dönemin bezeme sanatına kattığı en önemli gelişim olarak matkap gösterilebilir. Bunun yanında matkabın abartılı kullanılması bezemeleri doğallıktan uzaklaştırmıştır. Anadolu’da kıvrık dallar bu dönemde sayıca çoğalmıştır. Kabartma zemini ve uygulanan bezemeler arasındaki uyum bu dönemde oturmaya başlamıştır. Motifler oldukça gösterişlidir ve Augustus Dönemi’nde sıkça görülen Hellenistik etki bu dönemde kaybolmuştur.

İşlenen yapraklarda iç ayrıntılara gidilmesi, yerini kenar konturlarının önemine bırakmıştır. Yaprak kenarları, keskin ve sivri şekilde işlenmişlerdir. Kıvrık dal kuşağının ara motifleri, matkap darbeleriyle oyulmuş ve birbirlerinden keskin hatlarla ayrıştırılmıştır. Kuşak zemini büyük oranda kapanmış ve motifler zeminden soyutlanmıştır. Bezeklerin kuşak sınırını alttan ve üstten zorlaması da bu dönem özelliklerindendir. Bahsi geçen bütün bu özellikler Kıvrık dal stiline oluşmasını sağlar ve bu form devam eden süreçte geliştirilerek kullanılacaktır.

2.2.3.4. Traian-Hadrian (M.S 98-138) Dönemi Stil Gelişimi

Özellikle Traian’ın hüküm sürdüğü yıllara ait eserlerde, bir önceki dönem olan Flaviuslar Dönemi’nin özellikleri tamamen kaybolmuş değildir.

Flaviuslar Dönemi’nden izler taşıyan bir örnek olarak Labraunda Zeus Tapınağı’nın kuzey Portikosu’ndaki kıvrık dal frizine (**Şekil.45**) bakmak gerekmektedir. Kılıf-yaprak demetiyle sarılı olan ana dallar, frizin iki ucundan çıkarak, merkezi kapalı Palmete birleşip ortada sonlanırlar. Yan dallar Flaviuslar Dönemi’nde olduğu gibi yalın verilmiştir. Yan dalların uçlarına çiçek-rozetler ilintilenmiştir. Çiçek-rozetler ve kılıf-yapraklar, kenarlarının keskin verilmeleri ve parçalanmış şekilde ki görünümleriyle Flaviuslar Dönemi özelliklerini işaret eder. Flaviuslar Dönemi’nden izler taşıyan bu özellikler dışında, öğelerin dengeli ve

düzenli dağılımı ve matkabın daha ustaca kullanılışı Traian-Hadrian Dönemi'ne girildiğinin ve yeni bir stil gelişeceğinin göstergesidir¹⁷⁵.

Ephesos Celsus Kütüphanesi, Traian-Hadrian Dönemi açısından zengin bezemelere sahiptir. Yapının (M.S. 113-117)¹⁷⁶, alt katına ait kuşaklarda, kıvrıkdal bezemelerine yer verilmiştir (**Şekil.46**). Kaliteli işçilikle yapılmış ve doğal bezeme elemanları kullanılmış olan kıvrıkdallarda; ana dallar kılıf-yapraklarla sarılı vaziyettedir. Yan dalların da bir kısmı yapraklar ile kaplı vaziyettedir, ancak uçlarında daire yapan kısımları yalın bırakılmıştır. Örnekte, yaprakların fazla kullanılmış olmasına karşın, kabartma zemini görünmektedir. Bunu, yerinde kullanılan matkap işçiliği sağlamış olmalıdır. Flaviuslar Dönemi'nde sıkça görülen, bezemelerin kenarlarının keskin verilmesi özelliği, yerini yumuşak hatlara bırakmıştır. Aynı zamanda yaprak uçlarının ters yönde kıvrılırken ki sertliği de yumuşatılmıştır.

Traian Dönemi'nin başka bir yapısı da Nicomedia'daki Nymphaion'dur¹⁷⁷ (**Şekil.47**). Ana dal yine Kılıf-yapraklarla sarılı vaziyettedir. Yan dalların bir kısmı yapraklarla sarılmış, uçlarındaki son daire ise yalın bırakılmıştır ki bu durum Celsus Kütüphanesi örneğinde de bu şekildeydi. Kabartma derinliği azdır, ancak yumuşak hatlı işlenen motifler bezemeye doğallık katmıştır.

Kıvrıkdal bezemesinin farklı dönemlerine ait tiplerini fazlaca gördüğümüz Ephesos kentinde; bu döneme ait kıvrıkdallar (**Şekil.48**) Hadrian Tapınağı'nda mevcuttur. Tapınağın (M.S. 117-118) kıvrıkdalları,¹⁷⁸ iki uçtan başlayarak merkezdeki kadın figüründe birleşirler. Figür, kollarını iki tarafa açmış ve yapraklara dokunmuş şekilde tasvir edilmiştir. Kılıf-yaprakların sardığı ana dal, tamamen görünmeyecek bir hale gelmiştir. Kuşak alt ve üst sınırları içerisinde ki dengeli dağılım, dalların yapraklarla yoğun kaplanması, örgelerin zeminle bir uyum içinde verilmesi "Hadrian Dönemi Klasik Stili" olarak bilinen stilin belirtileridir¹⁷⁹. Yan dalların uçları, rozetler yerine hayvan figürleriyle sonlanmıştır. Önceki

¹⁷⁵ Can, Ranke, s. 71.

¹⁷⁶ Nuray Yıldız, **Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003, ss. 227-243.

¹⁷⁷ Müzeyyen Ünal, **İzmit Antik Su Sistemleri ve Paşasuyu**, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, İzmit, 2001, s. 81, Res. 66.

¹⁷⁸ Başaran, 1995, ss. 46-48.

¹⁷⁹ Can, Ranke, s. 77.

dönemlerde frizlerdeki kıvrık dallarda pek rastlanmayan figürlü rozetler¹⁸⁰, bu dönem itibarıyla friz kuşaklarında ve kıvrık dallarda kullanılmaya başlanmıştır¹⁸¹.

Yine Hadrian Tapınağı'na ait bir alınlıkta; (**Şekil.49**) bir figür, merkezi motif olarak kullanılmıştır. Merkezdeki Medusa figürü, iki yana uzanmış elleriyle ana dalları tutar. Yan dalların bir bölümü yapraklarla sarılmıştır. Bezemeler dengeli dağılmış ve abartıdan kaçınılmıştır ki bu özellik dönemin özelliğidir.

Hadrian Dönemi'nin bahsedilecek diğer bir eseri, Miletos kentinden kıvrık dallı bir frizdir (**Şekil.50**). Yanlarda iki uçta ki Acanthus'tan çıkan ve büyük oranda yapraklarla sarılan ana dallar, ortada birleşmektedir. Yan dallar ise Hadrian Dönemi özelliği olarak, yapraklarla kısmen sarılı, uçlarında daire oluşturan son kısım ise yalındır. Zemin, önceki eserlere nazaran biraz daha fazla kapanmıştır. Derinliğin artırılması, bezemelerin zeminden ayrılmış görünmesine sebep olmuştur. Yine dönem stili olarak motifler kuşak içinde dengeli dağılmışlardır. Rozetlerin önceki örneklerle göre daha da irileşmesi, ilerleyen dönemlerde daha belirgin hissedilecektir¹⁸².

Perge'nin F3 Nymphaionu olarak adlandırılan yapısına ait olduğu sanılan¹⁸³ kıvrık dallı bir blok, (**Şekil.51**) Geç Hadrian Dönemi'ne ait bilgiler vermektedir. Yaprak demetleri ana dalı tamamen kaplamaktadır ve kenarlarında giderek açılan yırtıklar vardır. Yan dallar, yapraklar tarafından yine kısmen kaplıdır, ancak ana dalın yanında geri planda kalmışlardır. Bezemeler birbirine iyiden iyiye yaklaşmıştır ve bu sayede kuşak zemini büyük oranda kapanmıştır. Motifler kuşak sınırlarına yaklaşmıştır.

Bir başka kıvrık dallı frizde; (**Şekil.52**) her ne kadar Hellenistik Döneme tarihlense de¹⁸⁴ M.S. 215 yılına kadar birkaç kere yenilenmiş olan¹⁸⁵ Pergamon Dionysos Tapınağı'nda bulunmaktadır. Ana dal yapraklarla sarılıdır. Yan dallar döneme ait diğer örneklerde de görüldüğü üzere bir kısmı yapraklarla sarılı şekilde verilmiş ve uçlarından yalın bırakılmıştır. Nokta şeklinde uygulanan matkap

¹⁸⁰ M. C. Toynbee – J. B. Wards-Perkins, **Peopled Scrolls: A Hellenistic Motif in Imperial Art**, 1950, 10 vd., Pl. VI.

¹⁸¹ Toynbee-Ward-Perkins, 1950, 15 vd., 30 vd.

¹⁸² Can, Ranke, s. 81.

¹⁸³ Haluk Abbasoğlu, **Perge Roma Devri Mimarisinde Soffit Bezemeleri – Tipolojik Yönden Bir Araştırma**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 5.

¹⁸⁴ Karaosmanoğlu, 1996, s. 54.

¹⁸⁵ Karaosmanoğlu, 1996, s. 54.

oyukları, yaprakların kenarlarına parçalanmış hissi katmıştır. Kıvrıkdal bezemesine işlenen bezekler, büyüklük anlamında birbirlerine orantılı olarak verilmiştir ve bu da Hadrian Dönemi'nin özelliklerindendir. Kabartmalarda uygulanan derinlik ve bezeklerin alt-üst kuşak sınırlarına dokunmaması yine frizin Hadrian Dönemi'ne tarihlenmesine yardımcı olan özelliklerindendir.

2.2.3.5. Antoninler (M.S. 138-192) Dönemi Stil Gelişimi

Antoninler Dönemi'nin başlarında, Hadrian Dönemi eserleriyle stil açısından çok bariz farklar yoktur. Buna örnek olarak Perge Agorası'nda¹⁸⁶ bulunan kıvrıkdallı friz gösterilebilir (**Şekil.53**). Ana dal yine yapraklarla sarılmıştır. Yan dallar ise yalın bırakılmıştır. Yaprak araları matkap delikleriyle parçalı görünüme kavuşturulmuştur. Bezemeler oldukça irileşmelerine rağmen kuşak alt ve üst sınırlarını zorlamamıştır ki bu durum ileride abartılacak ve dallar alt-üst silmelere gömülecektir.

2. yüzyıl ortalarına tarihlenen¹⁸⁷ Side Tiyatrosu'nun sahne binasındaki kabartma kuşağında, kıvrıkdal motifleri yer almaktadır (**Şekil.54**). Merkezi motif olarak alt silmeden çıkan 3 Akanthus yaprağı kullanılmıştır. Akanthus yapraklarının üst uçlarının kıvrılmasıyla üç boyutlu görünüm kazandırılmıştır ve ortalarından dikey çizgiler uygulanarak damarlı görünüm verilmiştir. Ana dallar ve yan dallar yapraklarla sarılı vaziyettedir. Kıvrıkdal bezemesinin kuşak içindeki yayılımı Hadrian Dönemi örneklerine benzer niteliktedir.

Merkezi konumda Akanthus yapraklarına yer verilmesi, Sagalassos Tiyatrosunda da¹⁸⁸ görülmektedir. Bloкта görülen kıvrıkdal bezemesi, (**Şekil.55**) aşırı tahrip olmasına rağmen özelliklerini gösterir niteliktedir. Bir önceki örnekte de bahsi geçen, Akanthus yapraklarının ortasındaki çizgiler, bu örnekte daha geniş ve derin verilerek, daha hacimli görünmesi sağlanmıştır. Ana dallar ve yan dallar yapraklar tarafından sarılmıştır. Yaprak kümeleri birbirleri içinden çıkmaktadır ve

¹⁸⁶ Vandeput, 1997a, s. 146.

¹⁸⁷ Ülkü İzmirli, Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Onarım Ön Çalışmaları, **KST 24/2**, Ankara, 2002, ss. 267-282.

¹⁸⁸ Vandeput, 1997a, s. 108

yaprak kenarlarında uygulanan matkap oyukları keskinlik kazandırmıştır. Örgelerin zeminden yükseltilmesiyle de ışık-gölge zıtlığı artırılmıştır.

Kıvrık dalların görüldüğü bir diğer yapı, Aspendos Tiyatrosudur¹⁸⁹. Oldukça sağlam kalmış ve tüm özellikleri belli olan kıvrık dal frizinde (**Şekil.56**) merkezi motif olarak Acanthus demetine yer verilmiştir. Yaprak kenarları keskin dikensi bir biçimde verilmişlerdir. Ana dalları ve yan dalları saran yaprak demetleri, Acanthus yapraklarında olduğu şekilde keskin işlenmişlerdir. Bezemelerdeki çizgisel damarlar dışında, ayrıntıya pek rastlanmamaktadır. Kuşaktaki bütün bezekler, zeminden fazlaca soyutlanmıştır. Doldurma motifi bu örnekte az da olsa kullanılmıştır.

Antoninler Dönemi'ne tarihlenen, "Laodikeia kenti Tapınak A Yapısı" frizlerinde de kıvrık dallar yer almaktadır (**Şekil.57**). Merkezi motif olarak iri işlenmiş Acanthus bulunmaktadır. Acanthus yaprağının gövdesi dönem özelliği olarak damarlı şekildedir. Acanthus yaprağından çıkan ana dal kılıf-yaprak demetleriyle boydan boya sarılı vaziyettedir. Ana daldan çıkarak tersi yönde kıvrılan yan dallar yine kılıf-yaprak demetleri tarafından sarılıdır. Kılıf-yaprak demetleri kuşak üst sınırına gömülmüş durumdadır. Kabartma yüksekliği artırılarak, ışık-gölge zıtlığı oluşturulmuştur. Bu haliyle friz kuşağı, Antoninler Dönemi'nin genel bezeme özelliklerini barındırmaktadır¹⁹⁰.

Miletos kentinde bulunan Faustina Hamamı; 170 yıllarına tarihlenmektedir¹⁹¹ ve barındırdığı kıvrık dal bezemeleriyle (**Şekil.58**) dönem formunun oluşumunda önemli bir noktadadır. Ana dal kuşak alt ve üst sınırına fazlasıyla yaklaşmış ve silmelerle bütünleşmiştir. Frizde bulunan bütün öğeler olabildiğince irileşmiş ve zemini neredeyse görünmez hale getirmiştir. Kabartma derinliği artmış ve buna bağlı olarak ışık-gölge zıtlığı kendini göstermiştir. Örnekte bahsedilen özellikler, bu dönemden itibaren kıvrık dala ilave edilen özelliklerdir. 1. yüzyılda ön planda tutulan ana dal, 2. yüzyılın neredeyse bütün örneklerinde tamamen yapraklarla sarılıdır ve daldan ziyade yaprak gibi görünmektedir. Bahsi geçen bu özellikler, Antoninler Dönemi stilini oluşturan özelliklerdir¹⁹².

¹⁸⁹ Can 2005, Adalya, s. 96-97

¹⁹⁰ Celal Şimşek, "Laodikeia Antik Kenti'nde yapılan çalışmalar", **Colloquium Anatolicum (Anadolu Sohbetleri)**, XXII, 2013, s. 20.

¹⁹¹ Kadioğlu 2002, s. 216

¹⁹² Vandeput, 1997a, s. 103,163

Kremna kentinde bulunan Antoninus Pius Tapınağı'nın bloklarında ki kıvrıkdal bezemeleri (**Şekil.59**) bazı yeni oluşumları içermektedir¹⁹³. Kent, bulunduğu coğrafi konum itibariyle çeşitli doğa olaylarının olumsuz etkilerine maruz kalmıştır. Bu yüzden incelenen eser yoğun bir deformasyon geçirmiştir. Bezemede kullanılan örgeler, kuşak boyunca yayılmışlardır ve bu durum boşluk bırakmama kaygısından ileri gelmiş olmalıdır. Ana dal ve yan dallar kılıf yaprak demetleriyle sarılmış, kenarları matkap yardımıyla girintili çıkıntılı şekilde verilmiştir. Bezeme unsurları birbirlerinden ayrılmaz görünüme gelmişlerdir. Rozetler, oldukça iri işlenmiş ve yine matkap darbeleriyle, kenarları parçalı verilmiştir.

Bu noktada; Geç Antoninler Dönemi eserlerinden olan ve tezin de konusunu oluşturan, Smyrna Agorası frizlerinden birkaçına bakmak yerinde olacaktır (**Kat. No. Rnk. 11,14,15**). Smyrna kıvrık dallarında Antoninler Dönemi barok etkisinin yok olmaya başladığı görülür. Yüzyılın başlarında, ölçülü dağılmış, doğal ve gösterişli yapı, yerini özensizliğe bırakmaya başlamıştır. Merkeze işlenen Akanthuslar dönem özelliklerini henüz korumaktadır. Yapraklar, kenarları haricinde özensiz ve gösterişsiz verilmiştir. Bezemeler kuşak alt-üst sınırlarıyla bütünleşmiştir. Süregelen karakteristik kıvrıkdal formu bu eserlerden itibaren bozulmaya başlamıştır.

Kuşaktaki kalabalık görüntünün ve göz yorucu yapının görüldüğü yapılardan biri de Limyra Tiyatrosu kıvrıkdal bezemeleridir¹⁹⁴ (**Şekil.60**). Ana dal Akanthus yaprağından çıkar ve yaprakların birbirlerinin içinden çıkarak uzanır. Yan dallar, ana dallarla paralel görsellik sunar ve uçlarındaki rozetler oldukça iri boyutlu işlenmiştir. Kuşak içerisindeki bütün bezemeler hem kuşak alt-üst sınırlarını hem de birbirlerini sıkıştırılmaktadır. Dolayısıyla zemin neredeyse hiç görünmemektedir. Yapraklar matkap darbeleriyle parçalı görünüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu durum 2. yüzyıl boyunca görülen bir özelliktir, ancak Antoninler Dönemi sonlarında özensiz kullanılması sonucu, yorucu ve bezemelerde bozuk görünüme

¹⁹³ Can, Ranke, s. 98.

¹⁹⁴ P. Knoblauch, "Betrachtungen zu den Theatern von Limyra und Arykanda", **Atken des II. Internationalen Lykien Symposions**, 1993, ss. 137-148.

sebebe olmuştur. Matkap kullanımının fazla olması, kıvrıkdal formunda dağınıklığa sebebe olmuştur.

Dönem özellikleri bakımında önemli bir yeri olan bir başka örnek Knidos kentinde bulunan Heroon yapısının cephe bezemelerinde¹⁹⁵ karşımıza çıkar (**Şekil.61**). İki kenardan çıkan ana dallar, merkezde Palmet motifinde birleşirler. Ana dallar ve yan dallar yapraklar tarafından sarılmıştır. Yan dalların ucuna çiçek rozetler işlenmiştir. Dalların oluşturduğu dairesel alanlarda çiçek-rozetler kullanılmıştır. Bezemeyi oluşturan bütün motifler iri işlenmiş ve zemini büyük ölçüde kapatmışlardır. Dalları saran yapraklar kuşak alt-üst sınırlarını zorlamaktadır. Dönem içerisinde gördüğümüz aşırı matkap kullanımı, bu örnekte de yerini almıştır ve bezeme elemanlarına sert bir görüntü kazandırmıştır. Friz genelinde özensiz bir görüntü izlenmektedir. Tüm bu özellikleriyle, kıvrıkdal frizini 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlemek mümkündür.

Belki de bu dönem içerisinde değerlendirilebilecek son örnek; Aspendos Akropolü'ndendir. Akropol'de bulunan Nymphaion'un ön cephesinde bulunan kıvrıkdal frizinin (**Şekil.62**) merkezi konumunda yine Akanthus yaprakları kullanılmıştır. Alt silmeden çıkan Akanthus'un iki tarafında, aynı silmeden çıkan ana dallar yer alır. Ana dallar abartılı biçimde yapraklarla sarılmıştır. Dalları birbirinden ayırmak zorlaşmış, yaprakların diğer unsurlarla nasıl bağlandığı belirsizleşmiştir. Matkap darbelerinin oluşturduğu bozuk parçalı yapraklar, sonraki dönemde kullanılacak olan özensiz eserlerin habercisi durumundadır¹⁹⁶.

Antoninler Dönemi'nin başlarında özellikle Antoninus Pius zamanında, kıvrıkdal bezemesi çerçevesinde, bir önceki döneme nazaran çok büyük değişiklikler görülmez¹⁹⁷. Marcus Aurelius yılları ve sonrasında ise özensizleşme görülmektedir. Barok stilin özellikleri olarak, görsellikteki ihtişam, iri motifler, ışık-gölge zıtlığının oluşturduğu görselliğe rağmen, özensiz işlenen bezeme elemanları kıvrıkdalın bozulmasına yol açmıştır. Aynı zamanda kuşak alt-üst sınırlarına bütünleşen ve ayrıntılara önem verilmeden yapılan bezekler görülmektedir.

¹⁹⁵ Friz restitüsyonu ve friz bloğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Kılıç, **Knidos Liman Caddesi Heroon'u Cephe Mimaris** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016

¹⁹⁶ Müjde Türkmen, **Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 185

¹⁹⁷ Akşit, 1985, s. 213.

Commodus Dönemi'nde ise; doğallık yok olmaya, birbirleriyle bağdaşmayan bezeme elemanları, fazla bezek kullanılması sonucunda oluşan sıkışıklık gibi özelliklerin olduğu form ortaya çıkmaya başlamıştır. Antoninler Dönemi'nin eserlerine bezeme anlamında genel baktığımızda, “testere dişli Akanthus”¹⁹⁸ formunun bütün özellikleri görülmektedir.

2.2.3.6. Severuslar (M.S. 193-235) Dönemi Stil Gelişimi

Antoninler Dönemi barok yapısı olarak adlandırılan karakteristik yapı, Severuslar Dönemi'nde de başlarda kullanılan bir stildir. Perge tiyatrosundaki kıvrıkdal frizi (**Şekil.63**) bu dönem için iyi bir örnek olmaktadır. Sahne binasının birinci katındaki saçaklıklarda bulunan kıvrık dallar, Erken Severuslar Dönemi'ni işaret etmektedir¹⁹⁹. Merkezi motif olarak, Antoninler Dönemi özelliği olan, kuşak alt-üst sınırlarını zorlayacak kadar iri işlenmiş Akanthus yaprakları kullanılmıştır. Akanthus yapraklarının uçları, yine Geç Antoninler Dönemi'nde sıkça görülen aşırı matkap kullanılması sonucu parçalanmış şekildedir. Ana dallar Akanthus demetinin iki yanından çıkarak uçlara doğru uzanırlar. Ana dallar ve yan dallar kuşak alt-üst silmeleriyle bütünleşmiş olarak değil, sadece dokunur vaziyette verilmişlerdir. Dalların oluşturduğu dairesel alanlarda, hayvan ve insan figürlerine yer verilmiştir.

Dönem özellikleri gösteren diğer bir kıvrıkdal bezemesi Nysa Tiyatrosu'nda²⁰⁰ karşımıza çıkmaktadır (**Şekil.64**). Ana dal merkezi motiftan çıkmaz, bunun yerine iki uçtan başlayarak ortaya doğru uzanırlar ve ortadaki Palmet motifiyle birleşir. Ana dallar ve yan dallar oldukça dolgun işlenmiş ve zemini neredeyse tamamen kapatmıştır. Kuşak içerisinde doldurma motifi fazla kullanılmamıştır, ancak zeminden fazla yükseltilmiş bezemeler, kalabalık bir görüntüye sebep olmuşlardır. Motifler, kuşak alt-üst sınırlarını zorlar şekilde verilmiştir. Kıvrıkdal özellikleri büyük oranda Perge Tiyatrosu'ndaki özelliklerle benzerlik göstermektedir²⁰¹.

¹⁹⁸ J. Rohmann, “Einige Bemerkungen zum Ursprung des-feingezahnten Akanthus”, **IstMitt** 45, 1995, ss. 115-119

¹⁹⁹ S. Şahin, “Bauhistorisch-Epigraphische Zeugnisse aus dem Theater von Perge”, **OLBA** 3, 2000, s. 208.

²⁰⁰ Vedat İdil, “Nysa'da 2000 Yılı Kazıları”, **KST** 23/1, 2001, s. 80.

²⁰¹ Karaosmanoğlu, 1996, s. 53.

Geç Antoninler Dönemi'nde görülmeye başlayan abartılı form, 3. yüzyıl başlarında da izlenmektedir. Bu durumun örneklerinden biri olan Hierapolis Apollon Tapınağı²⁰² kıvrıkdal bezemeleri (**Şekil.65**), önceki örneklerle göre daha kalabalık verilmiştir. Yalnızca küçük parçaları bulunan friz bloğundan anlaşılan bilgiler ışığında; kılıf-yaprak demetlerinin matkap darbelerine fazlaca maruz kalması sonucu sahip olduğu parçalanmış görüntü, zeminin neredeyse tamamen kaybolmasına sebep olmuştur. Kullanılan motifler, birbirleriye olan bağlarını yitirmişlerdir. Yapraklar, kuşak alt-üst sınırlarına bütünleşmiş vaziyettedir ve friz genelinde doğallıktan eser kalmamıştır.

Hierapolis kentinde bulunan tiyatronun, sahne binası ikinci evresinde dönem özelliklerini yansıtan²⁰³ kıvrıkdal bezemesi bulunmaktadır (**Şekil.66**). Ana dallar iki kenardan başlayarak, ortadaki Palmet'te son bulurlar. Antoninler Dönemi'nin sonlarında başlayan kıvrıkdal bezemesinde ki bozulma, Hierapolis Tiyatrosu kıvrıkdallarında da izlenmektedir. Bu bozulmanın izlendiği en belirgin özellik, bezeklerin alt-üst silmelere gömülmüş olmasıdır. Hierapolis Tiyatrosu kıvrıkdallarında da, ana dalları ve yan dalları saran yapraklar, alt-üst silmelere gömülmesi sebebiyle neredeyse gözden kaybolmuşlardır. Aynı şekilde kılıfları oluşturan yapraklar birbirlerinden bağımsız işlenmektedir ve bozulmanın örneklerinden birisi de budur. Yaprakların matkap darbeleriyle parçalanması, doğallığı bozmuş, ancak yanında ışık gölge zıtlığının korunmasını sağlamıştır.

Hierapolis Tiyatrosu'yla benzer özelliklere sahip kıvrıkdallara (**Şekil.67**), Sagalassos kentinin Yukarı Agora Nymphaionu'nda²⁰⁴ rastlanmaktadır. Bezemedeki motifler, derin matkap oyuklarının sık kullanılması sebebiyle fazlaca parçalanmış vaziyettedir ve buna bağlı olarak bütünlükten uzaklaşmıştır. Tek tek bakıldığında pek bir anlamı olmayan bezeme elemanları, bir araya getirilerek bütünlük sağlanmaya çalışılmış olsa da, bütünlüğü koruyamamıştır. Dalları saran yapraklar bu örnekte de alt-üst silmelere gömülü işlenmiştir. Bezeklerin hacim olarak büyük verilmesi paralelinde kabartma derinliğinin fazla olmasını getirmiştir ki bunu Antoninler Dönemi'nden beri görmekteyiz. Kıvrıkdal formunun karakteristik

²⁰² Francesco D'Andria, "Hierapolis Antik Kenti 2001 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", **KST 24/2**, 2002, s. 417.

²⁰³ Vandeput, 1997a, ss. 155-158

²⁰⁴ Vandeput, 1997a. ss. 157, 212-213.

yapısından fazlasıyla uzaklaşmış olan örnekte, ışık-gölge zıtlığı baştan savma biçimde yapılmaya başlanmıştır. Doldurma motifleri tamamen yok olmuştur ve bundan kaynaklanan boşluk, dalların ve yaprakların büyük işlenmesiyle kapatılmaya çalışılmıştır.

3. yüzyıl başlarına ait özellikleri açısından önem taşıyan bir başka örnek, Perge’de bulunan Roma Kapısı’ndaki kıvrık dallardır²⁰⁵ (**Şekil.68**). Bir kenardan çıkan ana dal, diğer kenara kadar aynı yönde uzanmaktadır. Bitkisel formunu tamamen kaybetmiş ana dalı saran yapraklar silmelere fazlaca gömülmüştür. Bütünlüğün olmaması sebebiyle dalları takip edebilmek güçleşmiştir. Yaprakların gereğinden fazla iri işlenmesiyle kuşak tamamen dolmuş ve ışık-gölge etkisi yitirilmiştir. Matkapın aşırı kullanılması sebebiyle, yaprak araları testere ağzına benzemiştir. Çevresiyle bağlantısı bulunmayan çiçekler, ortalarından dışlarına doğru açılmış matkap kanallarıyla, çiçek-rozet dışında bir forma dönüşmüştür. Bezeklerin zeminden yükseltilmesi özelliği tamamen bırakılmıştır.

Perge kentindeki Dikdörtgen Avlu’da bulunan bazı bloklarda²⁰⁶ kıvrık dal bezemeleri yer almaktadır (**Şekil.69**). Burada ki bozulma daha belirgindir. Ana dalı kaplayan yapraklar alt-üst silmelere tamamen gömülmüştür ve neredeyse görünmemektedir. Ana dalın tek parça halinde uzanan görüntüsü kaybolmuş, her bir yaprak, zeminden tek başına çıkar gibi görünmektedir. Bezeme elemanlarının birbirlerinden bağımsız verilmesi özelliği devam etmektedir.

Dönem içerisinde bahsi geçen örneklerle göre biraz daha ileri tarihe gitmek gerekirse, Caracalla Dönemi’nin (M.S. 211-217) bezemecilikteki gerilemesi söz konusu olacaktır. Dönem içerisinde önemini yitirmiş mimari bezeme sanatı, kıvrık dal formunu da etkilemiştir. Dönemin önemli örneklerinden biri, Ankyra’da bulunan Caracalla Hamamı²⁰⁷ kıvrık dal bezemesidir (**Şekil.70**). Bezeme çok fazla tahrip olmuştur, ancak özellikleri hissedilebilmektedir. Bezeme elemanları diğerlerinden tamamen bağımsızlaşmış ve kendi başlarına motif oluşturmuşlardır. Yaprak-kılıflarının silmelere gömülmesi burada da izlenebilmektedir. Yapraklar ve

²⁰⁵ Fikret K. Yegül, **The Bath-Gymnasium Complex at Sardis**, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1986, s. 137.

²⁰⁶ Akurgal, 1995, s. 468.

²⁰⁷ Mahmut Akok, “Ankara Şehrindeki Roma Hamamı”, **TürkAD XVII**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1969, ss. 5-37

rozetler arasındaki bağlantı tamamen kopmuştur. Matkabın oluşturduğu oyuklar, bezemedeki doğal görüntüyü ortadan kaldırmaya yetmiştir.

Bozulma belirtilerinin iyi gözlemlenebildiği diğer bir örnek; Stratonikeia kentindeki Kuzey Kapı'da bulunan kıvrıkdalı mimari bloklardır (**Şekil.71**). İki yanda Acanthus yapraklarından çıkan ana dallar ortada ki Palmet motifinde buluşurlar ki bu durum dönemin Anadolu örneklerinin birçoğunda görülür. Ana dal; tek bir dalın devamı gibi görünmekten ziyade, birbiri içinden çıkan farklı yapraklar gibi görünmektedir. Frizi oluşturan bitkisel bezemeler doğallıklarını tamamen yitirmişler ve stilistik görünüm kazanmışlardır. Bezeme elemanları birbirinden bağımsız olmasına rağmen sıkışıklığın vermiş olduğu kalabalık bir görüntü söz konusudur. Buna bağlı olarak da, kabartma zemininin görünürlüğü kaybolmuştur. Şimdiye kadar görsel bir etki katmak amacıyla kullanılan matkap oyukları, bu örnekte sadece varlığını göstermek için kullanılmış gibi durmaktadır. Kuşak geneline bakıldığında, özensiz, baştansavma bir işçilik ve kıvrıkdal frizi yerine kendi hallerinde birer motifin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir görüntü vardır.

Perge Tiyatrosu'nun 3. yüzyıl başlarına tarihlenen kıvrıkdal frizinden bahsetmiştik. Aynı yapıya ait başka bir frizde ise 3. yüzyıl ilk çeyreğinin sonları özellikleri gösteren²⁰⁸ kıvrıkdal mevcuttur (**Şekil.72**). Frizde kullanılan bezeme elemanları, birbirine karışmış bir şekilde kuşak zeminini kaplamıştır. Dalları ve diğer bezeme unsurlarını takip etmek güçleşmiştir ve başladıkları-bittikleri nokta izlenmemektedir. Motiflere matkap darbeleriyle canlılık verilmeye çalışılmış olsa da, özensiz işçilik kendini göstermekte ve doğallıktan uzak bir yapı görülmektedir. Kuşak sınırları dönemin genelinde de olduğu gibi bezekler tarafından zorlanmaktadır.

Sagalassos Tiyatrosu'nda bulunan kıvrıkdal frizleri (**Şekil.73**) Severuslar Dönemi'nin son yıllarının özelliklerini sergilemektedir. Frizde bulunan bezeme elemanları, kıvrıkdal görünümünden tamamen uzaklaşmış, birbirinden bağımsız öğelerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş gibi görünmektedir. Bir arada işlenmeleriyle de bir anlama kavuşamamışlardır ve doğallıktan çok uzaktırlar. Aralara serpiştirilen rozetlerle, bir nebze de olsa renk vermeye çalışılmıştır. Bahsi geçen özellikler Severuslar Dönemi'nin genelinde de izlenmektedir, ancak

²⁰⁸ Şahin, 2000, s. 208.

Sagalassos Tiyatrosu'nun kıvrık dalları, aşırı özensiz ve anlamsız halleriyle Geç Severuslar Dönemine tarihlenir²⁰⁹.

2.2.3.7. Geç Roma Dönemi

Burada ki örnekler, önceki dönemlerde verilen örneklerden daha az olmasına rağmen, dönem hakkında fikir edinilebilecek yeterliliktedir. Örnekler, önceki dönem örneklerinden kısmen izler gösterse de, doğallık tamamen kaybolmuş, özensiz ve anlamsız görünümler oluşmuştur. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri matkap deliklerini pek görmememiz olacaktır.

Burada verilebilecek ilk örnek; Diocaesarea kentine ait Nymphaion üzerindeki kıvrık dallardır²¹⁰ (**Şekil.74**). Burada klasik kıvrık dal formu kısmen de olsa izlenebilmektedir. Merkezi konumda bir Akanthus bulunmaktadır. Akanthustan çıkan ana dal yapraklarla sarılı vaziyettir. Ana daldan çıkan yan dallar, ters yönde kıvrılarak daire oluşturmuşlardır. Genel hatlarıyla bakıldığında erken dönem özellikleri gösteren bu eser, özensiz ve kuru yapılarıyla farklılaşır. Matkap delikleri görülmemektedir. Önceki dönemlerde görülen; damar görünümündeki çizgisel yarıklar, bu örnekte de uygulanmaya çalışılmış, ancak özensiz ve bir amaç gütmeyen yapılmış gibi görünmektedirler. Işık-gölge zıtlığı gibi bir amaç güdülmemiştir.

Perge'de hangi yapıya ait olduğu bilinmeyen bir mimari blok üzerinde kıvrık dal bezemesi²¹¹ bulunmaktadır (**Şekil.75**). Ana dal tamamen yapraklarla sarılı vaziyettir ve kuşak alt-üst sınırlarında neredeyse tamamen kaybolmaktadır. İşçiliğin fazla özensiz olması sebebiyle, friz yarım bırakılmış hissi vermektedir. Yaprak kenarlarındaki yarıklar, bezemenin doğallıktan uzaklaşmasına sebep olmuştur. Zeminden yükseltile motiflerin verdiği etkileyici üç boyutlu görüntüden uzaklaşmıştır. Erken dönemlerde görülen simetrik yapıdaki örgeler stilize olmuşlardır.

Örneklerde görülen erken özellikler, kıvrık dalların en karakteristik hallerinin görüldüğü eserlere özenme etkisindendir, ancak dönemin diğer bezemelerinde

²⁰⁹ Vandeput, 1997a, ss. 158, 218.

²¹⁰ Karaosmanoğlu, 1996, s. 56.

²¹¹ Pülz, 1989a, s. 17.

olduğu gibi kıvrıkda1 bezemesinde de gerilemeden kaçılammış, özensiz işçilik eserlerde yerini almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SMYRNA AGORASI'NDA BULUNAN FRİZLERİN GELİŞİMİ VE TARİHLENDİRİLMESİ

Smyrna Agorası ve çevresinde bulunan kıvrıkdal bezemeli frizlerden, tanımlanabilecek kadar korunmuş olanlar seçilmiş ve 30 adet friz teze konu olmuştur. Bulunan friz parçalarının gösterdikleri tarihsel özelliklere dayanarak 3 başlıca dönem önerilmiştir (**Şekil.76**). Aynı dönem içerisinde oldukları tespit edilen bazı parçalarda farklı tarihsel özellikler görülmektedir. Bu durumun tarihsel farktan kaynaklanmadığı, yapan ustaların farklı olması sebebiyle, el işçiliklerinden kaynaklandığı düşünülmelidir.

3.1. HADRIANUS–ANTONINUS PIUS DÖNEMİNE TARİHLENDİRİLEN FRİZLER

Hadrian Dönemi'ne girildiğinde, Flaviuslar Dönemi'nden kalma bazı özellikler görülmeye devam eder ancak, genel çizgilerde bir değişim söz konusudur. Örneğin, Flaviuslar Dönemi'nde çok keskin hatlarla verilen yaprak uçları, yerini daha yumuşak hatlara bırakmıştır. Ayrıca bezeme de kullanılan örgelerin birbirlerine orantılı işlenişi, zemine belli bir düzen içerisinde dağılmaları ve matkap kullanımının daha ustaca olması da bu dönem başlayan özelliklerdir. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda **Kat. No. Rnk. 1** numaralı eseri bu döneme tarihlemek uygun olmaktadır.

Hadrian Dönemi'ne tarihlendirilen **Kat. No. Rnk. 1** numaralı eserde kenarda bir Akanthus işlenmiştir. Akanthus yaprağının kenarları, yukarıda da bahsedildiği gibi dönem özelliği olarak yumuşak hatlarla verilmiştir. Kuşak üst sınırına yaklaştığı noktada aşağı doğru kıvrılan Akanthus, kıvrıldığı noktada yumuşatılmıştır. Akanthus yaprağından çıkan ana dal büyük oranda yapraklarla sarılmıştır ve yaprak içleri ve kenarları ayrıntılı işlenmiştir. İlerleyen dönemlerde bu ayrıntının azaldığı ve sadece yaprak kenarlarında uygulandığı bilinmektedir. Ana daldan çıkarak tersi yönde kıvrılan yan dallar yine büyük oranda yapraklarla sarılı ancak, uçlarında daire oluşturduğu kısımları yalın bırakılmıştır. Bu durum Hadrian

Dönemi tipik özelliklerindendir. Ancak, Hadrian Dönemi'ne tarihlenen bazı örneklerde yan dallarında tamamen sarılı olduğu, sık olmamakla birlikte görülebilmektedir. Tam daire yapan yan dalların ortasında oluşan boşluğa bir çiçek rozet işlenerek zemin kapatılmıştır. Erken örneklerle nazaran rozetlerin bir nebze büyüdüğü görülmektedir. Bu durum sonraki dönemlerde kendini daha çok gösterecek, rozetler oldukça irileşecektir. Ana dal ile yan dalın birbirinden ayrıldığı noktadan çıkan ince yalın dallar görülmektedir. Boşluklarda kıvrılan bu dalların uçlarına yapraklar ilâştirilmiştir. Alanın bu kadar dolu olmasına rağmen zeminin hala görülebiliyor olması, matkapın ustaca kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Ana dalı ve yan dalları saran yaprakların, kuşak alt-üst sınırlarına yaklaşmış ama kaynaşmamış olması Hadrian Dönemini işaret eden bir diğer özelliktir. Ayrıca kabartma derinliğinin hissedilmeye başlaması da Hadrian Dönemini işaret etmektedir. Bezemede matkap delikleri görülmesi Flaviuslar Dönemi özelliğidir. Bu örnekte de bazı kısımlarda görülmesi hala Flaviuslar Dönemi'nin etkilerinin görülmesi yönünde açıklanabilir.

Bir diğer eser olan **Kat. No. Rnk. 2**'de, kıvrık dal bezemesinin ana hatları anlaşılabilir ancak, merkezi motif izlenememektedir. Boydan boya kıvrılarak uzayan ana dal yapraklaşmıştır. Ana daldan çıkarak ters yönde kıvrılan yan dallar kılıf yaprak demetleriyle sarılmış vaziyettedir ve yan dalların oluşturduğu dairesel alan içerisinde doldurma motifi olarak hayvan figürleri kullanılmıştır. Dalların uçları Acanthus yapraklarına benzer biçimde işlenmiştir. Yaprak içlerinde ince damarlar işlenmiştir. Bezeme unsurları olabildiğince iri işlenerek alanı doldurma kaygısı güdülmüştür ve zeminden yükseltilerek ışık-gölge kontrastı oluşturulmuştur. Yaprakların içyapısı özensiz verilmiş ancak uçları matkap darbeleriyle parçalı gösterilmeye çalışılmıştır. Dallar kuşak alt ve üst sınırlarına tamamen gömülmüş ve alana sıkıştırılmış hissi uyandırmaktadır. Tüm bu özelliklere bakıldığında, bu parçayı Hadrian Dönemi etkili Antoninus Pius Dönemi'ne tarihlemek yerinde olacaktır.

Kat. No. Rnk. 4 numaralı bloktaki kıvrık dal kuşağı oldukça tahrip olmuş ve ayrıntılarını yitirmiştir. Friz kuşağında merkezi motif izlenememektedir. Boydan boya kıvrılarak giden ana dal, kılıf yaprak demetleriyle kaplanmıştır. Kılıf yaprak demetleri düz yüzeyli işlenmiştir ve alt-üst silme sınırlarına dokunarak devam

etmektedir. Yaprak içleri bazı kısımlarda damarlı verilmiştir. Kenarları ise parçalanarak doğal görüntü oluşturma çabası güdülmüştür. Ana daldan çıkarak ters yönde kıvrılan yan dalların yarısı kılıf yaprak demetleriyle sarılıyken uçlarına doğru sadeleşerek çıplak dal olarak verilmiş ve uçları boş bırakılmıştır. Bir diğer yan dal ise tamamen kılıf yaprak kümeleriyle sarılı vaziyette sonlanmaktadır ve uçlarına yaprak rozet eklenmiştir. Aynı friz üzerinde iki farklı düzende yan dal yapısı olması sık görülen durum değildir ancak örnekleri vardır. Bezeme unsurları zeminden bir nebze soyutlanarak ışık-gölge kontrastı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bezeme elemanları kısmen kaba ancak kuşak zemini izlenebilmektedir. Bütün bu özellikler Antoninler Dönemi'nin başlarını işaret etmektedir.

Kat. No. Rnk. 3, Kat. No. Rnk. 5, Kat. No. Rnk. 6 numaralı eserler yine Antoninus Pius Dönemi'ne tarihlenmektedir ancak, fazla tahrip olmuş olmalarından ve çok az ayrıntı vermelerinden dolayı burada değinilmemiş, katalog kısmında tanımlanmışlardır.

3.2. GEÇ ANTONİNLER DÖNEMİNE TARİHLENDİRİLEN FRİZLER

Antoninler Dönemi'nin başlarında, Hadrian Dönemi eserleriyle stil açısından çok bariz farklar yoktur. Ancak Dönem içerisinde kıvrık dal klasik formu yavaş yavaş değişmeye başlar. Smyrna kıvrık dallarında Antoninler Dönemi barok etkisinin yok olmaya başladığı görülür.

Kat. No. Rnk. 7 numaralı frizde, kıvrık dal bezemesinde çok sık görülmeyen bir stil kullanıldığı görülmektedir. Ana dal yapraklaşmış ancak bazı noktalarda yalın verilmiştir. Yan dal ise tamamen yalın görünmekte ve uçlarında yaprak motifleri işlenmiş şekildedir. Yaprak gövdelerinde ayrıntı düşünülmemiş, kenarlarında ise matkap yardımıyla parçalı bir görünüm verilerek kısmen ayrıntıya gidilmiştir. Dal ve yapraklar dışında herhangi bir motif kullanılmamış ancak, yaprakların iri işlenmesiyle alan doldurulmuştur. Hem ana dalın hem de yan dalların kuşak alt ve üst sınırlarına gömülmüş vaziyette verilmesi, kuşak sınırı içerisinde sıkışmış gibi görünmelerine sebep olmuştur. Kabartma derinliği az verilmiştir. Klasik kıvrık dal stilinden uzaklaşmış ve motifler tamamen stilize olmuş durumdadır. Kıvrık dal kuşağındaki özellikler daha geç bir tarihi işaret

etsede, Arşitrav'daki diğer bezeme türlerinin özelliklerine bakıldığında, bu parçayı Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlemek yanlış olmayacaktır.

Kat. No. Rnk. 11 numaralı eser oldukça iyi korunmuş durumda ve kıvrıkdal bezemesinin bütün stilistik özelliklerini yansıtmaktadır. Merkezi motif olarak alt silmeden çıkmış oldukça büyük bir Acanthus yaprağı işlenmiştir. Gövdesi derin damarlarla canlandırılmış olan Acanthus yaprağı, kuşak üst sınırında dokunarak aşağı doğru kıvrılmaktadır. Acanthus yaprağından çıkan ana dal çıktığı noktada yalın ve yivli işlenmiştir. Kuşak sınırına yaklaştığı noktada kılıf-yaprak demetleriyle sarılmış olan ana dalın yaprak uçları, matkap yardımıyla parçalanmıştır. Yan dal kılıf-yaprak demetleriyle tamamen sarılmıştır ve ucuna yaprak rozet işlenmiştir. Dallar saran yaprak demetleri kuşak alt-üst sınırlarına oldukça gömülmüş ve yer yer kaybolmuş vaziyettedir. Yan dallardan çıkan ince sap şeklindeki yalın dallar boşlukları doldurmuştur ve onların da uçlarında rozetler bulunmaktadır. Kabartma derinliği yüksek verilerek ışık-gölge kontrastı oluşturulmuştur. Acanthus'un gövdesindeki derin damarlar, bezemelerin alanı doldurması, kılıf-yaprak demetlerinin kuşak alt-üst sınırlarına gömülmesi ve kabartma derinliğinin fazla olması gibi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu eseri Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlemek mümkün görünmektedir.

Kat. No. Rnk. 14 numaralı eserde merkezi motif olarak iri bir Acanthus işlenmiştir. Acanthus, kuşak alt sınırından çıkar ve üst sınıra dokunur vaziyettedir ve sıkışmış izlenimi uyandırmaktadır. Acanthus yaprağının gövde kısmı okunamamakla birlikte yaprak uçları parçalı verilmiş ve bir nebze keskin görünümündedirler. Acanthus yaprağından çıkan ana dal, yaprak kümelerince sarılmıştır ve bu yaprak kümeleri de yer yer alt ve üst kuşak sınırlarına dokunmaktadır. Ana daldan çıkarak ters yönde kıvrılan yan dal yaprak kümelerince sarılı vaziyette başlar ve çıplak dal olarak son bulur. Yan dalın ucunda yaprak rozet işlenmiştir ve bu yaprak rozetin de kenarları parçalanmış verilmiştir. Yaprak içleri fazla okunamamakta ancak ayrıntı verilmediği anlaşılmaktadır.

Kat. No. Rnk. 15 numaralı eserde friz kuşağının üst kısmı tahrip olmuştur ancak, bezeme elemanları okunabilmektedir. Ana dal kılıf-yaprak kümelerince sarılmış vaziyettedir. Ana daldan çıkarak ters yönde ilerleyen yan dallarda da durum farklı değildir. Dallar alt ve üst silmelere dokundurulmuş ve sıkışmış

görünümü verilmiştir. Yan dalların uçlarına hayvan figürleri doldurma motifi olarak işlenmiştir. Yine yan dalları saran kılıf yaprak demetlerinden çıkarak, kalan boşluklarda kıvrılan uzun düz yüzeyli saplar işlenmiş ve bunların uçlarına da yapraklar ilintilenmiştir. Zeminden oldukça yükseltilmiş bezekler ışık-gölge kontrastını sağlamaktadır. Özensiz işlenmiş yaprakların sadece uçlarında detaya gidilmiş ve parçalı görünüm kazandırılmıştır. Friz genelinde bezeme elemanlarının küçük işlendiği izlenmektedir.

Kat. No. Rnk. 17 numaralı eser, iki ucundan oldukça tahrip olmuş vaziyettedir. Merkezinde Acanthus yaprağı yer almaktadır ve bu Acanthus yaprağından çıkan ana dal ve yan dal kısmen okunabilmektedir. Acanthus yaprağı alt silme sınırından çıkar ve üst sınıra dokunur, ucu ise aşağı doğru kıvrılmıştır. Acanthus yaprağının bu denli büyük işlenmesi sonucunda; Acanthus, kuşak alanı içerisinde hakim bezeme olmuştur. Bu durum Antoninler Dönemi baroğu etkisidir. Damarlı şekilde işlenen Acanthus yaprağının kenarları sert ve keskin biçimde verilmiştir. Acanthus yaprağından çıkan ana dal çıplak başlayarak kıvrıldığı noktada kılıf yapraklarca sarılı vaziyettedir. Kuşaktan okunabildiği kadarıyla alt ve üst silme sınırlarına dokunmaktadır. Ana dalın kenarından çıkan çıplak ince bir dal bezeklerin etrafında kıvrılmaktadır. Bloğun sağ kenarında boydan boya düz bir şekilde görülen matkap izleri, yapılışından daha sonraki bir dönemde kullanılmak için kesilmeye çalışıldığı ancak herhangi bir sebepten dolayı bırakıldığı izlenimi uyandırmaktadır.

Kat. No. Rnk. 18 numaralı frizde merkezi motif olarak alt silmeden çıkan Acanthus bulunmaktadır. Acanthus oldukça iri işlenmiş, kuşak üst sınırına dokunur vaziyette verilmiş ve uç kısmı aşağı doğru kıvrılmıştır. Bu haliye kuşak sınırları içerisinde sıkışmış görünmektedir. Gövdesi derin damarlar şeklinde işlenen Acanthus'un yaprak uçları, parçalanmış vaziyette verilmiştir. Acanthus'tan çıkan ana dal yaprak kümeleri halindedir. Bu yapraklar birbirleriyle olan bağlarını yitirmiş ve birer küme halinde verilmiştir, bu sebeple bütünlük oluşturmamış ve takip edilmeleri zorlaşmıştır. Yan dallar da aynı şekilde yaprak kümeleri halinde verilmiştir ve dal görünümünden çok birbirini takip eden yapraklar gibi durmaktadır. Yan dalların ortasında oluşan dairesel boşluk, yine bir yaprak rozetle doldurulmuştur. Bezeme boyunca yaprak içlerinde ayrıntı pek verilmemiş, yaprak

uçları parçalanarak ayrıntı buralarda yoğunlaşmıştır. Ana dalı ve yan dalları oluşturan yaprak kümeleri, yer yer kuşak alt-üst sınırlarına gömülmüş vaziyettedir. Bazı noktalarda, hem merkezdeki Acanthus'tan hem de ana daldan çıkan ince saplar halinde dallar, boşluklarda kıvrılmaktadır ve uçlarına yine kuşaktaki özellikleri gösteren yapraklar işlenmiştir.

Kat. No. Rnk. 28 numaralı eser oldukça iyi korunmuş durumdadır. Friz bloğunun kıvrık dal bezemesinde merkezi motif görülememektedir. Ana dalın gövdesine ince çizgiler çekilerek ayrıntı verilmeye çalışılmıştır. Ana dal yaprak kümeleriyle sarılı halden çıkmış, ince bir dala eklenen yapraklar şeklinde verilmiştir. Bu durum Antoninler Dönemi'nin sonlarına gelindiğinin işaretidir. Ana dal köşedeki kapalı Palmet motifine birleşerek sonlanmaktadır. Yan dal da ana daldan farklı değildir. İnce bir daldan çıkan yapraklar şeklinde verilmiş olan yan dalın oluşturduğu dairesel boşluğa bir çiçek rozet yerleştirilmiştir. Ancak, diğer örneklerden farklı olarak çiçek rozetin yan dala herhangi bir noktadan bağlantısı bulunmamaktadır. Ana dalı ve yan dalları oluşturan yaprak kümeleri, yer yer kuşak alt-üst sınırlarına gömülmüş vaziyettedir. Bazı noktalarda, ana daldan çıkan ince saplar halinde dallar, boşluklarda kıvrılmaktadır ve uçlarına yine kuşaktaki özellikleri gösteren yapraklar işlenmiştir.

Kat. No. Rnk. 8, Kat. No. Rnk. 9, Kat. No. Rnk. 10, Kat. No. Rnk. 12, Kat. No. Rnk. 13, Kat. No. Rnk. 16, Kat. No. Rnk. 19, Kat. No. Rnk. 20, Kat. No. Rnk. 21, Kat. No. Rnk. 22, Kat. No. Rnk. 23, Kat. No. Rnk. 24, Kat. No. Rnk. 25, Kat. No. Rnk. 26, Kat. No. Rnk. 27 numaralı eserler de, okunabildikleri kadarıyla Geç Antoninler Dönemine tarihlenmiştir. Ancak fazlaca tahrip olmalarından ötürü, çok fazla ayrıntısı olmayan bu parçalara burada değinilmemiş, katalog kısmında tanımlamaları yapılmıştır.

3.3. SEVERUSLAR DÖNEMİNE TARİHLENDİRİLEN FRİZLER

Severuslar Dönemi kıvrık dal bezemesinin stilize olduğu bir dönemdir. Artık dalların kıvrılarak ilerlemesi değil, yaprak kümelerinin birbiri içerisinden çıkması şeklinde verilmeye başlanmışlardır. Alanı doldurma kaygısıyla bezeme unsurları sık

ve yoğun işlenerek göz yorucu bir hale gelmiştir. Smyrna Agorası ve çevresinde çalışılan kıvrık dal frizlerinin 2 adedini bu döneme önermek yerinde olacaktır.

Kat. No. Rnk. 29 numaralı eserde hem ana dal hem de yan dal tamamen yaprak öbeklerinden oluşmaktadır ve oldukça büyük işlenerek alanı tamamen doldurmuşlardır. Birbiri içinden çıkmış şekilde görünen yapraklardan oluşan dalları takip etmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bütünlük tamamıyla bozulmuştur. Kalabalık ve göz yorucu bu görünüm Severuslar Dönemi'nde sık görülmektedir. Yapraklar kuşak alt-üst sınırlarına gömülmüş, yer yer kaybolmuşlardır. Kabartma derinliği çok fazla olmamasına rağmen, zemin neredeyse hiç görünmemektedir.

Kat. No. Rnk. 30 örneğinde Severuslar Dönemi'nin belirgin özellikleri görülebilmektedir. Stilize olmuş bezeme elemanları ve silme sınırlarına gömülmüş yapraklar bu durumu kanıtlar niteliktedir. Büyük işlenen bezeme elemanları, ana dal ve yan dallarda ki dairesel görüntüyü engellemiştir. Kalabalık görüntünün altında zemin neredeyse görünmemektedir.

SONUÇ

Mimaride bitkisel bezeme kullanımı çok eski çağlara dayanmaktadır. Bu bezeme çeşitleri kentlerin; ekonomik durumuna, bulundukları konuma, coğrafi koşullarına, refah seviyesine, yakın oldukları taş ocakları gibi sebeplerle farklı stillerde karşımıza çıkmaktadır ancak, kültürlerin birbirini etkilemesi sonucu benzer unsurlar da görülebilmektedir. Bitkisel bezemeler doğada göründükleri halleriyle mimariye aktarılmıştır ancak, özellikle ekonomik olumsuzluklar, bezemelerin zaman zaman doğallıktan uzaklaşmasına sebep olmuştur.

Sevilen bezeme çeşitlerinden biri olan kıvrıkdal bezemesi de, ortaya çıktığı andan itibaren sürekli kullanılmış ve geliştirilmiştir. İnce ayrıntısız bir dalın kıvrılması olarak yoluna başlayan kıvrıkdal bezemesine, zaman içerisinde birçok unsur eklenerek gösterişli bir bezeme türü haline getirilmiştir. Klasik Dönemde dahi terrakotalarda, **(Şekil.16)** sima kuşaklarında, plasterlerde erken benzerleri görülmektedir ancak friz kuşağına taşınması M.Ö. 1. yüzyılı bulmuştur. Merkezi bir motiften çıkan kıvrımlı dalların iki yana uzanması şeklinde tanımlanan²¹² kıvrıkdal bezemesi, insan ve hayvan figürleri, rozet çeşitleri, yapraklar gibi unsurları da zaman içerisinde bünyesine katmıştır.

Hellenistik Dönemde birçok noktada görülen kıvrıkdal bezemesi, Geç Hellenistik Dönemde frizlere de uygulanmaya başlamıştır.

Augustus Döneminde sıkça karşımıza çıkan kıvrıkdal bezemeli frizler Hellenistik Dönemdeki benzerlerinin izlerini taşırlar²¹³. Önceki örneklerinde sade bir dal olarak verilen kıvrıkdallar bu dönemde yivli işlenmeye başlamıştır ve ilk değişimini bu şekilde kazanmıştır. Zamanla yapraklar da eklenerek bezeme daha da zenginleşmiştir. Hatta sade dallar, kılıf-yaprak demetlerinin sarması şeklinde başlayan değişimine, birbiri içinden çıkan yaprak görünümünde devam edeceklerdir. Kıvrıkdal öğelerinden olan yan dallar da başlarda ince bir dalın kıvrılması şeklindeyken, kendine has bir görünüm kazanmaya başlamış ve yapraklarla zenginleşmiştir.

²¹² Can, Ranke, s. 20.

²¹³ Akşit, 1985, s. 28.

Augustus Dönemi'nin de etkileriyle birlikte Claudiuslar Dönemi'nde kıvrık dal formunun standart bir görünüm kazandığını ve ayrıntıda yeni özelliklerin denendiğini söyleyebiliriz. Dallardaki yivler daha yumuşak verilmeye başlanmıştır. Dönem sonuna doğru bu yivler kaybolmaya başlayacaktır. Bezeme elemanları çok büyük değildir ve zemin görünmektedir. Ayrıca bu dönem içerisinde matkap kullanımının da başladığı görülmektedir.

Taş sanatında matkabın kullanılmaya başlamasıyla kıvrık dal bezemesi değişime uğramıştır. Flaviuslar Dönemi'nde tam anlamıyla sanata giren matkap, başlarda acemice kullanılmış ve bezemeleri doğallıktan uzak, cansız bir hale getirmiştir. Matkabın kullanıma girmesiyle, iç ayrıntılar önemsizleşmeye başlamış, yaprak kenarlarına matkapla işlenen parçalı görünüm önem kazanmıştır. Geç Antoninler Dönemi özelliği olan testere dişi biçimindeki keskin kenar konturları, Flaviuslar Dönemi'nde oluşmaya başlamıştır. Özellikle Flaviuslar Dönemi içerisinde görülen stilistik özellikler, bundan sonra uygulanacak olan bezemeler geliştirilerek kullanılmıştır.

Traian-Hadrian Dönemi'nin başlarında bir önceki dönem özellikleri görülmektedir. Bu dönem içerisindeki değişiklikler özellikle Hadrian Dönemi'nde görülmeye başlar. Önceki dönemlerde de görülen, ana dalın kılıf-yaprak demetlerince kısmen sarılması, yerini ana dalı neredeyse görünmeyecek hale getiren demetlere bırakmıştır. Yan dallar ise kılıf-yaprak demetlerince sarılı vaziyette başlamakta, devamında ise çıplak sonlanmaktadır. Ancak bütün örneklerin bu özellikte yapıldığı düşünülmemeli, aynı dönem içerisinde farklı tarzlar uygulandığı unutulmamalıdır. Yaprak kenarlarındaki parçalanma daha profesyonelce uygulanmaya başlanarak anatomik bozukluk giderilmiştir. Hadrian Dönemi'nin en önemli özelliklerinde biri, Hellenistik örneklerle özenilmesidir. Matkap gibi dönemsel etkiler görülen eserler, diğer yandan Hellenistik Dönem'in zarif yapısını sergilemektedir.

Antoninler Dönemi'ne gelindiğinde, yine ilk yıllarında bir önceki dönemle arasında çok bariz farklar yoktur. Ancak ilerleyen yıllarda, özellikle Marcus Aurelius zamanında, büyük değişimler söz konusu olmuştur. İhtişamlı görsellik ve bezeme elemanlarının abartılı denebilecek kadar büyük işlenmesi gibi özellikler, bu dönemde kendini göstermiştir. Kabartma derinliğinin iyiden iyiye artırılması ve

buna bağı olarak etkileyici ışık-gölge kontrastı oluşması da döneme damga vuran bir diğer özelliktir. Tüm bu özelliklerin yanında, bezemelerde özensizleşme ve iç ayrıntıların tamamen terk edilişi izlenmektedir. Ayrıca bezeme elemanlarının büyük işlenmesi sonucunda, ana dal ve yan dallar büyük ölçüde alt ve üst silmelere gömülmüş vaziyettedir ve dairesel görünümlerini kaybetmişlerdir. Severuslar Dönemi'nde sıkça görülecek olan; ana dalın, bir daldan çok, birbirini takip eden yapraklar şeklinde işlenmesinin temelleri de bu dönemde atılmıştır.

Severuslar Dönemi'nin ilk yıllarında kabartma derinliği yüksek tutulmuş, ışık-gölge kontrastının etkisinden faydalanılmıştır. Ortalarına doğru ise kabartma derinliği azalmıştır. Bu dönemde yaprak kenarları abartılı parçalanmıştır. Yaprak demetleriyle sarılı dallar yerine birbirine takip eden yapraklar görülmektedir. Bu durum dalların stilize olarak işlendiğini, çok fazla özenilmediğini işaret etmektedir.

Smyrna Agorası'nda bulunan kıvrık dalların birçoğu Antoninler Dönemi'nin sonlarına tarihlenmektedir. Buna sebep olarak M.S. 178²¹⁴ yılında yaşanan deprem gösterilebilir. Neredeyse bütün yapıların yıkıldığını bildiğimiz²¹⁵ depremden sonra birkaç yıl içerisinde kent yeniden ayağa kaldırılmış olmalıydı. Dolayısıyla yapılan yeni yapılar, bu dönemin özelliklerini göstermektedir. Buna rağmen çalışmaya konu olan friz bloklarından bazıları **“Kat. No. Rnk. 1, Kat. No. Rnk. 2, Kat. No. Rnk. 3, Kat. No. Rnk. 4, Kat. No. Rnk. 5, Kat. No. Rnk. 6”** Hadrian-Antoninus Pius Dönemi özellikleri sergilemektedir. Kıvrık dal bezemesindeki zarif görünüm Geç Antoninler Dönemi'nden olmamalıydı. Bahsi geçen eserlerin kıvrık dallarında, ana dalların ve yan dalların kuşak sınırlarını çok fazla zorlamaması, bezeme unsurlarının birbirlerine orantılı büyüklükte yapılması, matkap işçiliğinin ustaca yapılmış olması gibi özellikler görülmesi, Hadrian-Antoninus Pius Dönemi'ni işaret etmektedir. M.S. 178 yılından sonra neredeyse baştan yapıldığı bilinen kentte, Hadrian-Antoninus Pius Dönemi'ne tarihlenen friz bulunması, yıkılan yapıların parçalarının, yeni yapılarda kullanılmış olabileceği şeklinde açıklanabilir.

Depremden sonra inşa edilen yapılara ait olduğu düşünülen ve bu savı tarihlendirildikleri dönemle de destekleyen bir diğer grup Geç Antoninler Dönemine tarihlenebilecek gruptur. **“Kat. No. Rnk. 7 Kat. No. Rnk. 8 Kat. No.**

²¹⁴ Ersoy, Antik Smyrna, s.30.

²¹⁵ Aristeides, Orations, XIX- 3, s. 10.

Rnk. 9 Kat. No. Rnk. 10 Kat. No. Rnk. 11 Kat. No. Rnk. 12 Kat. No. Rnk. 13 Kat. No. Rnk. 14 Kat. No. Rnk. 15 Kat. No. Rnk. 16 Kat. No. Rnk. 17 Kat. No. Rnk. 18 Kat. No. Rnk. 19 Kat. No. Rnk. 20 Kat. No. Rnk. 21 Kat. No. Rnk. 22 Kat. No. Rnk. 23 Kat. No. Rnk. 24 Kat. No. Rnk. 25 Kat. No. Rnk. 26 Kat. No. Rnk. 27 Kat. No. Rnk. 28.” Bu eserlerin geneline bakıldığında, bezeme elemanlarında belirgin bir büyümenin olduğu anlaşılmaktadır. Kabartma derinliği artırılmış ancak, bezemelerde özensizlik baş göstermiştir. Anatomik bozukluğa uğrayan bezeme elemanlarında, iç ayrıntıya önem verilmemiş, keskin kenarlara ağırlık verilmiştir. Ayrıca bezekler alt ve üst silme sınırlarına iyiden iyiye gömülmüşlerdir. Tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda, bu eserleri Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlemek yerinde olacaktır. M.S. 178'de yaşanan deprem düşünülünce, yapıların büyük bir kısmının depremden sonra yeniden inşa edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Burada bahsi geçen eserlerinde bu yapılara ait olabileceği akla gelmektedir. Özellikle Batı Anadolu'daki antik kentlerde bulunan kıvrıkdal bezemeli frizlerle karşılaştırma yapılarak tarihlendirilen örnekler, stil özelliklerini dönemin stil özelliklerinden almışlardır.

Severuslar Dönemi'ne tarih önerilebilecek **Kat. No. Rnk. 29, Kat. No. Rnk. 30** numaraları eserlerde ise kabartma derinliği iyice azalmıştır. Zemin, bezemelerin kalabalık işlenmesi sebebiyle görünmeyecek hale gelmiştir. İki eserde de görülmektedir ki bezemeler tamamen stilize olmuştur. Ana dal ve yan dallar takip edilememektedir. Aynı zamanda dalların kıvrım yaparken oluşturduğu tam dairesel görüntü kaybolmuştur. Bezeme elemanlarının büyük ve kalabalık işleniş, bezemeleri silmeler arasında sıkışmış göstermektedir. Ayrıca yaprak içlerinde de ayrıntı olmayışı ve özensiz işleniş göze çarpmaktadır.

Smyrna Antik Kenti kurulduğu günden bu yana yerleşim gördüğü için sürekli bir yenileme ve tahribe maruz kalmıştır. Bu nedenle M.S. 178 yılından sonra yapılan yapıların dahi birçoğu yıkılmıştır. Buna bağlı olarak ele alınan parçaların tamamına yakını kırık blok olarak açığa çıkmış ve ait oldukları yapı belirlenememiştir. Ancak içlerinden bazıları dönem özelliklerini göstermeleri bakımından ve diğerlerine nazaran daha iyi korunmuş olduklarından, önem arz etmektedir.

Bir diğ er nokta ise incelenen parçalar arasından bazılarının birbirleriyle uyumlu olmalarıdır. Parçaların birçoğunun hangi yapıya ait olabileceğ i     lemediş olsa da birbiriyle alakalı parçalar aynı yapıya ait olmalıydılar. **Kat. No. Rnk. 17, Kat. No. Rnk. 21, Kat. No. Rnk. 25** numaralı eserler bu duruma gösterilebilecek örneklerdir. Bu parçaların büyük oranda tahrip olmalarından dolayı ölçülerinin birbirleriyle uyuşup uyuşmadığ ı anlaşılamamıştır. Ancak, kıvrıkdal ögelerinin birbirleriyle uyuşması ve genel stilistik özelliklerinin aynı olması, bu parçaların aynı frize ait olabileceğ ini düşündürmektedir.

Kıvrıkdal bezemesinin  rnekleri Bizans Dönemi'nde de stilistik olarak görülmektedir ancak Smyrna Agorası'nda karşılaşılmamıştır.

KAYNAKÇA

Abbasoğlu, Haluk. **Perge Roma Devri Mimarisinde Soffit Bezemeleri – Tipolojik Yönden Bir Araştırma**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

Akşit, Oktay. **Roma İmparatorluk Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1985.

Akok, Mahmut. “Ankara Şehrindeki Roma Hamamı”, **TürkAD XVII**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1969.

Aksoy, Fevziye Duygu. **Perge Antik Kentinde Bulunan Anıtsal Çeşme(F3)’nin Belgelenmesi ve Koruma Önerileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2016.

Akurgal, Ekrem. **Anadolu Uygarlıkları**, Sahra Kitabevi, Ankara, 1995.

Alatepeli, Sarp. **Antik Kaynaklar ve Kalıntılar Işığında Coğrafi Bilgi Sistemine Dayalı Smyrna Kenti Arkeolojik Haritasının Hazırlanması**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009.

Alp, A. Oğuz. **Pisidia Bölgesi Roma Dönemi Bezemeli Mimari Elemanları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Alzinger, Wilhelm. **Augusteische Architektur in Ephesos, Öjh Sonderschriften Band XVI**, Selbstverl, 1974.

Aristeides, P. Aelius. “Orations” XVIII, **The Complete Works**, Cilt 2, çev: A. Charles Behr, E.J.Brill, Leiden, 1981.

Aslan, Kübra. **Anadolu’da Antoninler Dönemi Mimarisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2015.

Başaran, Cevat. **Anadolu Kompozit Başlıkları**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999.

Boysal, Yusuf. “Stratonikeia Kazısı 1986 Yılı Çalışmaları”, **9. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 2**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1987.

Cadoux, Cecil John. **İlkçağ’da İzmir: Kentin, En Eski Çağlardan İ.S. 324’e Kadar Tarihi**, Çev. Bilge Umar. İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Can, Birol. **Roma Çağı Anadolu Mimarisinde Kıvrıkdal (Ranke) Bezemeleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2005.

Can, Birol. “Erken Roma Dönemi Kıvrıkdal (Ranke) Bezemelerinde Hellenistik İzler”, **Anadolu Arkeolojisine Katkılar: 65. Yaşında Abdullah Yaylalı’ya Sunulan Yazılar**, (Ed. Turan Takaoğlu), İstanbul, 2006.

D’Andria, Francesco. “Hierapolis Antik Kenti 2001 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”, **24. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 2**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

Demiriz, Yıldız. “Acanthus; Türkiye’nin Arkeoloji ve Sanat Tarihi Terminolojisine Yanlış Adla Girmiş Bir Bitki Motifi”, **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi 3. Cilt**, İstanbul, 1984.

Doğer, Ersin. **İzmir’in Smyrnası: Paleolitik Çağ’dan Türk Fethine Kadar** İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Erdem, Z. Koçel, **Anadolu Hadrian Dönemi Mimari Bezemeleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995.

Erder, Cevat. **Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa**, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayını, Ankara, 1967.

Erön, Aydın. **Anadolu'da Roma Dönemi Tapınaklarında Görülen Bezemeli Frizler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2007.

Ersoy, Akın. “2007 yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı” **30. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008.

Ersoy, Akın. “2009 Yılı Smyrna Antik Kenti Kazısı” **32. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2010.

Ersoy, Akın ve Mehmet Önder, **Antik Smyrna Seçilmiş Eserler ve Sikkeler (2007-2009)**, İzmir Ticaret Odası, İzmir, 2011.

Ersoy, Akın, Sarp, Alatepeli. “Smyrna Agorası Mozaikli Yapı Mozaikleri”, **Journal of Mosaic Research 4**, Uludağ Üniversitesi Yayınevi, Bursa, 2011.

Ersoy, Akın ve Duygu Yolaçan. “Smyrna Agorası Mozaikli Yapı Mozaik Döşemi Konservasyon Çalışmaları”, **Journal of Mosaic Research 5**, Uludağ Üniversitesi Yayınevi, Bursa, 2012.

Ersoy, Akın ve Diğerleri, “Smyrna Agora Bazilikası 3. Galeri 13 ve 16 Numaralı Mekanlarda Ele Geçen Bir Grup Obje Çerçevesinde Bir Değerlendirme” **İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı**, Trakya Üniversitesi Yayınevi, Edirne, 2012.

Ersoy, Akın. “**Antik Smyrna/İzmir Kazı Araştırma ve Restorasyon Çalışmaları**”, Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları I. Çalıştay Bildirileri Antik Smyrna Kazısı Yayın Çalışmaları, (Ed. Akın Ersoy - Gözde Şakar), Ege Yayınları, İstanbul, 2015.

Ersoy, Akın. “**Büyük İskender Sonrasında Antik Smyrna**” İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2015.

Ersoy, Akın ve Diğerleri, **Graffiti From The Basilica in The Agora of Smyrna**, Institute For The Study of The Ancient World New York University Press, 2016.

Ersoy, Akın ve Sarp, Alatepeli. “Antik Smyrna/İzmir 2016”, **39.Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Bursa, 2017.

Erturan, Yusuf Perçin. Smyrna Agorası, **Batı Stoa Restitüsyon Önerisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2010.

Freyberger, Klaus S. “Die Kaiserzeitlichen Heiligtümer der Karawanenstationen im Hellenisiertem Osten”, **Damaszener Forschungen 6**, Mainz am Rhein: P. Von Zabern, Darmstadt, 1998.

Göncü, Hakan. **Smyrna Akropolü (Kadifekale) Yapı Evreleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013.

Gündüzalp, Nural. **Anadolu Yapılarında Akanthuslu Sarmal Dal Süslemeleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 1984.

Ingeborg, Kader. **Propylon und Bogentor / Damaszener Forschungen**, Philip Von Zabern, Darmstadt, 1996.

İdil, Vedat. “Nysa’da 2000 Yılı Kazıları”, **23. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 1**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001.

İzmirligil, Ülkü. Side Tiyatrosu ve Çevresinde Kazı, Onarım Ön Çalışmaları, **24. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt 2**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

Jacopsthal, Paul. Greek Pins and Their Connexions with Europe and Asia, **Oxford Monographs on Classical Archaeology 3. Cilt**, Clarendon Yayın, 1956.

Boardman, John. **Siyah Figürlü Atina Vazoları**, (çev. Gürkan Ergin), Homer Kitabevi, İstanbul, 2013.

Boardman, John. **Kırmızı Figürlü Atina Vazoları**, (çev. Gürkan Ergin), Homer Kitabevi, İstanbul, 2013.

Kadioğlu, Musa. **Die Scaenae Frons des Theaters von Nysa am Meander**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultäten der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg, Berlin, 2002.

Karaosmanoğlu, Mehmet. **Anadolu Mimari Bezemeleri: Roma Çağı Yumurta Dizisi**, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum, 1996.

Kaya, Neslihan. **Altınpark Arkeolojik Alanı Hellenistik Dönem Seramikleri** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2018.

Kılıç, Yusuf. Knidos Liman Caddesi Heroon’u Cephe Mimarisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2016.

Knoblauch, P. “Betrachtungen zu den Theatern von Limyra und Arykanda”, **Atken des II. Internationalen Lykien Symposions**, 1993.

Koçhan, Nurettin. **Hellenistik Çağ Anadolu Mimamarisinde Lotus-Palmet ve Yumurta Bezekleri**, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum, 1995.

Korkmaz, Meral. **İonia Bölgesi Aslanları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2003.

Kraus, Theodor **Die Ranken der Ara Pacis: ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Augusteischen Ornamentik**, Berlin, 1953.

Marion Mathea-Förtsch, **Römische Rankenfeiler und-Pilaster**, P. Von Zabern, Darmstadt, Almanya, 1999.

Naumann, Rudolf ve Selahattin Kantar. “İzmir’de Roma Devrine Ait İyon Agorasında Yapılan Hafriyat Hakkında İkinci İhbari Rapor”, **Belleten**, Cilt:VII, Sayı:26, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1943.

Özdizbay, Aşkın. Perge’nin M.S. 2. Yüzyıllardaki Gelişimi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Pausanias, **The Description of Greece**, VII 5, (Volume 2), çev: Thomas Taylor, Harvard College Library, Londra, 1824.

Pülz, Stefan. Untersuchungen zur kaiserzeitlichen Bauornamentik von Didyma **IstMitt. Beih 35. Cilt**, Ernst Wasmuth, Berlin 1989.

Riegl, Alois. **Stilfragen: Grundlegungen zu Einer Geschichte der Ornamentik**, Germany, 1893.

Richter Gisela, **Yunan Sanatı**, (Çev. Beral Madra), Cem Yayınevi, İstanbul, 1984.

Rohmann, Jens. Einige Bemerkungen zum Ursprung des “Feingezahnten Akanthus” **İstanbul Mitteilungen**, Bant 45, Tübingen 1995.

Rose, C. Brian. **Dynastic Commemoration and Imperial Portraiture in the Julio-Claudian Period**, Cambridge University Yayınları, Cambridge, 1997.

Rumscheid, Frank. **Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus**, P. Von Zabern, Darmstadt, 1994.

Schörner, Günther. **Römische Rankenfrieze**, Deutsches Archäologisches Institut, Berlin, 1995.

Strabon, **Geographika – Antik Anadolu Coğrafyası**, XIV I 37, çev: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1993.

Strocka, Volker Michael. “Zur Datierung der Celsusbibliothek” **The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1978.

Şakar, Gözde. **Smyrna Antik Kentinde Bulunan Pişmiş Toprak Figürinler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Programı, İzmir, 2009.

Şahin, Mustafa. **Anadolulu Bir Mimar Hermogenes**, Ege Yayınları, İstanbul, 2002.

Şahin, Sencer. “Bauhistorisch-Epigraphische Zeugnisse aus dem Theater von Perge”, **OLBA 3**, 2000.

Şimşek, Celal. “Laodikeia Antik Kenti’nde yapılan çalışmalar”, **Colloquium Anatolicum (Anadolu Sohbetleri)**, XXII, 2013.

Taşlıalan, Mehmet ve Thomas Drew-Bear. “Rapport Sur les Travaux Effectues sur l’agora de Smyrne” **Anatolia Antiqua XII**, De Boccard, İstanbul, 2004.

Taşlıalan, Mehmet ve Thomas Drew-Bear. “Fouilles de l’agora de Smyrne: Rapport sur la Campagne de 2005” **Anatolia Antiqua XIV**, De Boccard, İstanbul, 2006.

Tırpan, A. Adil. **Stratonikeia / Augustus İmparatorlar Tapınağı**, Konya, 1998.

Tomlinson, R. A, **Yunan Mimarlığı**, çev. Rıfat Akbulut, Homer Kitabevi, İstanbul 2012.

Toynbee, M. C, Wards Perkins, Peopled Scrolls: A Hellenistic Motif in Imperial Art, **Papers of the British School At Rome/18**, 1950.

Tozan, Murat. “Aristeides ve Galenos’un Eserlerinde Smyrna”, **Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları 1. Çalıştay Bildirileri Kitabı**, Ed. Akın Ersoy-Gözde Şakar, İzmir, 2015.

Türkmen, Müjde. **Pamphylia ve Kilikia’da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Ünal, Müzeyyen. **İzmit Antik Su Sistemleri ve Paşasuyu**, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, İzmit, 2001.

Vandeput, Lutgarde. **The Architectural Decoration in Roman Asia Minor, Sagalassos: A Case Study**, Leuven, 1997a.

Welch, Katherine. “The Stadium at Aphrodisias”, **AJA 102/3**, Archaeological Institute of America, 1998.

Waelkens, Marc. “Report on the 2002 Excavation and Restoration Campaign at Sagalassos”, **25. Kazı Sonuçları Toplantısı cilt 2**, Ankara, 2003.

Waelkens, Marc. **Sagalassos City Of Dreams**, Okv Publishing, 2012

Yegül, Fikret. **The Bath-Gymnasium Complex at Sardis**, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1986.

Yıldız, Nuray. **Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

Yıldızlı, Mustafa. **Parion Tiyatrosu Victoria'lı Alınlık Işığında Akanthuslar Arasında İşlenen Figürler** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2017.

Yolaçan, Burak. **Smyrna Agora Bazilikası**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013.

Young, Simon. İ.S. 2. Yüzyılda Pamphylia Lahitleri ve Mimari Süsleme: Mermer Dış Alımı-Biçem Dış Satımı, **Adalya VI**, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı, İstanbul, 2003.

EKLER

EK 1: KATALOG

Katalog No	: Rnk. 1.
Kazı Numarası	: KN.13
Buluntu Yeri	: Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı	: Bilinmiyor
Güncel Konum	: Avlu
Taş Cinsi	: Mermer
Eser İsmi	: Friz
Uzunluk	: 135 cm.
Yükseklik	: 80 cm.
Genişlik	: 66 cm.

Tanım:

İyi korunmuş durumda. Soldan kırık. Üç fasciadan oluşan arşitrav bölümü. Fascialar arası inci dizisi. Fascia tacında inci dizisi + ion kymationu + anthemion bezemesi bulunmaktadır. Friz kuşağında ranke bezeme yer alır. Friz tacında İon kymationu bulunur. Kıvrıkdal bezeme: Köşe akanthustan çıkan ana dal. Yan dalların oluşturduğu dairesel alanlarda çiçek – rozet.

Tarihleme : Hadrian Dönemi.

Paralel Örnekler : Vandeput, Pl. 85.2.

Katalog No : Rnk. 2.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Bouluterion Caddesi
batısı
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 80 cm.
Yükseklik : 50 cm.
Genişlik : 54 cm.

Tanım:

Çevresinden kırık fakat bezemeler korunmuş durumda. Arşitrav tacında, bir fascia görülmektedir. Ancak altındaki inci boncuk dizisi en az bir fascia daha olduğunu işaret eder. Fascia tacında inci boncuk dizisi+ion kymationu+anthemion bezemesi yer alır. Friz kuşağında kıvrıkdal bezemesi bulunmaktadır. Kıvrıkdal bezeme: Yapraklarla sarılı ana dal ve yan dallar. Yan dalların ucunda hayvan figürleri.

Tarihleme : Hadrian-Antoninus Pius

Paralel Örnekler : Karaosmanoğlu, 48, Lev. 33.b.

Katalog No : Rnk. 3.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 100 cm.
Yükseklik : 43 cm.
Genişlik : 25 cm.

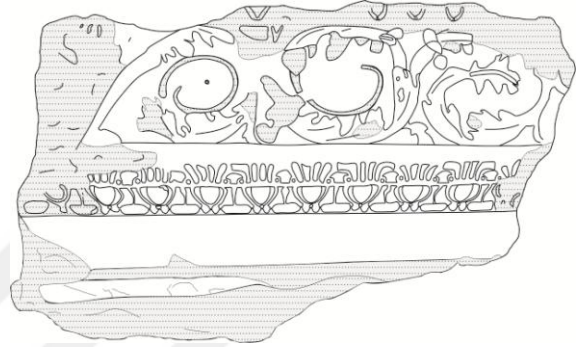
Tanım:

Blok çok fazla tahrip olmuş durumda. Merkezi motif izlenememektedir. Ana dal tamamen kılıf – yaprak demetleriyle sarılı vaziyettedir. Yan dallar kısmen kılıf-yaprak demetleriyle sarılı, uçları yalındır. Yan dalların uçlarına çiçek rozetler yerleştirilmiş. Yan dalların yalın olduğu noktadan yukarı doğru yaprak kıvrıldığı görülmektedir ki bu boşlukları doldurma kaygısındanadır. Gövde kısımları deformasyona uğramış olduğundan ayrıntı görülemiyor ancak yaprak kenarlarında ayrıntı verilmeye çalışıldığı görülebilir. Çiçek rozetlerde ince damarlı çizgiler çekilerek canlılık sağlanmaya çalışılmış.

Tarihleme : Hadrian-Antoninus Pius

Paralel Örnekler : Rumscheid, Kat. No: 16,17

Katalog No : Rnk. 4.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 110 cm.
Yükseklik : 80 cm.
Genişlik : 65 cm.

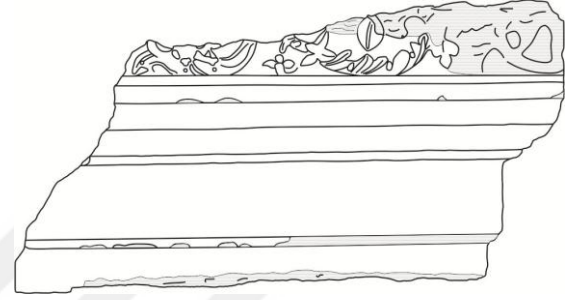
Tanım:

Çevresinden kırık fakat bezemeler korunmuş durumda. Arşitrav kısmı olasılıkla iki ya da üç fasciadan oluşmaktadır. Fascialar arasında inci dizisi. Fascia tacında inci dizisi+ion kymationu+anthemion. Friz kuşağında kıvrıkdal bezeme. Kuşağın sol köşesinde çok az bir kısmı görülen bezeme olasılıkla köşe akanthusu. Hemen yanından ana dal çıkmakta. Ana dal kılıf-yaprak demetleriyle sarılı vaziyette.

Tarihleme : Hadrian-Antoninus Pius

Paralel Örnekler : Can, 139, Kat. No: 3.

Katalog No : Rnk. 5.
Buluntu Yeri : Mozaikli Yapı
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Mozaikli Salon Önü
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 65 cm.
Yükseklik : 40 cm.
Genişlik : 37 cm.

Tanım:

Kaide olduğu düşünülen blokta kıvrık dal motifinin büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Görülen dalların biri yan dal iken diğeri ana dal olmalı. Birbirlerinden çokta farklı değiller. Kılıf-yaprak demetleriyle sarılı vaziyetler ve kuşak alt sınırına kısmen gömülmüş durumdadır. Yaprak içlerinde oluk şeklinde ayrıntı verilmiş. Dalların oluşturduğu boşluğa çiçek rozetler eklendiği okunabilmekte. Rozetin net görülebilen yaprağında ince bir damar çizilerek yine ayrıntıya gidilmiş.

Tarihleme : Hadrian - Antoninus Pius

Paralel Örnekler : Erön, Levha. 8-a.

Katalog No : Rnk. 6.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 50 cm.
Yükseklik : 43 cm.
Genişlik : 25 cm.

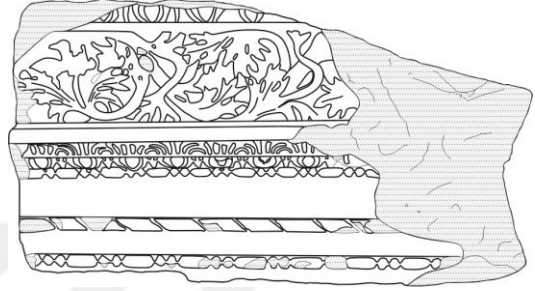
Tanım:

Büyük oranda tahrip olmuş blok üzerinde ana dal, yan dal ve çiçek rozet izlenebilmektedir. Ana dal kılıf-yaprak demetleriyle sarılı vaziyettedir. Aynı şekilde kılıf-yaprak demetleriyle sarılı olan yan dal, kuşak üst sınırına dokunmaktadır. Hem yan dalın gövdesi hemde çiçek rozette görülen ince damarlı çizgiler ayrıntılı bir işçilikten bahsettirebilir. İnce sap şeklinde bir dal boşluklarda kıvrılmaktadır ve ucuna lale çiçeği işlenmiştir. Bezeme derinliği arttırılmış ve ışık-gölge kontrastı oluşturulmuştur.

Tarihleme : Hadrian-Antoninus pius

Paralel Örnekler : Rumscheid, Kat. No: 16,17

Katalog No : Rnk. 7.
Buluntu Yeri : Bouleuterion
Ait Olduğu Yapı : Bouleuterion
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 105 cm.
Yükseklik : 60 cm.
Genişlik : 37 cm.

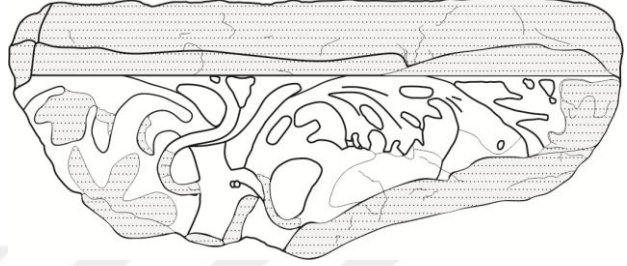
Tanım:

Arşitrav üç fasciadan oluşmakta. Fascialar arası inci dizisiyle ayrılmış. Arşitrav tacı: İnci dizisi+ion kymationu+anthemion bezemesinden oluşmakta. Friz kısmında kıvrıkdal bezemesi. Friz tacında kısmen görülebilen ion kymationu. Kıvrıkdal bezemesinde çok sık görülmeyen bir stil kullanılmış. Ana dal tamamen yaprak formunda. Yan dal yalın ve uçlarında yapraklar bulunmakta.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnekler : Rheidt, 1996, Res. 4.

Katalog No : Rnk. 8.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 66 cm.
Yükseklik : 30 cm.
Genişlik : 27 cm.

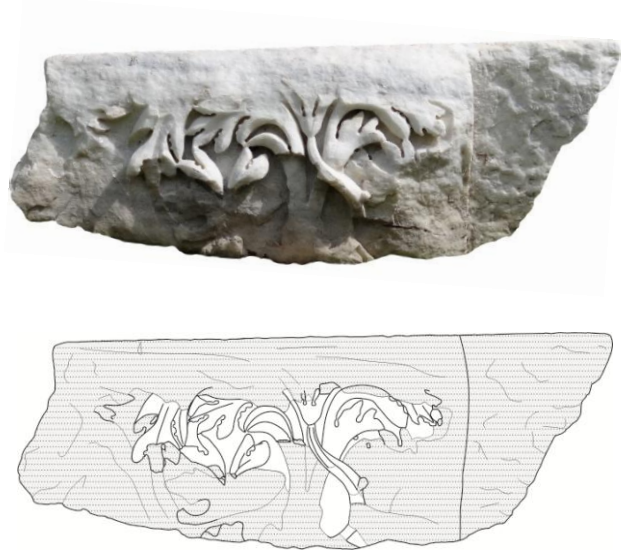
Tanım:

Eserin büyük bir kısmı tahrip olmuş ve bezemenin iyi derecede okunamayacağı küçük bir parçası kalmış durumda. Ana dal yapraklaşmış. Yaprak kenarları matkap darbeleriyle delinmiş ancak uç kısımları birleştirilmemiş. Yan dal okunamamakla birlikte, ana daldan farklı değildir. Dallar kuşak üst sınırına gömülmüş vaziyette. Ara boşluklarda kıvrılan yalın bir dal kullanılmış. Kabartma derinliği verilmiş ancak bezemenin doğal görünümünden uzaklaşmasını engellemiştir.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Kadioğlu, 464,465.

Katalog No : Rnk. 9.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bazilika Orta Nef
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 98 cm.
Yükseklik : 30 cm.
Genişlik : 50 cm.

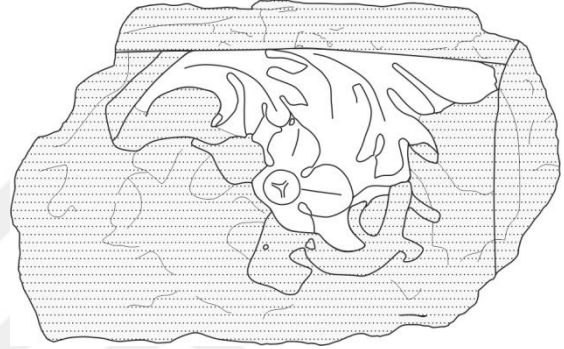
Tanım:

Bezeme elemanları okunabilmektedir ancak friz parçasının büyük kısmı tahrip olmuş vaziyettedir. Hem ana dal hem de yan dal kılıf-yaprak demetleriyle sarılmıştır. Yaprak gövdelerinde ince çizgisel damarlar dışında herhangi bir ayrıntıya gidilmemiştir. Yaprak kenarları ise matkap darbeleriyle parçalanmış, girinti çıkıntı yapan haliyle bir testere görünümündedir. Kuşak sınırları görülemediği için dalların kuşağa ne kadar dokunduğu izlenememektedir ancak, dönem özellikleri ve friz parçasında kullanılan stil göz önünde bulundurulduğunda, kuşak sınırlarına gömüldükleri söylenebilir. Kabartma derinliği yüksek tutulmuş ve ışık-gölge kontrastının avantajı kullanılmıştır. Friz parçasının geneline bakıldığında sağ kısmının düz bir şekilde kesildiği anlaşılmaktadır. Olasılıkla sonraki bir dönemde başka bir amaçla kullanılmak için o noktadan parça alınmıştır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Kadioğlu, 457.

Katalog No : Rnk. 10.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 70 cm.
Yükseklik : 45 cm.
Genişlik : 55 cm.

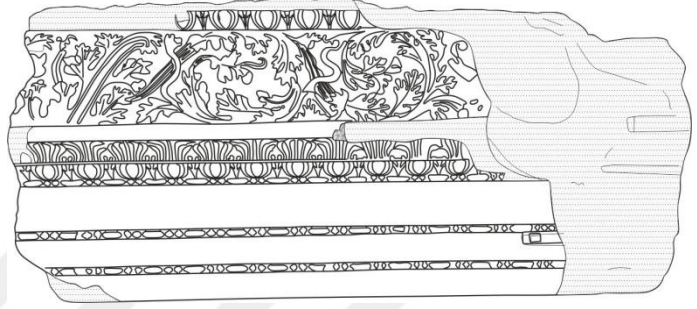
Tanım:

Oldukça tahrip olmuş blokta, kıvrık dalın özellikleri kısmen okunabilmektedir. Ana dal kılıf yaprak görünümündedir. Gövde üzerinde oluk biçimli damarlar ve yaprak kenarlarında yumuşatılmış hatlar, bir nebze de olsa ayrıntıya gidildiğini göstermektedir. Yan dalın ucuna çiçek rozet işlenmiş ve dal yapraklarında olduğu gibi, çiçek rozetin yaprağı da oluk biçimli damarlı işlenmiştir. kabartma yüksekliği derin tutularak bezeme elemanları zeminden soyutlanmış ve ışık-gölge kontrastı oluşması sağlanmıştır. Dalların, kuşağın görülebilen üst sınırına gömüldüğü hatta kaybolduğu söylenebilir. Çok net okunamamakla birlikte yalın ince bir dal yaprak aralarında kıvrılmaktadır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Vandeput, 1997a, 146

Katalog No : Rnk. 11.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 235 cm.
Yükseklik : 70 cm.
Genişlik : 70 cm.

Tanım:

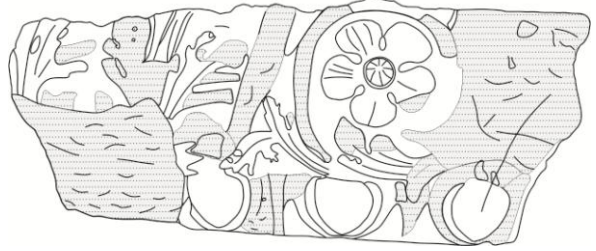
Oldukça sağlam kalmış olan üst yapı elemanının arşitrav kısmı 3 fasciadan oluşmakta. En alttaki en ince olmak üzere yukarı doğru genişleyen üç farklı genişlikte olan fascialar arası, inci dizisiyle birbirlerinden ayrılmış. Fascia tacında inci dizisi+ion kymationu+anthemion bezemesi yer almakta. Friz kısmında kıvrık dal bezemesi yer alan bloğun friz tacında ise arşitrav tacındakiyle aynı stilde olan ion kymationu işli. Merkezi motif olarak oldukça iri işlenmiş bir köşe akanthusu bulunmakta. Hem ana dal hem de yan dallar yapraklarla sarılı vaziyette.

Tarihleme : Geç Antoninler

Kaynakça : Vandeput, 1997a, 155-158, 352. Pl. 119.1.

Paralel Örnek : Atik, 2000, 312

Katalog No : Rnk. 12.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 82 cm.
Yükseklik : 37 cm.
Genişlik : 40 cm.

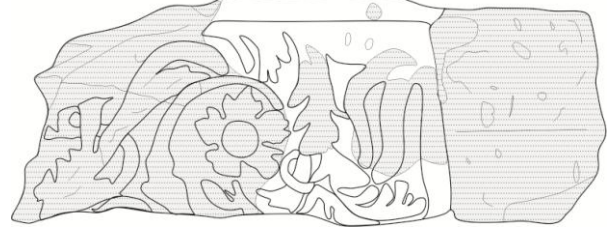
Tanım:

Birçok ayrıntısını kaybetmiş friz parçasında, ion kymationu ve kıvrıkdal bezemesinin varlığı izlenebilmektedir. Ana dalın yaprak demetlerince sarıldığı görülmekte ancak yan dal deformasyondan dolayı okunamamaktadır. Olasılıkla yan dalın ucunda kullanılmış çiçek rozet görülmektedir. Çiçek tomurcuğunda ve yapraklarında ince çizgisel damarlar yer almaktadır. Çiçek rozetten anlaşıldığı kadarıyla, kabartma derinliği yüksek tutulmuştur.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Aslan, 2015, Levha XXXVI.b.

Katalog No : Rnk. 13.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 106 cm.
Yükseklik : 48 cm.
Genişlik : 51 cm

Tanım:

Friz parçasında yalnızca kıvrıkdal bezemesi okunabilmektedir. Muhtemelen iki uçtan başlayan ana dal ortadaki kapalı palmette birleşmektedir. Ana dalın kılıf yapraklarca tamamen sarıldığı kuşakta, yan dalın uç kısmı yalın bırakılmıştır ve bitimine çiçek rozet ilintilenmiştir. Gövde ayrıntılarının görülemediği dallarda, yaprak kenarları matkap darbeleriyle oyulmuş ve testere biçimli bir görünüm almışlardır. Bezeme elemanları zeminde yükseltilmiş ve ışık-gölge kontrastı oluşması sağlanmıştır. Katalog no: 9'da olduğu üzere bu parçada da sağ kısımdan düz bir kesit alındığı anlaşılmaktadır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Başaran, 2016, Fig. 16,17

Katalog No : Rnk. 14.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : BazilikaOrta Nef
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 101 cm.
Yükseklik : 53 cm.
Genişlik : 48 cm.

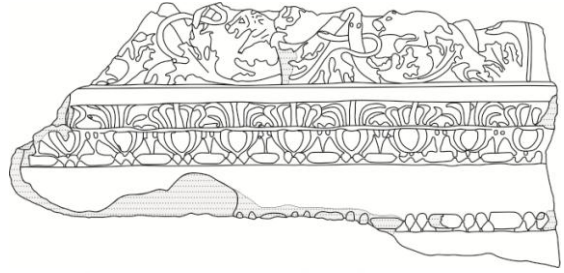
Tanım:

İon Kymationu ve üzerinde kıvrıkdal bezemesi yer alan friz, büyük oranda tahrip olmuş vaziyettedir. Merkezi motif olarak iri bir akanthus işlenmiştir. akanthus; kuşak alt sınırından çıkar ve üst sınıra dokunur vaziyettedir ve sıkışmış izlenimi uyandırmaktadır. Akanthus yaprağının gövde kısmı okunamamakla birlikte yaprak uçları parçalı verilmiş ve bir nebze keskin görünümündedirler. Akanthus yaprağından çıkan ana dal, yaprak kümelerince sarılmıştır ve bu yaprak kümeleri de yer yer alt ve üst kuşak sınırlarına dokunmaktadır. Ana daldan çıkarak ters yönde kıvrılan yan dal yaprak kümelerince sarılı vaziyette başlar ve çıplak dal olarak son bulur. Yan dalın ucunda yaprak rozet işlenmiştir ve bu yaprak rozetinde kenarları parçalanmış verilmiştir. Yaprak içleri fazla okunamamakta ancak ayrıntı verilmediği anlaşılmaktadır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Rhedit, 1996, Res. 4.

Katalog No : Rnk. 15.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 88 cm.
Yükseklik : 43 cm.
Genişlik : 30 cm.

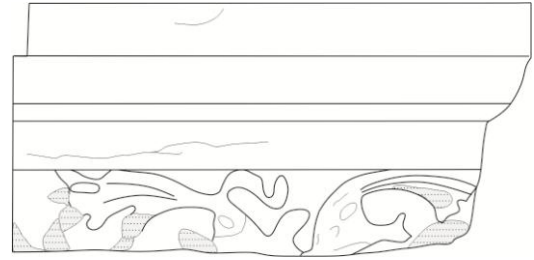
Tanım:

Arşitrav kısmı, iki fasciadan oluşan frizde, fascialar birbirinden inci dizisiyle ayrılmışlardır. Arşitrav tacı, inci dizisi+ion kymationu+anthemion bezemesinden oluşmaktadır. Frizde kıvrık dal bezemesi yer alır. Ana dal ve ondan çıkıp ters yönde ilerleyen yan dallar yaprak kümeleri tarafından sarılmış vaziyettedir.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : İnan, 1996, Res. 4.

Katalog No : Rnk. 16.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 40 cm.
Yükseklik : 21 cm.
Genişlik : 29 cm.

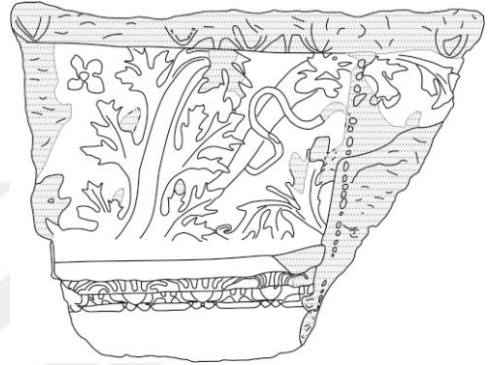
Tanım:

Çok küçük bir kısmı sağlam kalmış olan kaide parçasında kıvrıkdal bezeme olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıntıları okunamayan dallar yapraklaşmıştır ve dal uçlarında matkap izleri görülmektedir. Zeminden çok fazla yükseltilmemiştir ancak ışık-gölge kontrastı sağlanmıştır. Dallar silme alt sınırına gömülmüş vaziyettedir.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek :

Katalog No : Rnk. 17.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 105 cm.
Yükseklik : 82 cm.
Genişlik : 80 cm.

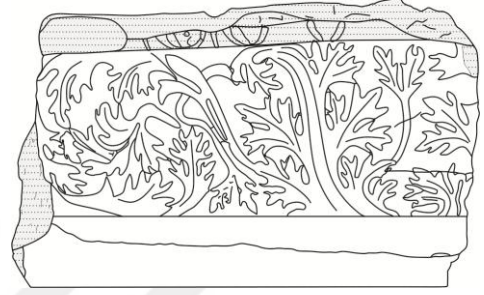
Tanım:

Arşitrava ait fascia görülebilmektedir. Arşitrav tacı inci dizisi+ iom kymationu+ anthemion bezemesinden oluşmuştur. Friz de ise kıvrıkdal bezemesi yerini almıştır. İki ucundan oldukça tahrip olmuş bloğun merkezinde akanthus yaprağı yer almaktadır ve bu akanthus yaprağından çıkan ana dal ve yan dal kısmen okunabilmektedir.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Bean, 1997, Res. 20.

Katalog No : Rnk. 18.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 120 cm.
Yükseklik : 98 cm.
Genişlik : 90 cm.

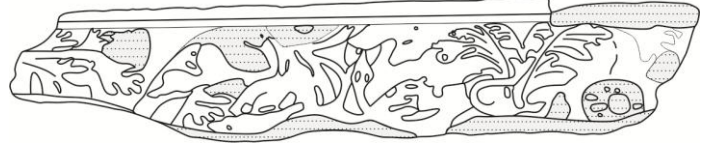
Tanım:

Friz bloğu oldukça korunmuş durumdadır. Kıvrık dal bezeme: merkezi motif olarak alt silmeden çıkan akanthus bulunmaktadır. Akanthus oldukça iri işlenmiş ve kuşak üst sınırına dokunur vaziyette verilmiş ve uç kısmı aşağı doğru kıvrılmıştır. Akanthustan çıkan ana dal yaprak kümeleri halindedir. Yan dallar da aynı şekilde yaprak kümeleri halinde verilmiştir ve dal görünümünden çok birbirini takip eden yapraklar gibi durmaktadır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Vandeput, 1997a, 218.

Katalog No : Rnk. 19.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 120 cm.
Yükseklik : 28 cm.
Genişlik : 26 cm.

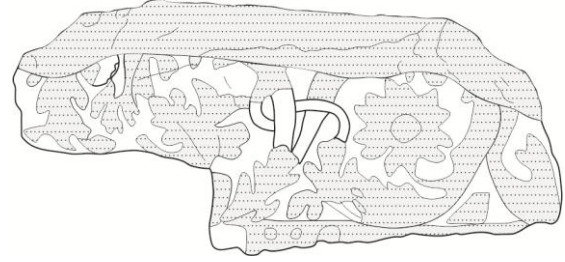
Tanım:

Friz bloğunun yüzeyi oldukça aşınmış durumdadır. Ana dal ve yan dallar kılıf-yaprak demetleriyle sarılmış vaziyettedir. Dalların gövde kısımlarına derin yarıklar şeklinde damarlar işlenmiş. Dal kenarları matkap darbeleriyle şekillendirilmiş ancak matkap izlerinin görünüyor olması özensiz işçiliği göstermektedir. Yan dalın oluşturduğu dairesel boşluğa çiçek rozet işlenmiştir. Kabartma yüksekliği derin verilerek bezeme unsurları zeminden soyutlanmıştır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Dinstl, 1986, Res. 4.

Katalog No : Rnk. 20.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 85 cm.
Yükseklik : 40 cm.
Genişlik : 30 cm

Tanım:

Friz bloğunun büyük bir kısmı deforme olmuş vaziyettedir. Bir kısmı yalın olan ana dalın büyük bölümü kılıf-yaprak demetleriyle sarılıdır. Ana dalda, deformasyondan dolayı ayrıntı görülememektedir. Ana daldan farklı olmayan yan dal da yalın başlamış ve devamında kılıf-yaprak demetleriyle sarılmıştır. Kuşak alt sınırına gömülü vaziyetteki dal uçları okunamamaktadır. Yan dalın oluşturduğu dairesel boşluk bir çiçek rozetle doldurulmuştur. İnce sap şeklinde ki yalın dal, bezemelerden bağımsız olarak boş alanlarda kıvrılmaktadır. Çok küçük bir kısımda yüzeyi görülebilen bezeme elemanlarının zeminden yükseltildiği anlaşılmaktadır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Bean, 1997, Res. 20.

Katalog No : Rnk. 21.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 65 cm.
Yükseklik : 38 cm.
Genişlik : 18 cm.

Tanım:

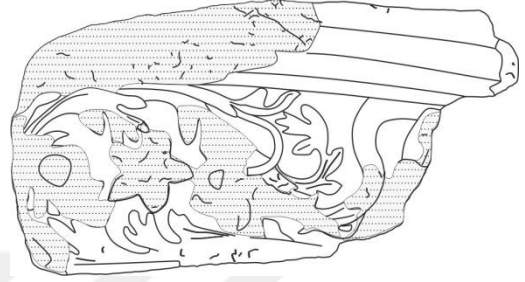
Friz parçasının fazlaca tahrip olmasından dolayı merkezi motif görülmemektedir. Yaprak kümelerince sarılmış ana dal kuşak alt ve üst sınırlarına gömülmüş vaziyette işlenmiştir. Yaprak içlerinde ayrıntı uygulanmamış ancak, yaprak kenarları matkap darbeleriyle parçalanmıştır. Matkap uygulamasından dolayı yaprak kenarlarında testere dişi şeklinde bir görünüm oluşmuştur. Yan dal ana dalla aynı şekilde yapraklarla sarılı vaziyettedir. Yan dalın oluşturduğu dairesel boşlukta yaprak rozet işlenmiştir. Bezeme elemanları zeminden yükseltilmiş ve ışık-gölge kontrastı oluşması sağlanmıştır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Kadioğlu, 2002, 218

Kaynakça : Can, 2005, Kat. No. 80. a-d

Katalog No : Rnk. 22.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Bazilika Doğu Ucu Güneyi
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 75 cm.
Yükseklik : 45 cm.
Genişlik : 21 cm.

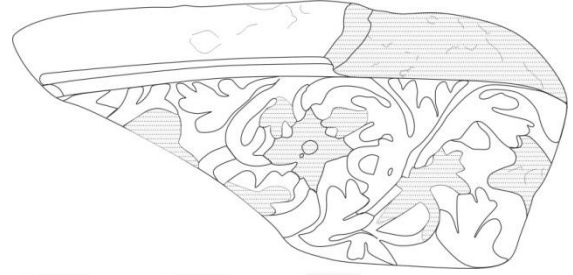
Tanım:

Çok fazla tahrip olmuş blokta kıvrıkdalın öğeleri kısmen izlenebilmektedir. Ana dal ve yan dal tamamen kılıf-yaprak demetleriyle sarılmış vaziyettedir. Silme alt-üst sınırlarına gömülen dalların gövdelerinde ince damarlar dışında ayrıntı verilmemiştir. Yan dalın bitimine çiçek rozet işlendiği anlaşılabilmektedir ancak deformasyondan dolayı hiçbir ayrıntısı görülememektedir. Görülen palmet motifi, iki uçtan başlayan ana dalların merkezde ki kapalı palmette son bulduğu hissi uyandırmaktadır. Bezeme unsurları zeminden çok az yükseltilmiştir. Diğer bezeme unsurlarından bağımsız boşluklarda kıvrılan ince dal geleneği bu örnekte de devam etmiştir.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Karaosmanoğlu, 1996, Lev. 37.a.

Katalog No : Rnk. 23.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Bazilika Doğu Ucu Güneyi
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 80 cm.
Yükseklik : 35 cm.
Genişlik : 16 cm.

Tanım:

Yalnızca dalların stil özelliklerinin korunmuş olduğu bloğun, çok küçük bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Ana dal ve yan dallar yapraklaşmıştır. Diğer bahsi geçen örneklerden en büyük farkı, dalların gövde üzerinde derin kanallı damar açılmasıdır. Yan dalın yalın biten ucunda çiçek rozet bulunmaktadır. Rozetin yüzü çok fazla tahrip olması sebebiyle ayrıntıları izlenememektedir. Hem ana dal hem de yan dal silme üst sınırına gömülü vaziyettedir. Kabartma derinliğı fazla verilmemiştir. Özensiz işçilik kendini göstermektedir.

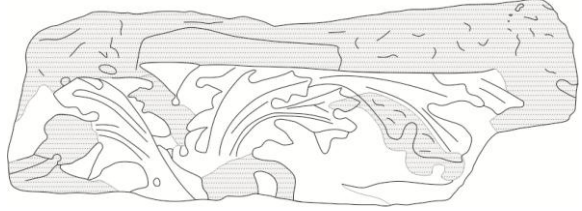
Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : İnan, 1996, Res. 8-9.

Katalog No : Rnk. 24.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Bouleuterion Caddesi

Batısı

Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 40 cm.
Yükseklik : 15 cm.
Genişlik : 10 cm.

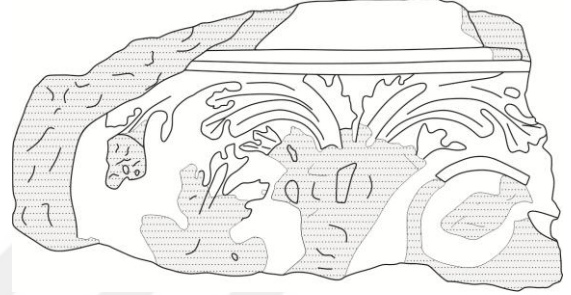
Tanım:

Friz parçasının büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Parça üzerinde görülebilen dallar kılıf-demet yapraklarıyla sarılı vaziyettedir. Gövde üzerine çizgisel damarlar işlenmiştir. Yaprak kenarları keskin hatlarla verilmiştir. Silme üst sınırına gömülen dallar testere dişi görünümündedir. Kabartma derinliği fazla verilerek bezemenin zeminden soyutlanması sağlanmıştır.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Kadıoğlu, 2002, 218.

Katalog No : Rnk. 25.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Bazilika Doğu Ucu Güneyi
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 65 cm.
Yükseklik : 30 cm.
Genişlik : 35 cm.

Tanım:

Çok küçük bir kısmı ele geçmiş olan blokta kıvrıkdal bezemesinin ana hatları görülebilmektedir. Ana dal ve yan dal yapraklaşmıştır. Yaprak gövdelerinde ayrıntıya gidilmemiş, kenarlarında ise uçlar parçalanarak ayrıntı verilmeye çalışılmıştır ve keskin bir görüntü almışlardır. Parçalı yaprak kenarlarında bırakılan matkap izler, testere dişi görünümüne sebep olmuştur. Silme üst sınırına gömülmüş olan kılıf-yaprak demetleri oldukça büyük işlenerek alanı doldurma çabası güdülmüş olmalıdır. Örgeler zeminden kabartılmış ve ışık-gölge kontrastının özensizliği kapatma avantajından yararlanılmak istenmiştir. Buna rağmen bezemede ki cansız kuru görüntünün önüne geçilememiştir.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Waelkenes,1997, Fig.10

Katalog No : Rnk. 26.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Oluđu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Bazilika Doğu Ucu Güneyi
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 50 cm.
Yükseklik : 38 cm.
Genişlik : 17 cm.

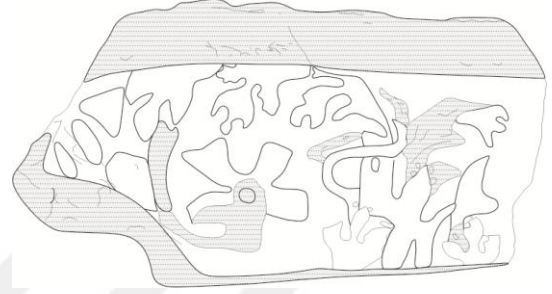
Tanım:

Büyük bir bölümü tahrip olmuş parçada kıvrıkdal bezemesi görülebilmektedir. Ana dal ve yan dal kılıf-yaprak demetleriyle sarılı vaziyettedir. Ana daldan çıkan ince yalın dal boş alanlarda kıvrılmaktadır. Yan dalın bitimine eklenmiş olan çiçek rozet çok fazla deforme olmuş ancak anlaşılabilir. Gövde kısımlarında herhangi bir ayrıntı görünmeyen yaprakların kenarları ayrıştırılmıştır. Matkap izleri kaybedilmiş ve kenarlar yumuşak hatlarla işlenmiştir. Kabartma derinliği yüksek tutulmuştur.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Vandeput, 1997a, 218.

Katalog No : Rnk. 27.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 55 cm.
Yükseklik : 35 cm.
Genişlik : 27 cm.

Tanım:

Fazlasıyla deforme olmuş eserde merkezi motif görünmemekte. Ana dal yapraklarla sarılı vaziyettedir. Yaprak içlerinde herhangi bir ayrıntıya gidilmemiştir. Yaprak kenarları ise parçalanarak testere dişi görünümü verilmiştir. Yan dal aynı şekilde yapraklarla sarılı vaziyettedir. Yapraklar kuşak alt ve üst sınırlarına gömülmüş. Yan dalın ucuna çiçek rozet ilintilenmiştir. Ana daldan çıkan ince yalın dal boşluklarda kıvrılmaktadır. Kuşak geneline bakıldığında bazı matkap delikleri birleştirilmiş, bazıları ise olduğu gibi bırakılmıştır. Bu haliyle yarım kalmış bir parça hissi uyandırmaktadır. Kabartma derinliği pek fazla uygulanmamış ancak ışık-gölge kontrastını sağlayacak kadar yükseltilmiş.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Bean, 1997, Res. 20.

Katalog No : Rnk. 28.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Avlu
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 75 cm.
Yükseklik : 75 cm.
Genişlik : 100 cm.

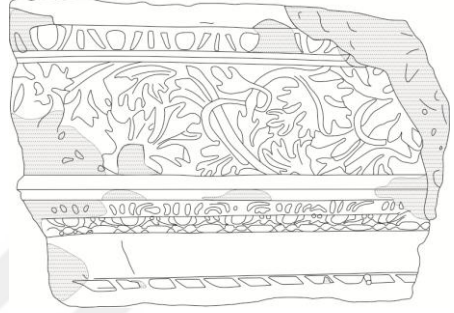
Tanım:

Arşitrav kısmında ki fascianın küçük bir bölümü sağlam kalmıştır. Arşitrav tacında inci dizisi+ion kymationu+anthemion bezeme. Frizde kıvrıkdal bezemesi yer almaktadır. Friz tacında yine ion kymationu yer alır. Kıvrıkdal bezemesinin ana dalı yalın ve yivli başlamış, devamında yaprak kümeleri şeklinde ilerlemiştir. Yan dal ana daldan farklı değildir.

Tarihleme : Geç Antoninler

Paralel Örnek : Kadioğlu, 2002, 348.

Katalog No	: Rnk. 29.
Buluntu Yeri	: Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı	: Bilinmiyor
Güncel Konum	: Avlu
Taş Cinsi	: Mermer
Eser İsmi	: Friz
Uzunluk	: 75 cm.
Yükseklik	: 55 cm.
Genişlik	: 35 cm.

Tanım:

Arşitrav kısmında iki fascia görülebilmektedir ve fascialar arası inci dizisi ile ayrılmıştır. Arşitrav tacında sırasıyla, inci dizisi+ion kymationu+anthemion bezemesi yer almaktadır. Friz kuşağında kıvrıkdal bezemesi işlenmiştir. Friz tacında ise ion kymationu yer alır. Hem ana dal hem de yan dal tamamen yaprak öbeklerinden oluşmaktadır ve oldukça büyük işlenerek alanı tamamen doldurmuşlardır.

Tarihleme : Severuslar Dönemi

Paralel Örnek : İnan, 1996, Res. 8,9.

Katalog No : Rnk. 30.
Buluntu Yeri : Bilinmiyor
Ait Olduğu Yapı : Bilinmiyor
Güncel Konum : Bazilika Bodrum Kat
Taş Cinsi : Mermer
Eser İsmi : Friz
Uzunluk : 100 cm.
Yükseklik : 43 cm.
Genişlik : 40 cm.

Tanım:

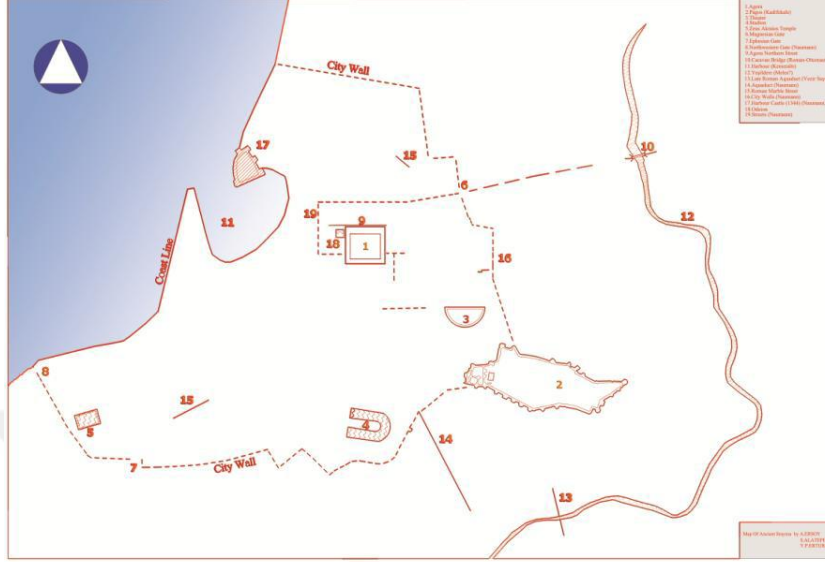
Frizde merkezi motif görülmemektedir. Ana dal ve yan dallar birbiri içinden çıkan bağımsız yapraklar şeklinde işlenmiş, bütünlük bozulmuştur. Yan dallar uçlarına doğru yalın işlenmiştir. Yan dalların oluşturduğu dairesel boşluk içerisine, yaprak rozet ve çiçek rozetler eklenmiştir. Yapraklar kuşak alt-üst sınırlarına gömülmüştür. Bezemeler zeminden fazla yükseltilmemiştir. Yaprak içlerinde çizgisel damarlar dışında ayrıntı yoktur.

Tarihleme : Severuslar Dönemi

Paralel Örnek : Vandeput, 1997a, 160,161.

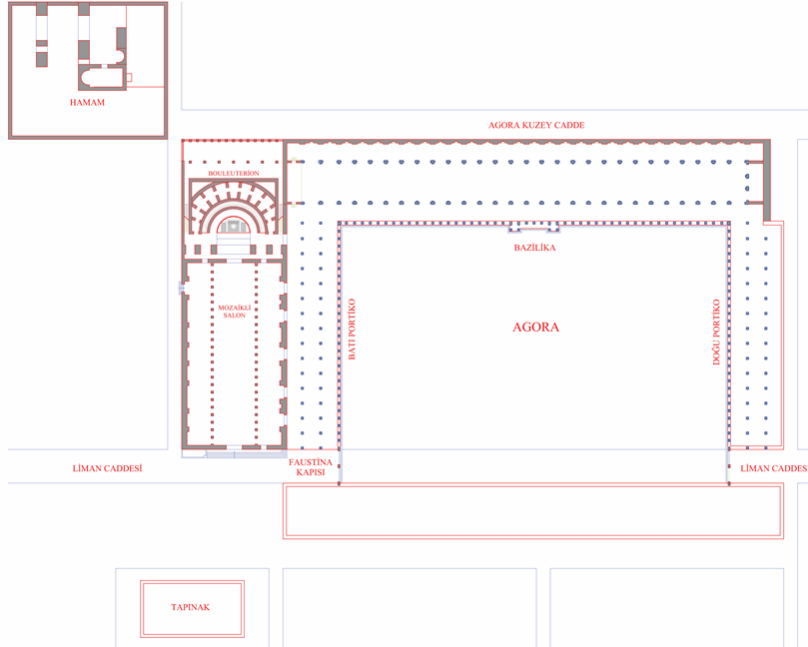
EK 2. ŞEKİLLER

Şekil 1: Smyrna Kent Planı

Kaynak: Smyrna Kazı Arşivi

Şekil 2: Smyrna Agorası Vaziyet Planı

Kaynak: Smyrna Kazı Arşivi

Şekil 3: Avlu'da Bulunan Mermer Döşeme

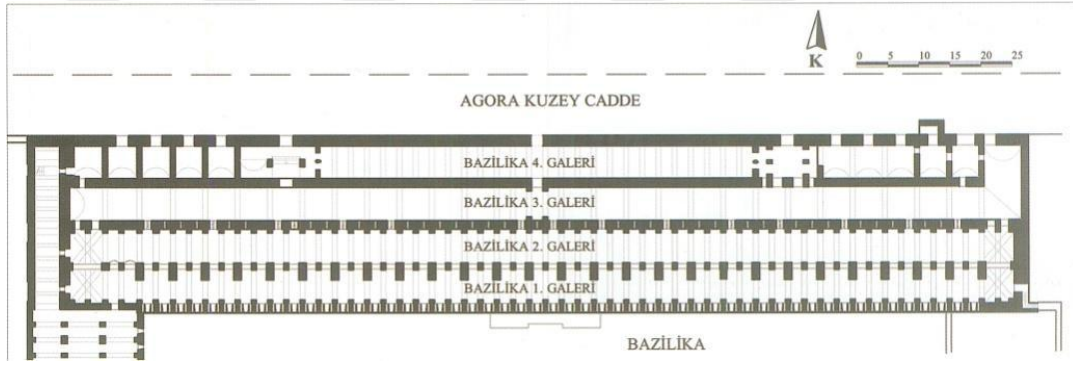
Kaynak: Kazı Sonuçları 30/2

Şekil 4: Avlu'da Bulunan Su Tahliye Kanalı

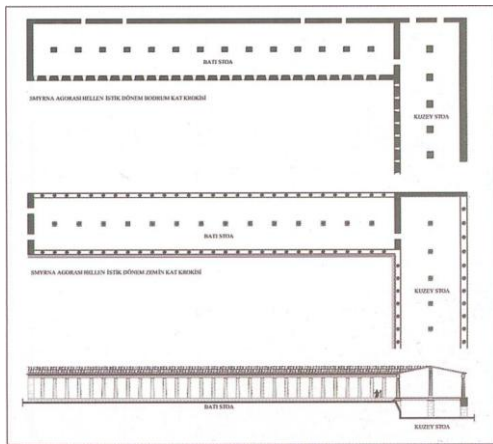
Kaynak: Kazı Sonuçları 30/2

Şekil 5: Bazilika Planı

Kaynak: Ersoy, Antik Smyrna, Res 45.

Şekil 6: Batı Stoa Planı

Kaynak: Ersoy, Antik Smyrna, Res 6.

Şekil 7: Agora Roma Hamamı

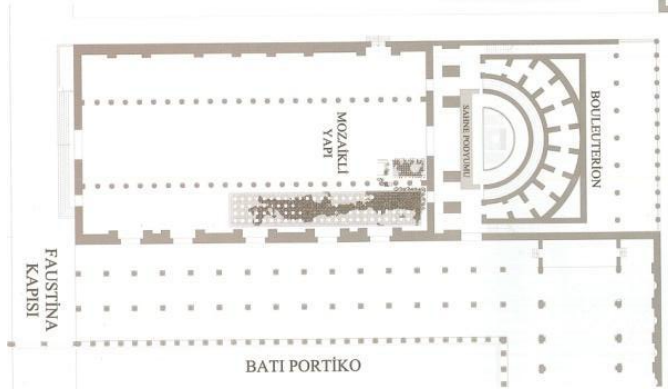
Kaynak: Kaya, 2018, Resim. 5.

Şekil 8: Bouleuterion

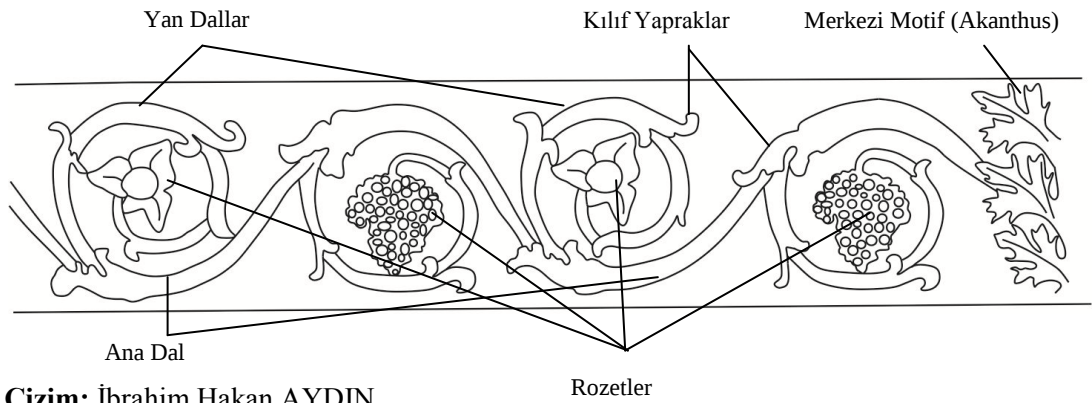
Kaynak: Alkan, 2018, Şekil. 7.

Şekil 9: Mozaikli Salon ve Çevresi

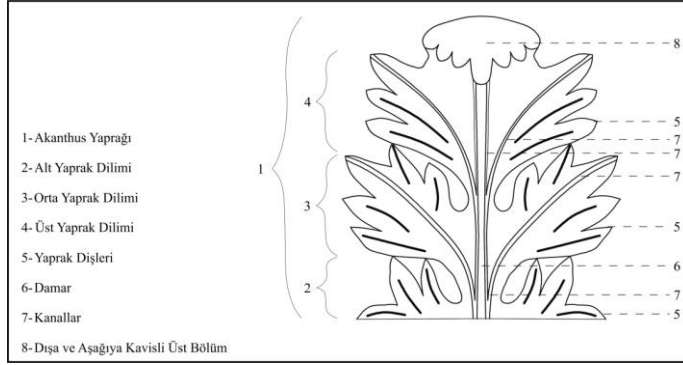
Kaynak: Ersoy, Antik Smyrna, Res. 57.

Şekil 10: Kıvrıkdal Bezemesinin Ana Öğeleri

Çizim: İbrahim Hakan AYDIN

Şekil 11: Akanthus Motifi

Kaynak: Talun, 2013, Şekil. 10.

Şekil 12: Palmet Motifi

Çizim: İbrahim Hakan AYDIN

Şekil 13: Çörten

Çizim: Tolga Ertaş

Şekil 14: Figür

Kaynak: Yıldızlı, 2017, Levha 39a.

Şekil 15: Yalın Yan Dal Stili

Kaynak: Can, 2005, Levha 11b.

Şekil 16: Kısmen Yalın Yan Dal stili

Kaynak: Vandeput, 1997a, Pl. 6.2

Şekil 17: Yaprak Sarılı Yan Dal Stili

Kaynak: İ. Hakan AYDIN Arşivi

Şekil 18: Terrakota Sima Kuşağı

Kaynak: Can, 2005, Levha 57a.

Şekil 19: Priene. Athena Polias Tapınağı. Çörten.

Kaynak: Meral, 2003, Levha.71-73

Şekil 20: Samothrake. Arsinoeion'dan Sima Detayı

Kaynak: <http://artserve.anu.edu.au>

Şekil 21: Pergamon. Zeus Sunağı'ndan Friz Detayı

Kaynak: Koçhan, 1995, Lev. 8.a-b

Şekil 22: Letoon'dan Friz Detayı

Kaynak: <https://gezimanya.com>

Şekil 23: Magnesia. Artemis Tapınağı. Ante Başlığı Detayı

Kaynak: Rumscheid, 1994, lev. 84.6

Şekil 24: Pompei'den Girlandlı Mezar Detayı

Kaynak: Schörner, 1995, Kat. 153

Şekil 25: Torcello Museo Provinciale’den Friz Detayı

Kaynak: Schörner, 1995, Kat. 295

Şekil. 26: Sagalassos. Kuzeybatı Heroon. Friz Detayı

Kaynak: Vandeput, 1997a, Pl. 6.2

Şekil 27: Stratonikeia. Augustus İmparatorlar Tapınağı. Friz Detayı

Kaynak: Erön, 2007, Levha. 6-b

Şekil 28: Ara Pacis. Cephe Detayı

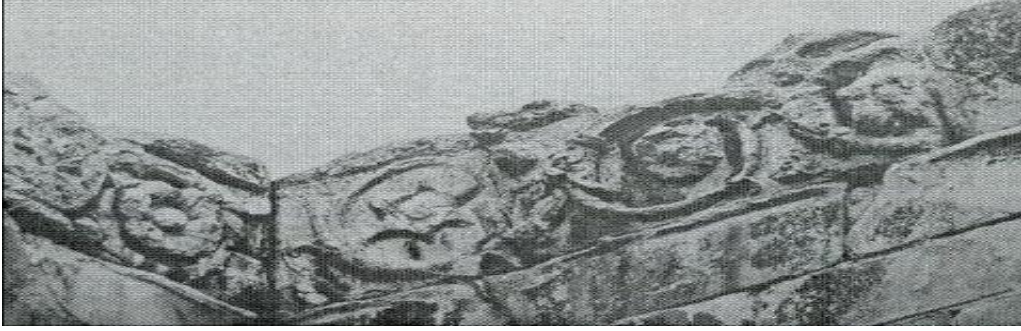
Kaynak: <http://www.italianways.com>

Şekil 29: Ephesos. Mazaeus Mithridates Kapısı. Arşitrav Detayı

Kaynak: <https://hiveminer.com>

Şekil 30: Ankyra. Augustus Tapınağı. Friz Detayı

Kaynak: Can, 2006, Res. 12.

Şekil 31: Roma'dan Mezar Anıtı Detayı

Kaynak: Schörner, 1995, Kat.216

Şekil 32: Pergamon. Friz Parçası

Kaynak: Can, 2005, Levha 8a.

Şekil 33. Pergamon Kutsal Alanı'ndan Kıvrıkdal Bezemeli Blok

Kaynak: Rumscheid, 1994, Kat. No: 188.23-24

Şekil 34: Pisidia Antiocheiası. Augustus Kutsal Alanı. Friz Detayı

Kaynak: Erön, 2007, Levha. 4-b

Şekil 35: Damaskus Agorası. Doğu Propylonu. Friz Detayı

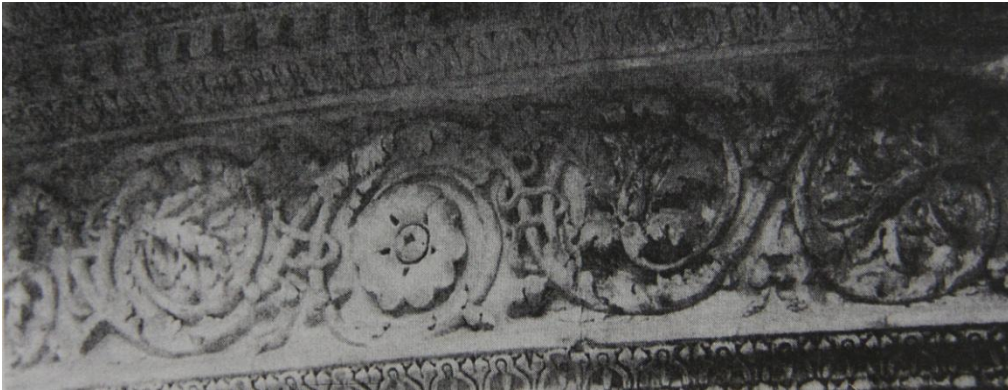
Kaynak: Kader, 1996, Taf. 48.b

Şekil 36: Roma. Borgia Zafer Takı'ndan Blok

Kaynak: Schörner, 1995, Kat.211

Şekil 37: Falerii. Yuvarlak Mezar Detayı

Kaynak: Schörner, 1995, Kat.44

Şekil 38: Miletos. Nymphaion. Friz Detayı

Kaynak: Vandeput, 1997a, Pl. 96.4.

Şekil 39: Miletos. Nymphaion. Friz Detayı

Kaynak: Can, 2005, Levha 12b.

Şekil 40: Ephesos Tiyatrosu. Sahne Binası. Friz Detayı

Kaynak: Rumscheid, 1994, Kat. No: 45-46

Şekil 41: Aphrodisias. Stadion. Friz Parçası

Kaynak: Can, 2005, Levha 13a.

Şekil 42: Ephesos'dan Blok

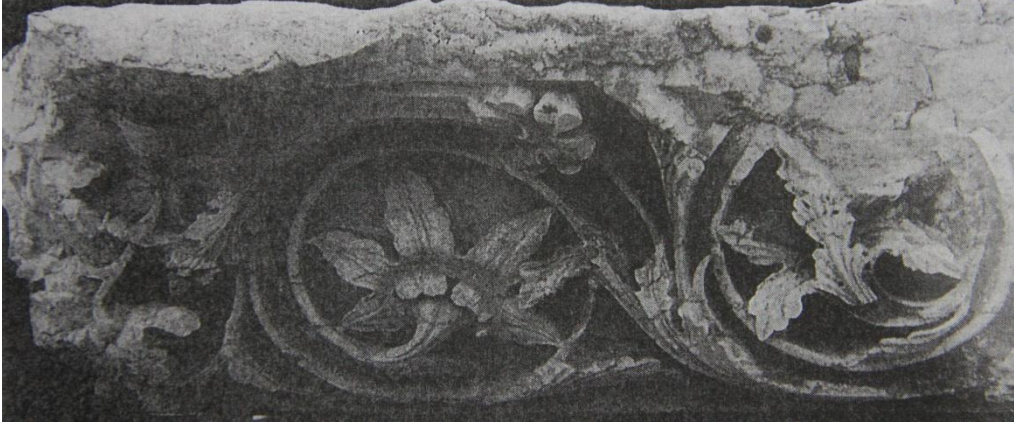
Kaynak: Can, 2005, Levha 14a.

Şekil 43: Ephesos. Pollio Nymphaion. Friz Detayı

Kaynak: Vandeput, 1997a, Pl. 84-2, 3.

Şekil 44: Palmyra. Kıvrıklal Bezemeli Blok

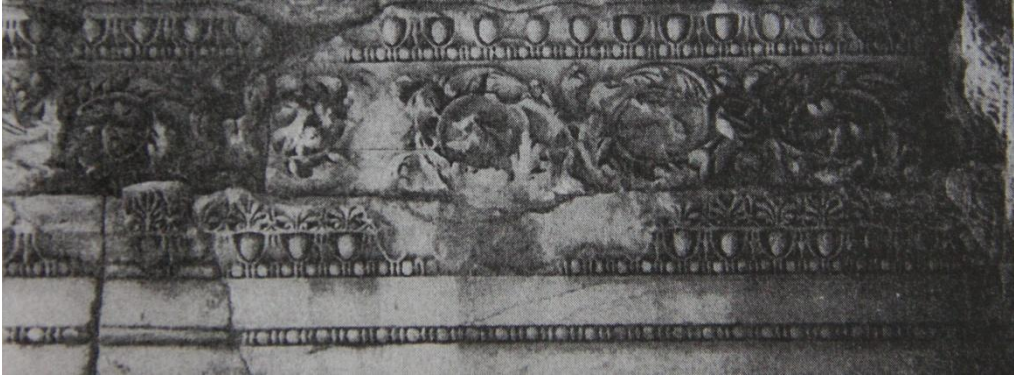
Kaynak: Freyberger, 1998, Taf. 56.d.

Şekil 45: Labraunda. Zeus Tapınağı. Friz Detayı

Kaynak: Can, 2005, Levha 16a.

Şekil 46: Ephesos. Celsus Kütüphanesi. Alt Kat Friz Detayı

Kaynak: Vandeput, 1997a, Pl. 85.2.

Şekil 47: Nicomedia. Nymphaion. Friz Detayı

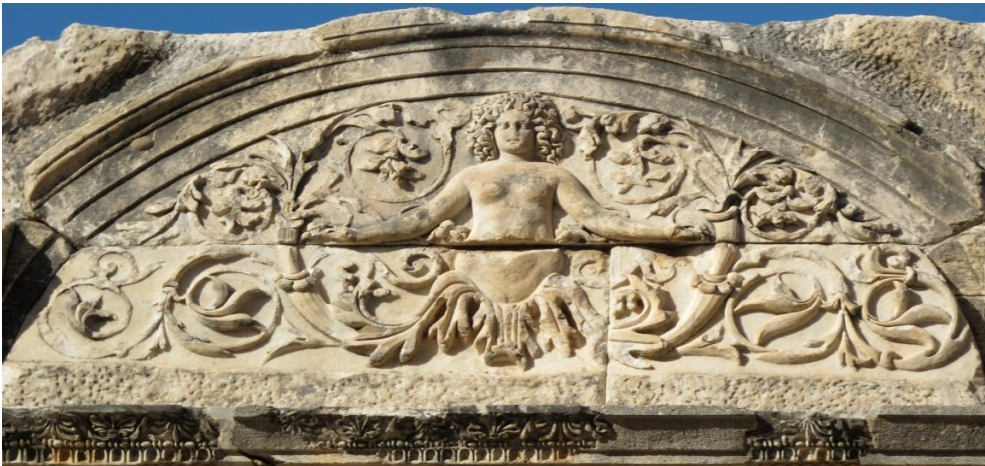
Kaynak: Ünal, 2001, Res. 66.

Şekil 48: Ephesos. Hadrian Tapınağı. Friz Detayı

Kaynak: Erön, 2007, Levha. 8-a.

Şekil 49: Ephesos. Hadrian Tapınağı Girişi. Orta Alınlık Detayı

Kaynak: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr>

Şekil 50: Miletos. Güney Agora. Kuzey Kapı. Friz Detayı (Pergamon Museum)

Kaynak: Can, 2005, Levha 23b.

Şekil 51: Perge. F3 Nymphaionu. Friz Detayı

Kaynak: Aksoy, 2016, C1.5

Şekil 52: Pergamon. Dionysos Tapınağı. Friz Detayı

Kaynak: Erdem, 1995, Levha 39.1.

Şekil 53: Perge. Agora. Friz Detayı

Kaynak: Aslan, 2015, Levha XIII.a.

Şekil 54: Side. Tiyatro Sahne Binası. Friz Detayı

Kaynak: Karaosmanoğlu, 1996, Lev. 33.b

Şekil 55: Sagalassos. Tiyatro Sahne Binası. Friz Detayı

Kaynak: Vandeput, 1997a, Pl. 50.3

Şekil 56: Aspendos. Tiyatro Sahne Binası. Üst Kat Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Levha 20.2

Şekil 57: Laodikeia. Tapınak A Yapısı. Friz Detayı

Kaynak: Aslan, 2015, Levha LIVb.

Şekil 58: Miletos. Faustina Hamamı. Palaestra. Friz Detayı

Kaynak: Can, 2005, Levha 36.b

Şekil 59: Kremna. Antoninus Pius Tapınağı'ndan Friz Parçası

Kaynak: Aslan, 2015, Levha XVIIa.

Şekil 60: Limyra. Tiyatro Sahne Binası. Friz Detayı

Kaynak: Can, 2005, Levha 39c.

Şekil 61: Knidos. Liman Caddesi. Heroon. Friz Detayı

Kaynak: Kılıç, 2016, Katalog No:15. Fig. 52

Şekil 62: Aspendos. Nymphaion. Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Levha 22.2

Şekil 63: Perge. Tiyatro Sahne Binası. Birinci Kat. Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Kat. No. 73

Şekil 64: Nysa Tiyatrosu. Sahne Binası. Friz Detayı

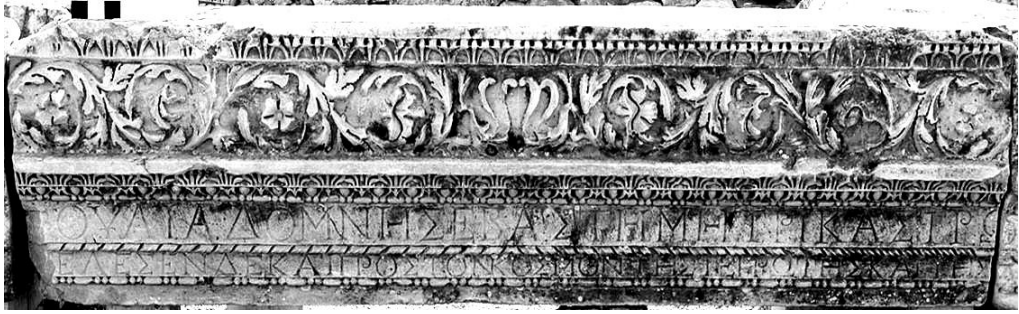
Kaynak: Türkmen, 2007, Levha 41.3

Şekil 65: Hierapolis. Apollon Tapınağı. Friz Detayı

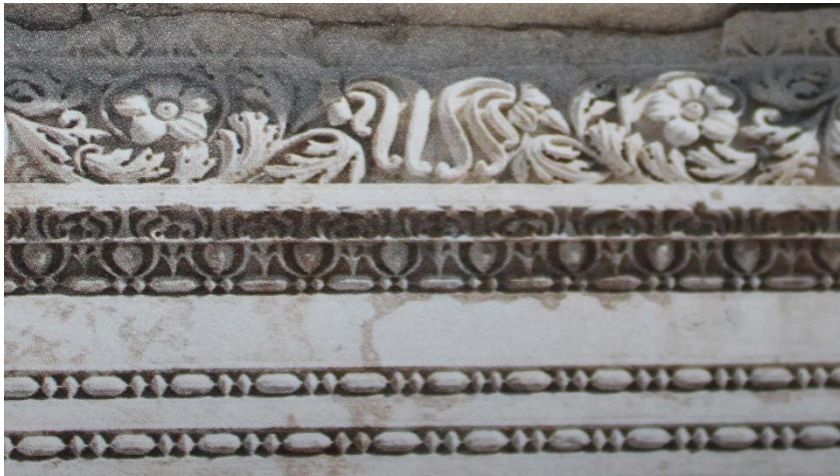
Kaynak: Can, 2005, Levha 43b.

Şekil 66: Hierapolis Tiyatrosu. Sahne Binası. İkinci Evre. Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Levha 49.1

Şekil 67: Sagalassos. Yukarı Agora. Nymphaion. Friz Detayı

Kaynak: Waelkens, 2012, 67/1

Şekil 68: Perge. Roma Kapısı. Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Kat. No. 77

Şekil 69: Perge. Dikdörtgen Avlu'dan Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Kat. No. 81

Şekil 70: Ankyra. Caralla Hamamı. Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Levha 37.1

Şekil 71: Stratonikeia'dan Friz Detayı

Kaynak: Can, 2005, Levha 50a.

Şekil 72: Perge Tiyatrosu. Sahne Binası. Üçüncü Kat. Friz Detayı

Kaynak: Türkmen, 2007, Levha 8.1

Şekil 73: Sagalassos Tiyatrosu. Friz Detayı

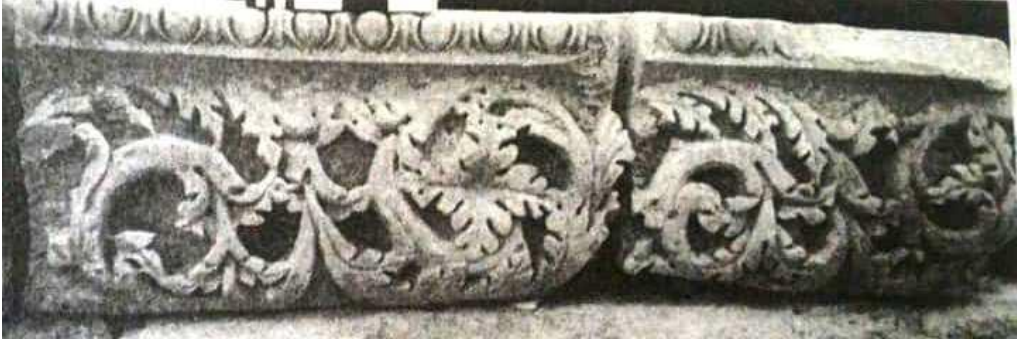
Kaynak: Can, 2005, Levha 53c.

Şekil 74: Diocaesarea. Nymphaion. Friz Detayı

Kaynak: Can, 2005, Levha 54a.

Şekil 75: Perge'den Blok

Kaynak: Vandeput, 1997a, Pl. 107.1

Şekil 76: Smyrna Agorası'nda Bulunan Ranke Bezekli Frizlerin Dönemsel Dağılımı

